

Redovisning av uppdraget att kartlägga skyddet av barn
och unga på internet avseende rasism, liknande former
av fientlighet, hatbrott och extremism

(Ku2016/01671/DISK)

2018-02-28

Innehåll

1 Bakgrund.....	4
1.1 Regeringens plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott.....	4
1.2 Uppdraget.....	4
1.3 Utgångspunkter, indelning och frågeställningar	5
1.4 Avgränsningar	7
2 Begreppsdefinitioner	9
2.1 Målgrupperna barn och unga.....	9
2.2 Komplexa begrepp.....	9
2.3 Rasism och liknande former av fientlighet.....	9
2.4 Hatbrott	10
2.5 Extremism och våldsbejakande extremism.....	10
3 Tillvägagångssätt och metoder.....	12
3.1 Samverkan och dialog.....	12
3.2 Insamling och omvärldsbevakning	12
3.3 Enkätundersökning och intervjuer	13
3.4 Metodreflektion	13
4. Kartläggningen.....	15
4.1 Statliga myndigheter	15
4.1.1 Barn- och elevombudet (BEO).....	15
4.1.2 Barnombudsmannen (BO).....	17
4.1.3 Brottsförebyggande rådet (Brå)	18
4.1.4 Brottsoffermyndigheten.....	19
4.1.5 Datainspektionen	20
4.1.6 Diskrimineringsombudsmannen (DO)	21
4.1.7 Forum för levande historia (FLH).....	22
4.1.8 Justitiekanslern (JK)	24
4.1.9 Myndigheten för press, radio och tv (MPRT)	25
4.1.10 Myndigheten för samhällsstöd och beredskap (MSB)	27
4.1.11 Myndigheten för stöd till trossamfund	28
4.1.12 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)	29
4.1.13 Polismyndigheten	30
4.1.14 Skolinspektionen	32
4.1.15 Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)	33

4.1.16 Statens institutionsstyrelse (SiS)	34
4.1.17 Staten medieråd (STMR)	36
4.1.18 Statens skolverk (Skolverket)	37
4.1.19 Åklagarmyndigheten	40
4.2 Organisationer i civilsamhället	42
Organisationer på lokal och/eller regional nivå	42
4.2.1 Antidiskrimineringsbyrå Uppsala (ADU).....	42
4.2.2 Brottsförebyggande centrum i Värmland (BFC)	44
4.2.3 Byrå mot diskriminering i Östergötland	45
4.2.4 Diskrimineringsbyrå Humanitas	46
4.2.5 Flamman – Ungdomarnas Hus	47
4.2.6 Malmö mot diskriminering (MmD).....	48
4.2.7 RFSL Stockholm	49
4.2.8 Rättighetscentrum Västerbotten	50
4.2.9 Sibship	51
4.2.10 Örebro Rättighetscenter	52
Organisationer på nationell nivå	54
4.2.11 Barnens rätt i samhället (Bris)	54
4.2.12 Expo	55
4.2.13 Friends	57
4.2.14 Föreningen Norden	59
4.2.15 Institutet för Juridik och Internet (IJI)	60
4.2.16 Internetstiftelsen i Sverige (IIS)	61
4.2.17 Make Equal.....	63
4.2.18 Riksförbundet Attention.....	64
4.2.19 Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)	66
4.2.20 Rädda barnen	67
4.2.21 Surfa Lugnt.....	68
4.2.22 Teskedsorden	69
4.2.23 UMO.se.....	71
4.2.24 Ungdomar.se	72
4.2.25 Ung Media Sverige.....	73
4.3 Självregleringsåtgärder på sociala medier och dialog med leverantörer.....	76
4.3.1 Självreglering	76

4.3.2 Redovisning av självregleringsåtgärder	76
Ask.fm	77
Facebook	78
Instagram.....	79
Kik	80
Snapchat	81
Twitter	82
YouTube.....	83
4.3.3 Överenskommelse inom EU	84
4.3.4 Dialog med Facebook	86
4.3.5 Dialog med Twitter	88
4.3.6 Dialog med YouTube (Google).....	90
4.4 Ungas upplevelser av utsatthet och att anmäla överträdelser på sociala medier.....	92
5 Avslutande diskussion	101
5.1 Tonvikt på aktörerna och målgrupperna.....	101
5.2 Självreglering	101
5.3 Vad händer på nätet?	102
5.4 Samspelande insatser	103
5.5 Vidgat perspektiv.....	106
Bilaga 1 Uppdraget	107
Bilaga 2 Enkät	110
Bilaga 3 Tabell myndigheter	112
Bilaga 4 Tabell organisationer	118
Bilaga 5 Förteckning tillfrågade organisationer	123

1 Bakgrund

Här presenteras bakgrunden till uppdraget, dess syfte och uppgifter. Avsnittet innehåller även redogörelser av kartläggningens utgångspunkter, indelning och frågeställningar samt vilka avgränsningar som gjorts.

1.1 Regeringens plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott

Regeringen konstaterade i budgetpropositionen för 2016 behov av en nationell plan för att samla och systematisera ett långsiktigt och resultatinriktat förebyggande arbete mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. I den nationella planen *Samlat grepp mot rasism och hatbrott* presenterade därför regeringen i november 2016 en grund för åtgärder inom fem strategiska områden.¹ Grunden utgörs av målsättningar inom flera politik- och sakområden, där demokrati- och mediepolitiken kan sägas utöva störst påverkan på Statens medieråds kartläggningsuppdrag. Innehållet i planen utgår från redovisningar från myndigheter och internationella övervakningsorgan samt dialoger med företrädare för utsatta grupper. Det övergripande målet är att skapa ett strategiskt, effektivt och samlat arbete mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott.

De fem strategiska områden som valts är:

1. mer kunskap, utbildning och forskning,
2. förbättrad samordning och uppföljning,
3. ökat stöd till och fördjupad dialog med det civila samhället,
4. förstärkt förebyggande arbete på nätet,
5. ett mer aktivt rättsväsende.

Regeringen väljer därmed att separera förebyggande arbete på nätet från övriga områden. Ambitionen med det förebyggande arbetet är att minska genomslagskraften i den ökade spridningen av rasistiska, fientliga och extrema budskap i kommentarsfält och sociala medier. Regeringens avsikt är därför att förbättra skyddet på internet genom att:

- leverantörer av sociala medier ska ta ett större ansvar för ett förbättrat skydd,
- dialog ska föras med berörda aktörer i syfte att diskutera hur rasistiska, fientliga och extrema budskap i sociala medier kan förebyggas och motverkas,
- medie- och informationskunnigheten ska höjas.

Föreliggande kartläggning utgör en av flera åtgärder, vars syfte är att bidra till detta.

1.2 Uppdraget

Enligt regeringsbeslut den 30 juni 2016, ska Statens medieråd kartlägga skyddet av barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism.²

Syfte

Syftet med uppdraget är att utgöra ett första steg på vägen mot framtida åtgärder och insatser för att ytterligare förbättra och öka skyddet av barn och unga vad avser rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism på internet. Regeringen avser att, utifrån kartläggningen, ta fram förslag på hur offentliga och privata aktörer kan bidra till detta.

¹ Samlat grepp mot rasism och hatbrott – Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott, Regeringen (2016)

² (Ku2016/01671/DISK), se bilaga 1.

Bakomliggande skäl

Regeringsbeslutet motiveras med att rasistiska, fientliga och extremistiska åsikter uttrycks och sprids öppet i kommentarsfält och sociala medier, med påföljd att utsattheten för redan drabbade individer och grupper ökar på internet. Regeringen anser därför att det är viktigt att Sverige är rustat för att bemöta antidemokratiska budskap och propaganda som glorifierar våld, våldsbejakande ideologier och terrorism – även när de sprids på internet.

Regeringen anser att Statens medieråd är en av flera myndigheter som ansvarar för att skydda barn och unga inom dessa områden. Myndigheten har till uppgift att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Statens medieråd ska inom sitt verksamhetsområde även verka för mediebranschernas självreglering.

Uppgifter

Uppdraget innebär att:

- kartlägga offentliga och civila aktörers befintliga åtgärder för att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism,
- kartlägga självregleringsåtgärder som leverantörer av sociala medier genomför på området,
- genomföra dialog med leverantörer av sociala medier angående utvecklingen av självregleringsåtgärder.

I den mån könsskillnader har uppmärksammats inom ramen för uppgifterna ska det framgå av kartläggningen.

Uppdraget ska genomföras i samverkan med Barnombudsmannen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Justitiekanslern, Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet och Myndigheten för press, radio och tv. Kartläggningens resultat ska spridas till berörda aktörer.

För uppdraget avsätter regeringen 1 miljon kronor, fördelat på 250 000 kronor 2016 och 750 000 kronor 2017.

I enlighet med regeringsbeslutet delredovisades uppdraget den 1 mars 2017 till Forum för levande historia.³ Uppdraget avslutas den 1 mars 2018 med föreliggande redovisning.

1.3 Utgångspunkter, indelning och frågeställningar

Statens medieråd konstaterar i rapporten *Ungar & medier* (2017) att smarta mobiler och mobil internetåtkomst har förändrat villkoren för medieanvändning i grunden. Från att tidigare vara en avgränsad del av fritiden, är medieanvändning idag en integrerad del av barns och ungas vardag. Den nederländske medieforskaren Mark Deuze menar att med vi med internets och den digitala kommunikationens publika genombrott gått från ett liv med medier till ett liv i medier.⁴ Idag är vi inte bara konsumenter, utan också producenter av innehåll i ständigt närvarande medier via mobila enheter.

Att det förekommer ökad utsatthet för rasistiska, fientliga och extremistiska budskap och åsikter på internet, kan framförallt sägas bero på den snabba och omfattande genomslagskraft som uppstår genom spridningseffekterna i sociala medier. Möjligheterna att uttrycka sig anonymt bidrar sannolikt

³ Delrapport Kartläggning: skyddet av barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism (Ku2016/01671/DISK), (Dnr.88:2016)

⁴ Deuze, M., *Media life*, Cambridge: Polity, (2012)

också, även om det idag förefaller mer legitimt än tidigare att öppet uttrycka nedsättande fördomar och rent hat om och till andra människor. Men åsikterna existerar inte på grund av detta. Sociala medier *gör* inte människor till rasister eller homofober. Den typen av åsikter och värderingar formas av andra orsaker än av hur de kommuniceras, delas och sprids.

I den här kartläggningen utgår därför Statens medieråd från att:

- internet är en integrerad del av barns och ungas liv och vardag
- internet i sammanhanget framförallt handlar om sociala medier
- barns och ungas medieanvändning innebär att de är både konsumenter och producenter av medieinnehåll
- skydd av barn och unga på nätet mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism kan omfatta mycket olika typer av åtgärder. Från den mest reaktiva typen av skydd – att åtgärda kränkningar, trakasserier och brottsliga gärningar på nätet – till den mest proaktiva typen av skydd – att främja och stärka tilltron till demokratiska rättigheter och skyldigheter samt principen om alla människors lika värde.

Utifrån dessa utgångspunkter och i enlighet med uppdraget, har Statens medieråd delat in kartläggningen i fyra områden. Varje område har kartlagts utifrån olika frågeställningar, enligt följande:

1. *Statliga myndigheter*

- Vilka offentliga aktörer har i *uppdrag* att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism?
- Vilka offentliga aktörer bedriver verksamhet som *bidrar* till att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism?
- Vilka åtgärder genomförs och vad innebär de?

2. *Organisationer i civilsamhället*

- Vilka organisationer i civilsamhället genomför åtgärder i syfte att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism?
- Vilka organisationer bedriver verksamhet som bidrar till att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism?
- Vilka åtgärder genomförs och vad innebär de?

3. *Självregleringsåtgärder på sociala medier och dialog med leverantörer:*

Kartläggning

- Vilka användarregler och villkor gäller på respektive tjänst?
- Vad är förbjudet?
- Vilka användarfunktioner finns för att skydda sig?
- Vilka användarfunktioner finns för att anmäla regelöverträdelser?
- Vilka åtgärder vidtar tjänsten för att skydda barn och unga?

Dialog

- Vilka åtgärder har vidtagits för att skydda användare i åldern 13–18 år mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism?
- Kommer ytterligare åtgärder vidtas i syfte att stärka skyddet?
- Hur ser utvecklingen ut på området?
- Vilka är de främsta utmaningarna i sammanhanget?

4. *Ungas upplevelser av utsatthet och att anmäla regelöverträdelser på sociala medier:*

- I vilken omfattning anmäler unga hot och hat på sociala medier?
- Vilka sociala medietjänster riktas anmälningarna till?
- Vad handlar anmälningarna om?
- Upplever de att det är enkelt eller krångligt att anmäla?
- Vad leder anmälan till?

1.4 Avgränsningar

Kartläggningen gör inte anspråk på att vara heltäckande. Uppdraget avser ett brett spektrum av komplexa begrepp, varav Statens medieråd har avgränsat kartläggningens fokus till att främst omfatta rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Vad gäller begreppet extremism, tar myndigheten fasta på att uppdraget inte uttryckligen avser skydd av barn och unga på internet mot våldsbejakande extremism. Kartläggningen har därför avgränsats till att inte omfatta aktörer, vars åtgärder främst rör våldsbejakande extremism. Avgränsningen baseras även på att den typen av åtgärder inte omfattas av regeringens plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott, utan återfinns inom ramen för regeringens arbete för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism och terrorism.⁵ Information och kunskap på området bör därför främst vara en uppgift för det nya nationella centret mot våldsbejakande extremism, vid Brottsförebyggande rådet.⁶

Statens medieråd har dock valt att ta med de fall där kartlagda aktörer *både* genomför åtgärder för barn och unga mot våldsbejakande extremism på internet *och* åtgärder mot rasism, liknande former av fientlighet och/eller hatbrott. Kartläggningens fokus ligger här på de senare åtgärderna.

Statens medieråd har valt att avgränsa det första kartläggningsområdet till att omfatta statliga myndigheter och det andra området till att omfatta organisationer i det civila samhället, som bedriver ett etablerat och långsiktigt arbete. Valet baseras dels på att statliga myndigheters nationella uppdrag innebär att åtgärder ska nå myndigheter och medborgare på regional och lokal

⁵ <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/sveriges-strategi-mot-terrorism-och-arbete-mot-valdsbejakande-extremism/forebygga/> (Hämtad 2018-02-02)

⁶ Center mot våldsbejakande extremism, <https://www.cve.se/om-cve.html> (Hämtad 2018-02-01)

nivå, dels att tillfälliga aktörer och projekt visserligen kan nå stort genomslag, men saknar hållbara strukturer för att kunna svara mot utvecklingen på området.

Det tredje kartläggningsområdet har avgränsats till att omfatta självregleringsåtgärder på sju tjänster, som används av målgrupperna: Ask.fm, Facebook, Instagram, Kik, Snapchat, Twitter och YouTube. Samtliga tjänster uppdaterar och förändrar sina policyer vid behov, varför det är viktigt att betona att kartläggningen genomfördes under perioden 1 september – 31 oktober 2017.

Leverantörerna av samtliga sju tjänster har kontaktats med förfrågan om dialog. Här innebär resultatet av förfrågan en avgränsning i sig, då dialog endast kunnat föras med representanter för Facebook, Google (YouTube) och Twitter. Övriga leverantörer – Ask.fm, Kik, Instagram och Snapchat – har inte besvarat Statens medieråds förfrågan, eller kunnat nås på annat sätt.

Det fjärde och sista kartläggningsområdet – ungas upplevda utsatthet på sociala medier och anmälningar av regelöverträdelser – har avgränsats till att omfatta unga i åldern 15 – 18 år. Det baseras på två datainsamlingar, som i tid avgränsats till perioderna 7 – 24 oktober 2016, respektive 4 oktober – 15 november 2017. Frågebatteriet har avgränsats till de bredare begreppen hat och hot, i syfte att inte styra eller påverka respondenternas egna beskrivningar av sina upplevelser.

2 Begreppsdefinitioner

Avsnittet redogör för vilka åldrar målgrupperna kan avse samt hur begreppen rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism kan definieras och förstås.

2.1 Målgrupperna barn och unga

Kartläggningen har inte styrts av någon specifik definition av målgrupperna. Olika aktörer gör, eller styrs av, olika bedömningar av var åldersgränserna går mellan barn, ungdomar och unga vuxna. Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, är varje människa under 18 år ett barn. Motsvarande definition av barn återfinns i 1 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

Inom barnomsorgen och skolan är barn just barn från förskolan till förskoleklass. Från 7 år och genom hela skolsystemet kallas både barn och tonåringar för elever, även när skolplikten upphör efter grundskolan.

Inom ungdomspolitiken motsvarar begreppet unga åldrarna 13 – 25 år. Enligt lagstiftningen är unga bland annat straffmyndiga från 15 års ålder och får se barnförbjuden film på bio. Från 16 års ålder får unga rösta i kyrkoval, jobba 40 timmar i veckan, starta egen firma och bestämma själva över de pengar de tjänar. Vid 18 år är de myndiga, får rösta i allmänna val, gifta sig och köpa alkohol på restaurang. Föräldrars underhållsskyldighet upphör formellt, men fortsätter till 21 års ålder om den unga vuxna går på gymnasiet eller motsvarande.

2.2 Komplexa begrepp

Kartläggningen omfattar en komplex begreppsflora av uttryck, som består av både värderingar, idéer, åsikter och brottsliga handlingar. Den gemensamma utgångspunkten är, enligt regeringens plan mot rasism och hatbrott, att de strider mot principen om alla människors lika värde och ytterst hotar det demokratiska samhällets värdegrund. Men det är långt ifrån självklart att begreppen inbördes hänger ihop eller påverkar varandra.

Att vara fientligt inställd till en grupp innebär å ena sidan inte automatiskt att samtidigt vara det till en annan. Att själv vara utsatt för en form av rasism utesluter inte att själv utsätta andra för en annan form av rasism eller fientlighet. Extrema uppfattningar leder inte självklart till handling och om de gör det behöver det inte nödvändigtvis innebära att handlingen är brottslig. Var gränsen går och vari skillnaden består mellan att vara rasist och extremist är svårt att bedöma.

Å andra sidan kan vissa former av rasism mycket väl hänga samman med till exempel fientlighet mot vad som uppfattas vara sexuellt normbrytande. Fientliga uppfattningar kan utgöra motiv till brottsliga handlingar riktade mot en individ, eller en grupp. Och trots de bästa intentioner kan vi agera utifrån omedvetna föreställningar om andra, som leder till utsatthet och särskiljande.

2.3 Rasism och liknande former av fientlighet

Enligt regeringen avser begreppet rasism uppfattningar om att människor på grund av föreställningar om ras, nationellt, kulturellt eller etniskt ursprung, religion, hudfärg eller annat liknande förhållande är väsensskilda från varandra och att de därmed kan eller bör behandlas på olika sätt. Dagens rasism tar sig uttryck i synen på individens kulturella tillhörighet som oföränderlig och nedärvd, att olika kulturer inte kan samexistera samt att individer och grupper uppfattas som främmande eller oönskade i samhället.

Strukturell rasism avser mer eller mindre omedvetna, rasistiska handlingar, som en del av samhällets strukturer. Det får till följd att människor får olika tillgång till rättigheter och möjligheter, makt och inflytande, på grund av andras medvetna eller omedvetna föreställning om en individs grupptillhörighet.

Afrofobi, antisemitism, antiziganism, islamofobi och rasism mot samer är exempel på olika former av rasism. Regeringen använder dessa begrepp i betydelsen ideologier, uppfattningar eller värderingar som ger uttryck för fientlighet mot afrosvenskar, judar, romer, muslimer eller samer.

Ideologier, uppfattningar eller värderingar som uttrycker fientlighet mot människor som uppfattas normbrytande i sin sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck, kan ta sig uttryck i till exempel homofobi, bifobi eller transfobi. Det är detta regeringen avser med begreppet liknande former av fientlighet.

Inom ramen för kartläggningen förekommer även begrepp som främlingsfientlighet och intolerans, bland annat på grund av att vissa myndigheter har haft, eller har, pågående uppdrag styrda av dessa begrepp. Intolerans motsvarar då ofta både rasism och liknande fientlighet, medan främlingsfientlighet (xenofobi) används som ett bredare samlingsbegrepp för olika former av rasism.

2.4 Hatbrott

Hatbrott är inte ett särskilt brott i juridisk mening. Det finns därmed inte någon specifik brottskod för att registrera hatbrott när en polisanmälan görs. Med begreppet hatbrott avses brotten hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt andra brott där motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av uppfattad ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, eller annan liknande omständighet.⁷

Den som döms för ett brott med hatbrottsmotiv, kan få en straffskärpning i samband med att hen döms för den brottsliga gärningen. Det innebär att brottsliga gärningar som bedöms som hatbrott, kan ge strängare straff.⁸

2.5 Extremism och våldsbejakande extremism

Begreppet extremism är historiskt sett relativt. Vad som uppfattas extremt i en tid och samhällskontext, kan uppfattas mer normalt i en annan.⁹ Statens medieråd konstaterar att begreppet extremism allt oftare har kommit att användas i betydelsen våldsbejakande, antidemokratiska åsikter och ideologier. Men det kan vara viktigt att tydliggöra att all extremism inte per automatik är antidemokratisk och våldsbejakande. Det är möjligt att vara både extremt radikal och vilja förändra samhället väldigt mycket med demokratiska metoder. Behovet av att göra skillnad på rätten att uttrycka den typen av extrema åsikter och extremism som är våldsbejakande och därmed brottslig, är nödvändigt för att förstå vad det demokratiska samtalet måste rymma och vilka krav det ställer på alla som deltar.¹⁰

Våldsbejakande extremism i sin tur, är ett samlingsbegrepp för rörelser, ideologier eller miljöer som inte accepterar en demokratisk samhällsordning och som främjar våld för att uppnå ett ideologiskt

⁷ 16 kap. 8 och 9 §§ Brottsbalken

⁸ 29 kap. 2§ 7p Brottsbalken.

⁹ Extremism, NE band 6, s.81.

¹⁰ (SOU 2013:81)

mål. Trots stora ideologiska olikheter mellan dessa miljöer, finns ett gemensamt drag i underkännandet av demokratiska principer och spelregler. Det våld som dessa grupper riktar mot individer på grund av till exempel deras politiska eller religiösa övertygelse, etniska tillhörighet, sexuella läggning, könsuttryck eller könsidentitet utgör ett angrepp mot principen om alla människors lika värde och rättigheter.¹¹

¹¹ Samlat grepp mot rasism och hatbrott – Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott, Regeringen (2016).

3 Tillvägagångssätt och metoder

Avsnittet redogör för uppdragets genomförande och med vilka metoder det genomförts.

3.1 Samverkan och dialog

I september 2016 inleddes arbetet, genom att Statens medieråd etablerade kontakt med företrädare för de samverkansmyndigheter, som uppdraget stipulerar: Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet, Justitiekanslern, Myndigheten för press, radio och tv, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor samt Polismyndigheten. Kontakterna följdes under hösten 2016 upp med separata dialogmöten med respektive samverkanspart, i syfte att inhämta myndigheternas perspektiv på uppdraget och möjligheter att bidra. Ytterligare dialog har genomförts med företrädare för Barnombudsmannen och Polismyndigheten. Samverkan har sedan organiserats genom två gemensamma samverkansmöten, ett första i november 2016 och ett avslutande i februari 2018. Samtliga samverkansmyndigheter har utöver detta deltagit i Statens medieråds enkätundersökning och två av dem – Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Polismyndigheten – har deltagit i uppföljande intervjuer.

I december 2017 kontaktade Statens medieråd följande leverantörer av sociala medietjänster: Ask.fm, Facebook, Instagram, Kik, Snapchat, YouTube (Google) och Twitter. I enlighet med uppdraget var syftet att föra dialog om utvecklingen av självregleringsåtgärder på området. Urvalet av leverantörer baseras på de tjänster som kartlagts, vilka i sin tur motsvarar de tjänster som anges i datainsamlingen av ungas utsatthet för hat och/eller hot och anmälningar av regelöverträdelser.

3.2 Insamling och omvärldsbevakning

Kartläggningen av statliga myndigheter och organisationer i det civila samhället baseras på insamling av tillgänglig information, såsom instruktioner, regleringsbrev, uppdragsbeskrivningar, policyer, verksamhetsberättelser, publicerade rapporter, projektbeskrivningar samt års- och projektredovisningar. Insamlingen av olika aktörers åtgärder är genomförd under perioden november 2016 – januari 2017, med kompletteringar fram till och med maj 2017.

I syfte att undersöka ungas utsatthet för hat och/eller hot samt att kunna ge en opartisk beskrivning av hur anmälningar av regelöverträdelser behandlas av berörda sociala medietjänster, lät Statens medieråd Ungdomsbarometern genomföra två statistiska datainsamlingar av detta. Den första genomfördes i oktober 2016 med syfte att ge en utgångspunkt för kartläggningsarbetet. Den andra genomfördes ett år senare, i oktober – november 2017, för att ha så aktuella data som möjligt vid tiden för avrapportering samt för att kunna se om behandlingen av anmälningar förändrats över tid.

Kartläggningen av självregleringsåtgärder på sociala medier baseras på ovanstående datainsamlingars resultat och motsvarar därför de tjänster, på vilka målgruppen upplevt utsatthet och anmält regelöverträdelser. Kartläggningen genomfördes under perioden september – oktober 2017 genom insamling av vid tidpunkten aktuella policyer, användarregler och anmälningsfunktioner.

Omvärldsbevakning av aktuell medial, akademisk och politisk debatt har bedrivits kontinuerligt i syfte att följa diskussionen och utvecklingen inom området. Särskilt fokus har lagts på frågor kring skyddsåtgärder på sociala medier.¹²

¹² Båda datainsamlingarna gällde unga i åldern 15 – 18 år.

3.3 Enkätundersökning och intervjuer

För att skapa en orienterande grund för kartläggningsarbetet, bjöd Statens medieråd in statliga myndigheter och organisationer i civilsamhället att besvara en kvalitativ enkät.¹³ Enkäten skickades i november 2016 till statliga myndigheter, som bedömdes kunna vara relevanta vid en kartläggning av offentliga aktörers skydd av barn och unga på internet mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism. Bedömningen grundade sig på respektive myndighets instruktion, regleringsbrev, tidigare och pågående verksamhet. En motsvarande enkät skickades under perioden december 2016 – januari 2017 till privata organisationer och organisationer i det civila samhället utifrån liknande bedömningsgrunder. Enkätundersökningen har fram till och med september 2017 kompletterats med motsvarande frågor riktade direkt till aktörer som av olika anledningar inte valdes ut i den första undersökningen.

Uppföljande intervjuer genomfördes under våren 2017 med aktörer, vars uppdrag bedömdes kräva utförligare beskrivningar av relevans för kartläggningens syfte. Urvalet baseras dels på enkätsvar, dels på insamlingsarbetet. Syftet med intervjuerna var att fördjupa förståelsen av hur olika typer av skyddsåtgärder kan beskrivas utifrån intern myndighets- eller organisationslogik. Målsättningen var att intervjuerna skulle ge utrymme för mer utvecklade svar och på så sätt bidra till en korrekt och rättvisande kartläggning. Förfrågan om att bidra till kartläggningen genom att delta i en intervju, innebar att aktören i fråga var införstådd med syftet, hade möjlighet att ta del av frågor i förväg, tog del av textutskrift efter avslutad intervju samt hade möjlighet att komplettera eller revidera information i efterhand.

3.4 Metodreflektion

Det metodval som använts vid genomförandet av uppdraget, har både fördelar och brister. Uppdraget att kartlägga skyddet av barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism, innebär på många sätt ett, eller kanske snarast flera, tidigare utforskade fält. Det kännetecknas inte av självklara ansvarsområden, med tydligt definierade aktörer och åtgärder.

I syfte att anlägga ett öppet och neutralt förhållningssätt utgick Statens medieråd därför från en vid förståelse av själva begreppet skydd och internet som en integrerad del av barns och ungas liv. Det återspeglades i utformandet av enkätundersökningens frågor, som överlät till respektive aktör att tolka och beskriva sin förståelse av eventuell roll och eventuella åtgärder i sammanhanget.

Förfarandet har dock sina brister. Deltagandet var frivilligt, vilket innebär ett bortfall av aktörer, som i de fall mottagaren inte uppgett någon anledning, försvagar underlagets relevans. Utan att tydligt definiera vad som avses med skydd, eller vilka typer av åtgärder som därmed avses, försattes respondenterna i en svår bedömningssituation, som i vissa fall sannolikt hade kunnat kräva mer omfattande beredning. Kartläggningens syfte – att bidra med underlag till regeringens kommande förslag på förbättringsåtgärder – har sannolikt även bidragit till viss tveksamhet, framförallt för vissa statliga myndigheter, som inte anser sig som självklara uppdragstagare inom ett relativt okänt och komplicerat fält. För andra kan det däremot sannolikt ha verkat motiverande och i linje med önskad verksamhetsutveckling och resursfördelning.

¹³ Se bilaga 2.

Eftersom leverantörer av sociala medietjänster dels uppdaterar policyer och användarvillkor vid behov, dels kontinuerligt utvecklar självregleringsfunktioner, utgör kartläggningens resultat en färskvara, då det endast baseras på information och förhållanden vid tidpunkten för kartläggningens genomförande. Det meningsfulla i att kartlägga något som snabbt förändras på grund av framförallt teknisk utveckling och identifierade samhällsproblem, kan därför diskuteras.

4. Kartläggningen

I det här kapitlet redovisas kartläggningens fyra områden i följande ordning:

- 4.1 Statliga myndigheter
- 4.2 Organisationer i civilsamhället
- 4.3 Självregleringsåtgärder på sociala medier och dialog med leverantörer
- 4.4 Ungas upplevelser av utsatthet och att anmäla överträdelser på sociala medier

4.1 Statliga myndigheter

Redovisningen beskriver kortfattat myndigheternas övergripande uppdrag, uppdrag på området, åtgärder och material på området, anknytande verksamhet samt – i förekommande fall – respektive myndighets slutsatser inom kartläggningsområdet.

Med åtgärder avses konkreta insatser i syfte att utgöra ett skydd för barn och unga på internet mot olika uttryck för rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

Med anknytande verksamhet avses insatser, som bidrar till att skydda barn och unga mot ovanstående.

Myndigheterna redovisas i bokstavsordning. En översikt av samtliga myndigheters åtgärder och anknytande verksamhet återfinns som tabell i bilaga 3.

4.1.1 Barn- och elevombudet (BEO)

Ansvarigt departement: Utbildningsdepartementet

Barn- och elevombudet (BEO) är en självständig funktion inom Skolinspektionen, som har i uppgift att tillvarata barns och elevers rättigheter att vistas i en skolmiljö fri från kränkande behandling, genom att se till att förskolor och skolor följer skollagens 6:e kapitel.

BEO har inte i uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

Åtgärder och material på området

BEO utreder anmälningar gällande barn och elever, som upplever sig utsatta för kränkande behandling på nätet, om det finns ett samband med skolans verksamhet.

När en anmälan inkommit tar BEO ställning till om huvudmannen har levt upp till kraven i skollagen att skyndsamt utreda och om kränkande behandling kan konstateras, vidta åtgärder. BEO utreder även om skolpersonal har anmält till rektor så fort de får kännedom om att en elev anser sig kränkt och om rektor i sin tur har anmält detta vidare till skolhuvudmannen. BEO har möjlighet att kräva skadestånd för en elevs räkning, exempelvis vid allvarliga och långvariga kränkningar.

BEO samråder med Diskrimineringsombudsmannen (DO), vars tillsynsuppdrag gäller anmälningar om trakasserier och diskriminering utifrån de sju diskrimineringsgrunderna. Samråd blir extra viktigt vid frågor som rör rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott, eftersom de främst faller inom DO:s uppdrag.

Kortfilmen *Du har rätt att känna dig trygg – även utanför skolan*, riktar sig framförallt till unga i åldern 13 – 17 år och är tillgänglig på myndighetens hemsida. Innehållet baseras på anmälningar om

kränkningar på nätet. Målsättningen är att öka elevers kunskap om skolans skyldighet att hjälpa till när de får reda på att en elev har blivit kränkt på nätet och kränkningen på något vis har en koppling till skolan.¹⁴

Anknyttande verksamhet

BEO har ett informationsuppdrag att vara ute och informera om sitt uppdrag, om skollagens kapitel 6 och om barns och elevers rättigheter och skolans skyldigheter. På BEO:s hemsida finns information, frågor och svar för både yrkesverksamma i skolan, föräldrar, barn och elever om kränkande behandling. Under rubriken *Din rätt i skolan* finns information riktad direkt till barn och elever.¹⁵

Genom att följa BEO på Twitter kan man diskutera och ställa frågor. BEO sprider även information och kunskap via föreläsningar, webinarier, sociala medier och har också den stående BEO-bloggen på *elevhalsan.se*, med kontinuerliga inlägg om kränkande behandling på nätet.¹⁶

Myndighetens slutsatser

Skolinspektionen och BEO tar emot ca 1 800 anmälningar om kränkande behandling per år, varav BEO handlägger ca 1 000 av dem. Antalet anmälningar har ökat i stort sett varje år, men BEO utgår från att det trots detta finns ett stort mörkertal. 2016 var ökningen av anmälningar 27 procent till Barn- och elevombudet och 19 procent till Skolinspektionen, jämfört med föregående år. 80 – 90 procent av de anmälningar som rör kränkande behandling generellt, handlar om utsatta elever på grundskolan. En mindre del av anmälningarna rör barn på förskolan och få rör gymnasieelever. Fler och fler anmälningar till BEO har inslag av kränkningar på nätet.

Anmälningar som innehåller inslag av nätkränkningar, innehåller ofta även mer traditionella fysiska och verbala kränkningar i skolan. Jämfört över tid kan BEO se att inslag av kränkningar på nätet som en del av ett händelseförlopp, ökar i de anmälningar myndigheten tar emot. Det som händer under skoltid – i klassrum, på skolgårdar eller i undervisningssituationer – fortsätter 24 timmar om dygnet på nätet.

BEO har inte sammanställt någon analys över vad ökningen av antalet anmälningar beror på, men kan – när det gäller kränkningar på nätet – konstatera att många skolor inte gör tillräckligt för att förhindra att elever blir kränkta på nätet. Flera skolor vet för lite om elevernas nätvanor och behöver bli bättre på att uppmärksamma och ifrågasätta normer i den egna verksamheten.

Enligt BEO upplever skolpersonal ofta att det är svårt att få reda på när en elev blivit utsatt för kränkningar – särskilt på nätet – eftersom elever sällan själva vill berätta om sin utsatthet. Därför poängterar BEO vikten av att bygga tillitsfulla relationer mellan personal och elever, i syfte att elever som blir utsatta ska känna förtroende för att våga berätta om sin situation. Skolor som arbetar främjande och förebyggande har större möjligheter att skapa trygga miljöer för eleverna, med hög vuxennärvaro, som i sin tur ger goda möjligheter för personalen och eleverna att diskutera elevernas vardag både i skolan och på nätet. Enligt BEO visar forskning att relationsfrämjande insatser mellan elever och en aktiv elevmedverkan är verksamma mot kränkningar på nätet. Relationsfrämjande insatser syftar till att skapa närhet och tillitsfulla relationer mellan elever. Det kan handla om att låta elever öva sin sociala kompetens, göra saker tillsammans och fundera över värderingar och mellanmänskligt samspel. För att skapa relationer krävs ett systematiskt och genomtänkt främjande värdegrundsarbete.

¹⁴ <https://beo.skolinspektionen.se/> (Hämtad 2018-02-07)

¹⁵ <https://elev.skolinspektionen.se/sv/dina-rattigheter-i-skolan/du-har-ratt-att-kanna-dig-trygg/> (Hämtad 2018-02-07)

¹⁶ <http://www.elevhalsan.se/blogs/> (Hämtad 2018-02-07)

4.1.2 Barnombudsmannen (BO)

Ansvarigt departement: Socialdepartementet

Barnombudsmannen (BO) har i uppgift att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter, Barnkonventionen. Myndighetens övergripande uppdrag är att driva på genomförandet av konventionen.¹⁷

BO har inte i uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

Åtgärder och material på området

Rapporten *#Välkommen till verkligheten* handlar om barns och ungas erfarenheter av hur samhällets stöd fungerar vid utsatthet för kränkningar och trakasserier i skolan. Rapporten visar att många barn och unga utsätts både psykiskt och fysiskt på grund av kön, hudfärg, etnicitet, sexuell läggning eller funktionsnedsättning. Kränkningar och trakasserier förekommer både i den fysiska vardagen och på nätet. Rapporten pekar på behov av att åtgärda brister, genom ökad kännedom om vart man ska vända sig för att få hjälp, ökad närvaro av trygga vuxna i vardagen, ökat inflytande över de åtgärder som sätts in och ökade möjligheter till upprättelse.¹⁸

Anknyttande verksamhet

2015–2017 genomförde BO ett regeringsuppdrag om kunskapshöjande insatser för barn och unga om deras rättigheter och vad de innebär i praktiken.¹⁹ 2018 kommer uppdraget bland annat att resultera i en digital barnrättsportal för pedagoger med information, film, lektionsupplägg och lärarhandledningar, i syfte att undervisa om barnkonventionen på grund- och gymnasieskolan.

BO har sedan hösten 2016 i uppdrag att bidra till ökad kunskap om hur barn upplever och påverkas av våldsbejakande extremism och terrorism, i syfte att förmedla kunskap till personal som arbetar med barn och unga. Inom ramen för uppdraget genomför myndigheten träffar med berörda barn och för dialog med bland annat Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Socialstyrelsen och Säkerhetspolisen. Uppdraget delrapporteras i januari 2018 och slutrapporteras i maj 2018.²⁰

Myndighetens slutsatser

Utifrån myndighetens uppdrag, poängterar BO vikten av att barns och ungas egna upplevelser och erfarenheter utgör utgångspunkt för insatser som syftar till att förebygga att barn far illa.

¹⁷ Myndigheten regleras av Lag (1993:335) om Barnombudsman och Förordning (2007:1021) med instruktion för Barnombudsmannen.

¹⁸ *#Välkommen till verkligheten*, Barnombudsmannen (2015).

¹⁹ (S2015/06288/FST)

²⁰ (Ku2016/02294/D)

4.1.3 Brottsförebyggande rådet (Brå)

Ansvarigt departement: Justitiedepartementet

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Myndigheten tar fram fakta och sprider kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott. Brå producerar även den officiella kriminalstatistiken, utvärderar reformer, bedriver forskning och stödjer lokalt brottsförebyggande arbete.

Brå har inte i uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet och/eller hatbrott.

Åtgärder och material på området

Brå genomför inte åtgärder på området.

Anknytande verksamhet

Myndigheten publicerar årligen en statistisk rapport över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv samt resultat från självrapporteringsstudier gällande utsatthet för hatbrott. Rapporten ger information om struktur och utveckling för de polisanmälningar där Brå har identifierat olika hatbrottsmotiv. Rapporten inkluderar även årliga resultat från Nationella trygghetsundersökningen (NTU), vilket ger en bild av utvecklingen vad gäller utsatthet för hatbrott i befolkningen, och resultat från Politikernas trygghetsundersökning (PTU).²¹

Brå publicerar även *Skolundersökningen om brott* (SUB), som beskriver utsatthet för och delaktighet i brott bland elever i årskurs 9. Syftet med undersökningen är att få bättre kunskap om hur vanligt det är att ungdomar uppges att de deltagit i brott eller andra riskbeteenden samt hur vanligt det är att de utsätts för vissa typer av brott och på vilka arenor det sker.²²

Statistiken i NTU, SUB och PTU syftar främst till att beskriva utvecklingen av utsatthet och att bistå rättsväsendet med underlag som kan användas vid kunskapsinventering på området och vid beslut om åtgärder för att utreda, bekämpa och förebygga denna typ av brottslighet. Rapporterna syftar även till att bidra med kunskap till den forskning som bedrivs på området samt att följa Sveriges internationella åtaganden att rapportera om hatbrott.

I juni 2017 fattade regeringen beslut om att inrätta ett permanent, nationellt center mot våldsbejakande extremism vid Brå. De huvudsakliga uppgifterna innebär att skapa ett insatsteam för handfast operativt stöd till kommuner i nära samarbete med Polismyndigheten och Säpo, öka forskningsbaserad kunskap om drivkrafter och uttryck – bland annat radikaliserings på nätet och skolans roll i det förebyggande arbetet – samt att identifiera behov av nya insatser och samordna nationella insatser. Centret inrättades vid Brå den 1 januari 2018.²³

Myndighetens slutsatser

Brå konstaterar i senaste *Skolundersökningen om brott* (2015) bland annat att 11 procent av eleverna utsattes för hot minst en gång under året. Bland utsatta tjejer skedde flest hot på nätet och sociala medier (34,8 %). För killar var utsattheten på nätet lägre (23,1 %). Ungefär en femtedel av både tjejer

²¹ Hatbrott 2015, Statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv och självrapporterad utsatthet för hatbrott, Rapport 2016:15, Brå (2016).

²² Skolundersökningen om brott 2015 – om utsatthet och delaktighet i brott, Rapport 2016:21, Brå (2016).

²³ <http://www.regeringen.se/debattartiklar/2017/06/center-mot-valdsbejakande-extremism-inrattas-vid-bra/> (Hämtad 2017-10-31)

och killar uppgav att de även varit utsatta för sexuellt tvång på nätet och i sociala medier. En fjärdedel av eleverna uppgav att någon hade skrivit kränkande saker om dem på nätet, en dryg femtedel att de utsatts för att någon, mot deras vilja, hade lagt upp och spridit bilder eller filmklipp. Generellt sett var det fler tjejer än killar som uppgav att de blivit utsatta för kränkningar och mobbning på nätet. Brå ser ett tydligt mönster mellan utsatthet för mobbning och utsatthet för olika typer av brott, till exempel misshandel, hot och sexualbrott. Exempelvis uppgav 21 procent av de tjejer som blivit mobbade ofta, att de även blivit utsatta för sexuellt tvång, jämfört med 3,7 procent av de tjejer som uppgav att de aldrig blivit mobbade.

4.1.4 Brottsoffermyndigheten

Ansvarigt departement: Justitiedepartementet

Brottsoffermyndighetens uppdrag är att främja brottsoffers rättigheter och uppmärksamma deras behov och intressen. Myndigheten ansvarar för handläggning av ärenden om brottskadeersättning, administrerar Brottsofferfonden och sprider information och forskning.²⁴

Brottsoffermyndigheten har inte något uppdrag att skydda barn och unga på nätet mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott eller extremism. Myndigheten har inte heller något brottsförebyggande uppdrag.

Åtgärder och material på området

Brottsoffermyndigheten genomför inte åtgärder på området.

Anknytande verksamhet

Brottsoffermyndigheten förmedlar information och kunskap om barn och unga som brottsoffer på internet, både på sin hemsida och genom utbildningsverksamhet och andra utåtriktade arrangemang.

Foldern *Barn och unga som brottsoffer* handlar om barn som utsatts för brott – oavsett arena – och riktar sig till vuxna som har ansvar för eller möter barn och unga; vårdnadshavare och yrkesverksamma inom till exempel skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård eller ideell verksamhet.²⁵

Webbplatsen *jagvillveta.se* riktar sig direkt till barn och unga upp till 17 år. För barn under 8 år är målgruppen främst vuxna och yrkesverksamma inom förskolan. Här finns information på flera olika språk om vad som är brottsligt, hur man kan känna om man varit med om ett brott, var man kan få hjälp och vad som händer vid anmälan och rättegång. Webbplatsen tar bland annat upp brott på internet och hatbrott.²⁶

Myndigheten finansierar via Brottsofferfonden forskning och brottsofferinriktade projekt. I syfte att öka kunskapen och ge bättre bemötande och stöd till brottsoffer, ges bidrag till forskare, ideella organisationer, offentliga och privata verksamheter. Information om forskning och projekt

²⁴ Myndighetens verksamhet regleras av eller har nära samband med Skadeståndslagen (1972:207), Brottskadelagen (2014:322) och Förordning (2007:1171) med instruktion för Brottsoffermyndigheten.

²⁵ Barn och unga som brottsoffer, Brottsoffermyndigheten (2015).

²⁶ <https://www.jagvillveta.se/> (Hämtad 2017-11-29)

tillgängliggörs i myndighetens webbaserade projektkatalog och idébank för brottsofferinriktade projekt.

4.1.5 Datainspektionen

Ansvarigt departement: Justitiedepartementet

Datainspektionen har i uppgift att genom sin tillsynsverksamhet bidra till att behandlingen av personuppgifter inte medför otillbörligt intrång i enskildas personliga integritet, utan följer reglerna i enlighet med bland annat Personuppgiftslagen och EU:s dataskyddsreform.²⁷

Datainspektionen har inte i uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet och/eller hatbrott.

Åtgärder och material på området

Det finns inget i personuppgiftslagen som rör just kränkningar på internet, däremot slås det fast att personuppgifter inte får publiceras som kränker den personliga integriteten. Personuppgifter är, utöver namn och personnummer, även bilder och filmer där personen kan kännas igen.

På Datainspektionens sajt *kränkt.se* tillgängliggör myndigheten fakta, information och tips om vad man kan göra om man känner sig kränkt på nätet. Alla internetanvändare uppmanas att påverka genom sitt eget agerande, att reagera på kränkningar och olika former av övertramp som begås av andra och att rapportera klagomål eller oschysst beteende till leverantören av aktuell tjänst. Även om barn och unga inte är uttalade målgrupper, erbjuder innehållet lättillgängliga och pedagogiska råd om hur man bland annat får bort publiceringar på nätet, hur man gör på några av de vanligaste tjänsterna, hur man tar bort sökuppgifter på sitt namn från de stora sökmotorerna, hur man ska agera för att inte kränka andra samt vad Datainspektionen och Polisen kan göra när någon har blivit kränkt på nätet.

Anknytande verksamhet

Datainspektionen utreder vissa fall av påstådda kränkningar på internet, med fokus på fall där myndigheten kan åstadkomma största möjliga nytta, som exempelvis systematiska kränkningar av många människor eller fall där stora mängder känsliga personuppgifter hanteras. Fall som innebär tydliga överträdelser av den lagstiftning som myndigheten har tillsyn över och ärenden som bidrar till möjlighet att klargöra när personuppgiftslagen gäller eller inte, är särskilt prioriterade.

Datainspektionen kan endast agera i de fall då personuppgiftslagen gäller. Ett sådant område är att utreda var gränsen går mellan yttrandefrihet och skyddet av den personliga integriteten. Det handlar bland annat om att avgöra vad som omfattas av begreppet journalistisk verksamhet, eftersom publicering av personuppgifter för journalistiska ändamål är undantagna reglerna i personuppgiftslagen. Detta undantag gäller även om publiceringen kan upplevas som kränkande för enskilda personer. Undantaget för journalistiskt ändamål gäller inte bara etablerade medier utan även privatpersoner som vill informera, utöva kritik och väcka debatt.

²⁷ Under 2018 byter myndigheten namn till Integritetsskyddsmyndigheten.

Datainspektionen bedriver inte verksamhet särskilt inriktad mot behandling av personuppgifter som innefattar rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott eller extremism. Däremot beaktas otillåten behandling av barns personuppgifter vid beslut om tillsyn ska inledas eller inte. I synnerhet om behandlingen av personuppgifterna innefattar brottsliga gärningar såsom hets mot folkgrupp, olaga hot och förtal. I grova fall anmäls behandlingen till polisen.

Myndighetens slutsatser

Datainspektionen konstaterar att mängden personuppgifter som skickas, publiceras och hanteras via internet är i det närmaste omöjlig att överblicka och oundvikligen leder till problem. Myndigheten slår fast att skyddet för barn vid behandling av personuppgifter är viktigt. EU:s nya dataskyddsförordning, som börjar gälla 25 maj 2018, har ett särskilt barnperspektiv. Det gäller dock generellt om personuppgiftsbehandling om barn och är inte särskilt inriktad mot att skydda dem mot rasism och liknande fenomen.

4.1.6 Diskrimineringsombudsmannen (DO)

Ansvarigt departement: Kulturdepartementet

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har i uppdrag att främja lika rättigheter och möjligheter och motverka diskriminering. DO utövar tillsyn av Diskrimineringslagen och verkar för ett samhälle där människors lika rättigheter och möjligheter respekteras – oavsett kön, könsidentitet och könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.²⁸

DO har inte i uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet och/eller hatbrott.

Åtgärder och material på området

Utbildningsområdet är ett av flera samhällsområden där diskriminering är förbjuden. Skyddet av barn, elever och studenter mot diskriminering omfattar samtliga diskrimineringsgrunder.²⁹ Sedan den 1 januari 2017 gäller nya bestämmelser om aktiva åtgärder i diskrimineringslagen, som innebär att arbetsgivare och utbildningsanordnare har ett större ansvar och därmed skyldighet att bedriva ett förebyggande och främjande arbete inom verksamheten för att motverka diskriminering och på andra sätt verka för lika rättigheter och möjligheter, oavsett kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Bestämmelserna innehåller anvisningar för hur ett löpande arbete ska bedrivas och dokumenteras. Det innebär bland annat att i samverkan med barn och elever utveckla och följa upp riktlinjer och rutiner för att förhindra trakasserier och sexuella trakasserier.³⁰ Skolan är även skyldig att utreda och åtgärda trakasserier och sexuella trakasserier³¹. Kränkande behandling som inte har något samband med en diskrimineringsgrund, regleras i skollagen.

²⁸ DO:s uppdrag är fastställt i Lagen om Diskrimineringsombudsmannen.

²⁹ Särbehandling kan i vissa fall vara tillåtet för utbildningsanordnare. Det gäller t ex undantag för ålder och positiv särbehandling som har samband med kön.

³⁰ <http://www.do.se/framja-och-atgarda/nyheter-diskrimineringslagen/> (Hämtad 2017-12-18)

³¹ Diskrimineringslagen 7§

När barn och elever upplever sig diskriminerade, trakasserade eller sexuellt trakasserade, kan saken anmälas till DO, som kan utreda ärendet och efter bedömning eventuellt ta det vidare till tillsyn eller domstolsprocess.³² Det gäller även utsatthet på nätet – om det har en koppling till skolan.

Anknyttande verksamhet

DO:s tillsynsuppdrag syftar till att främja att diskrimineringslagen efterlevs och att förändringsarbete sker. Inom ramen för uppdraget utreder DO på eget initiativ, eller utifrån anmälningar, misstänkta överträdelser av lagen samt granskar arbetsgivares och utbildningsanordnares målinriktade arbete för att dels främja lika rättigheter och möjligheter, dels förebygga och förhindra diskriminering. DO sprider även kunskap genom bland annat analyser, rapporter och metodstöd samt juridisk rådgivning.

Sedan 2014 har DO ett regeringsuppdrag att utveckla arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans. Uppdraget innebär att myndigheten ska följa upp de insatser på området som olika aktörer i samhället genomför och ge en överblick över pågående arbete. Inom ramen för uppdraget har DO genomfört en enkätundersökning, ställd till samtliga kommuner, landsting och länsstyrelser samt ett femtiotal förvaltningsmyndigheter. Under 2017 har enkätundersökningen följts upp med kvalitativa studier i form av fokusgruppsintervjuer med utvalda aktörer samt mer ingående studier av fem kommuner. Uppdraget ska slutredovisas den 1 mars 2018.³³

Myndighetens slutsatser

Begreppet diskriminering kan i bred bemärkelse omfatta händelser eller kedjor av händelser som någon upplevt som kränkande, missgynnande, rasistiska, orättvisa, ojämlika eller liknande. DO påpekar dock att det finns skillnader mellan de juridiska definitionerna av diskriminering och vad personer kan uppleva som diskriminerande.

Enligt DO är ärenden som rör diskriminering på nätet ofta en del av ett förlopp som rör fler arenor – ytterst få anmälningar pekar explicit ut nätet som arena. Myndigheten saknar statistik, men konstaterar att man tar emot anmälningar om diskriminering där nätet som arena inkluderas.

4.1.7 Forum för levande historia (FLH)

Ansvarigt departement: Kulturdepartementet

Forum för levande historia (FLH) ska med utgångspunkt i Förintelsen främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter. Myndigheten har i uppgift att informera om Förintelsen och kommunistiska regimers brott mot mänskligheten samt sträva efter att stärka människors vilja att aktivt verka för alla människors lika värde.

FLH har inte något uttalat uppdrag att skydda barn och unga på nätet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

³² <http://www.do.se/att-anmala/vad-gor-do-med-anmalningar/#DO-genomfor-tillsyn> (Hämtad 2017-12-18)

³³ (A2014/2479/DISK)

Åtgärder och material på området

Myndighetens verksamhet strävar efter att förebygga rasism och liknande former av fientlighet genom att främja och stärka demokratiska värderingar och förmågor.

Anknyttande verksamhet

Utställningen *Propaganda – risk för påverkan* handlar om hur ”det goda samhället” lyftes fram i nazistisk och sovjetisk propaganda under 1930- och 40-talen, vad som styr dagens medieflöde och hur mottagliga människor är för påverkan.³⁴ Skolklasser erbjuds pedagogiska workshops, med tillhörande arbetsmaterial om mekanismerna bakom propaganda och hur manipulerade budskap kan identifieras. Målet är att stärka viljan och förmågan att stå upp för alla människors lika värde genom att i sin vardag kritiskt granska, påtala och ifrågasätta manipulerande budskap som förstärker motsättningar, fördomar och hat i samhället.³⁵

Det digitala klassrumsmaterialet *Källkritik, historiebruk och rasism* syftar till att utveckla elevers kritiska tänkande genom övningar i källkritik och historiebruk. Materialet innehåller digitaliserat, historiskt källmaterial om exempel på händelser i den svenska historien med koppling till afrofobi, antisemitism, antiziganism, islamofobi och rasism mot samer.³⁶

Klassrumsmaterialet *HBTQ, normer & makt* tar upp frågor kring hur normer och rättigheter formas, ifrågasätts och förändras över tid. Utgångspunkten är historiska och nutida skeenden och personberättelser.³⁷

Under perioden 2015–2019 har myndigheten ett regeringsuppdrag att, i samarbete med Statens Skolverk, genomföra en utbildningsinsats om olika former av rasism och intolerans i historien och idag.³⁸ Inom ramen för uppdraget har bland annat kursen *Motverka rasism och främlingsfientlighet i förskolan och skolan* genomförts som uppdragsutbildning på flera lärosäten i landet, i syfte att utveckla skolpersonals kunskaper om långsiktigt, systematiskt och lokalt utvecklingsarbete i verksamheterna.³⁹ Regionala konferenser på samma tema, där Statens medieråd har bidragit med seminarier om medie- och informationskunnighet, har även genomförts på flera orter.

FLH tillgängliggör även forskningsrapporter, fakta och fördjupningstexter om folkmord, brott mot mänskligheten, demokrati, mänskliga rättigheter, rasism och liknande former av fientlighet samt podserien *Prata rasism*, om olika vetenskapliga perspektiv på rasism.⁴⁰

Myndighetens slutsatser

Baserat på bland annat utvärderingar av kursen och de regionala konferenserna, konstaterar FLH att det finns behov av stöd och kompetensutveckling inom skolans verksamhet för att förebygga rasism och främja demokratiska värderingar och förmågor. Myndigheten får också förfrågningar från skolor, som efterfrågar kunskapspåfyllnad om rasism och hur det på olika sätt kommer till uttryck i skolans verksamhet. Framförallt finns det önskemål om fler verktyg, metoder och goda exempel i arbetet för

³⁴ <http://www.levandehistoria.se/utställningar/propaganda> (Hämtad 2017-10-31)

³⁵ <http://www.levandehistoria.se/utställningar/propaganda/for-och-efterarbetsmaterial-for-skolklasser> (Hämtad 2017-11-24)

³⁶ <http://www.levandehistoria.se/klassrummet/kallkritik-historiebruk-rasism> (Hämtad 2017-10-31)

³⁷ <http://www.levandehistoria.se/klassrummet/hbtq> (Hämtad 2017-10-31)

³⁸ <http://www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/rasism-intolerans/kurs-motverka-rasism-i-skolan> (Hämtad 2017-10-31)

³⁹ (Ku2015/319/KA)

⁴⁰ <http://www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/rasism-intolerans/podcast-prata-rasism> (Hämtad 2018-02-08)

att motverka rasism och intolerans. Det finns behov av kompetensutveckling både på individuell nivå för att hantera svåra ämnen – eller situationer som uppstår inom ramen för undervisningen – och på strukturell nivå för etablering av ett gemensamt arbetssätt i syfte att identifiera vilka uttryck rasism tar sig i verksamheten och hur detta kan motverkas. Eftersom det finns fortsatta behov av kompetensutveckling avseende förändringsarbeten på verksamhetsnivå, fortsätter myndigheten att ge stöd, särskilt till rektorer och huvudmän.

4.1.8 Justitiekanslern (JK)

Ansvarigt departement: Justitiedepartementet

Justitiekanslern (JK) har i uppdrag att vara ”statens jurist”. Myndigheten är regeringens högste ombudsman och har som sådan flera huvuduppgifter, bland annat att utöva tillsyn över den offentliga förvaltningen, vara ensam åklagare i mål om tryck- och yttrandefrihetsbrott samt vara regeringens juridiska rådgivare.⁴¹

JK har inte något uttalat uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

Åtgärder och material på området

Myndigheten genomför inte några åtgärder på området.

Anknyttande verksamhet

Som ensam åklagare när det gäller tryck- och yttrandefrihetsbrott, har JK att ta ställning till om olika yttranden på grundlagsskyddade webbplatser innefattar brott. De brott som främst bör vara aktuella i sammanhanget är hets mot folkgrupp och i viss mån förtal. JK betonar dock att endast en mycket liten del av innehållet på internet faller inom det område där JK är behörig åklagare. Det gäller i huvudsak endast om det finns ett så kallat utgivningsbevis för en webbplats, eller om den tillhandahålls av ett medieföretag eller liknande, som webbplatsen kan omfattas av grundlagsskydd. I alla andra fall är det polis och allmän åklagare som ska utreda och lagföra brott på internet.

Under 2016 bedrev JK flera förundersökningar och åtal beträffande hets mot folkgrupp på olika grundlagsskyddade webbplatser.

Justitiekanslern samarbetar också med Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen i en särskild arbetsgrupp avseende hat och hot från extrema grupper. Arbetsgruppens uppdrag är främst att åstadkomma ett regelbundet informationsutbyte och väl fungerande kontaktvägar mellan myndigheterna.

Myndighetens slutsatser

JK konstaterar att det inte i något fall där myndigheten inlett förundersökning och väckt åtal rörande yttranden på grundlagsskyddade webbplatser, framstått som om de var särskilt riktade till barn eller ungdomar. Däremot har barn och ungdomar naturligtvis kunnat ta del av dem.

⁴¹ JK:s uppdrag styrs av Lagen (1975:1339) om Justitiekanslerns tillsyn och Förordningen (1975:1345) med instruktion för Justitiekanslern. På det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området gäller Tryckfrihetsförordningen, Yttrandefrihetsgrundlagen, Lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagens områden samt Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

De yttranden som varit aktuella har rört hets mot folkgrupp genom missaktning mot främst judar, muslimer, invandrare, olika nationella eller etniska grupper samt homosexuella. De åtal som väckts av Justitiekanslern har regelmässigt resulterat i fällande domar mot webbplatsernas ansvariga utgivare, som enligt den särskilda ansvarskedjan i yttrandefrihetsgrundlagen är de som i första hand ansvarar för det som publiceras.

Sammanfattningsvis konstaterar JK att yttranden inom det grundlagsskyddade området, vilka innefattat sådan missaktning att de utgjort hets mot folkgrupp – och som anmälts till Justitiekanslern, eller till polis eller åklagare, som vidarebefordrat anmälningarna – har kunnat lagföras och den ansvarige ådömas en påföljd.

4.1.9 Myndigheten för press, radio och tv (MPRT)

Ansvarigt departement: Kulturdepartementet

Myndigheten för press, radio och tv (MPRT) har i uppdrag att verka för yttrandefrihet och främja möjligheterna till mångfald och tillgänglighet inom press, radio och tv. MPRT utövar tillsyn i frågor som rör tv-sändningar, beställ-tv, sökbar text-tv och ljudradiosändningar och fattar beslut om bland annat tillstånd och utgivningsbevis. Inom MPRT finns beslutsorganet Granskningsnämnden för radio och tv, som granskar program efter anmälan eller på initiativ av myndigheten.⁴²

MPRT har inte något uttalat uppdrag att skydda barn och unga på internet mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

Åtgärder och material på området

Granskningsnämndens vägledande beslut sammanställs i praxissamlingen *Granskat och klart*. Praxisen är samlad i olika teman: mediets genomslagskraft, respekt för privatlivet, opartiskhet/ställningstagande samt reklam, sponsring och otillbörligt gynnande. Serien finns att ladda ner från myndighetens hemsida.⁴³

Anknyttande verksamhet

Förutom bestämmelser om sändningar i marknätet finns även bestämmelser i radio- och tv-lagen som reglerar så kallade beställ-tv och webb-tv-tjänster på internet. Med beställ-tv avses en tjänst där mottagaren själv väljer när och vad den vill se från en katalog med program. För att tjänsten ska definieras som beställ-tv ska den uppfylla särskilda kriterier, bland annat att den är öppen för alla och att leverantören är redaktionellt ansvarig för innehållet. Exempel på beställ-tv-tjänster är SVT Play och Cmore.se.

Den som tillhandahåller beställ-tv ska anmäla detta till MPRT. Sändningar av webb-tv kräver inte tillstånd, men vissa typer av sändningar ska registreras hos MPRT. Det gäller direktsändningar riktade till allmänheten och sändningar som sker på en viss tidpunkt, bestämd av sändaren – inte tittaren. För att kunna registrera en webb-sändning krävs en ansvarig utgivare. Utgivaren är juridiskt ansvarig om yttrandefrihetsbrott, som hets mot folkgrupp, förtal eller förolämpning, begås under sändning.

⁴² MPRT:s uppdrag styrs av Radio- och tv-lagen (2010: 696).

⁴³ <https://www.mprt.se/sv/blanketter--publikationer/publikationer/granskat-och-klart/> (Hämtad 2017-12-13)

MPRT:s tillsyn och granskningsnämndens granskning av beställ-tv och webb-tv baseras dels på anmälningar med klagomål på innehållet från allmänheten, dels på egna initiativ till granskning, exempelvis av våldsskildringar. Radio- och tv-lagen reglerar hur barn ska skyddas från våldsskildringar av verklighetstrogen karaktär eller pornografiska bilder – program med sådant innehåll ska vara försedda med en varning. Programmen får inte heller sändas under sådan tid och på sådant sätt att det finns en betydande risk för att barn kan se programmen. Enligt lagen finns liknande bestämmelser till skydd av barn mot programinnehåll som tillhandahålls i beställ-tv.⁴⁴

Det finns även regleringar i lagen gällande reklam riktad till barn, som handlar om att programverksamheten som helhet ska präglas av det demokratiska statsskickets grundidéer, principen om alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet. Bestämmelsen omfattar såväl linjär tv som beställ-tv – såväl i marknätet, över internet eller sändning på annat sätt.⁴⁵ Bestämmelsen kan tillämpas av granskningsnämnden vid prövning av enskilda program med krav på opartiskhet eller krav på att ta hänsyn till mediets särskilda genomslagskraft. Detta har endast prövats i linjär tv. Kravet på opartiskhet och bestämmelsen om hänsyn till mediets särskilda genomslagskraft gäller endast för sändningar i marknätet och när det gäller kravet på opartiskhet endast för public service-bolagen, SR, SVT och UR.

Demokratibestämmelsen tillämpas i regel så att den används som försvar för att en reporter eller annan företrädare för programföretaget tar avstånd från exempelvis fördomsfulla uttalanden. Det vill säga att ett sådant avståndstagande kan ske utan att komma i konflikt med kravet på opartiskhet.

Demokratibestämmelsen har även använts som argument för att programföretaget borde ha agerat mot/hanterat fördomsfulla uttalanden. Detta eftersom bestämmelsen bland annat kan anses innebära en skyldighet att markera ett avståndstagande från eller att bemöta antidemokratiska uttalanden och att verka för att rasfördomar bekämpas.⁴⁶ Yttrandefrihetsbrott faller inom Justitiekanslerns område.

När det gäller utgivningsbevis gör inte MPRT någon prövning av innehållet. Vad som publiceras, i vilket syfte och vem som står bakom publiceringen får inte beaktas vid myndighetens bedömning om utgivningsbevis ska utfärdas.

Myndighetens slutsatser

MPRT konstaterar att de bestämmelser som anger myndighetens verksamhet inte tar sikte på internet generellt, utan snarare vissa typer av tjänster och innehåll på nätet. Möjligheten för myndigheten att skydda barn på internet är således begränsad. EU-kommissionens förslag⁴⁷ med uppdaterade EU-bestämmelser rörande direktivet för audiovisuella medier, innebär att YouTube och andra videodelningsplattformar omfattas av direktivet. Målet med förslaget är att skapa rättvisare villkor för alla aktörer, särskilt när det gäller att skydda barn och bekämpa "hate speech" på bättre sätt. Om förslaget går igenom, drar MPRT slutsatsen att svenska YouTube-kanaler med ansvariga utgivare definieras som beställ-tv och därmed har att följa radio- och tv-lagen.

⁴⁴ 5 kap. 2, 3 §§ Radio och tv-lagen.

⁴⁵ 5 kap. 1§ Radio och tv-lagen.

⁴⁶ Prop. 1995/96:161, sid. 60.

⁴⁷ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/proposal-updated-audiovisual-media-services-directive> (Hämtad 2017-10-31)

4.1.10 Myndigheten för samhällsstöd och beredskap (MSB)

Ansvarigt departement: Försvarsdepartementet

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har i uppgift att samordna och utveckla samhällets förmåga att förebygga och hantera olyckor och kriser. MSB har också viktiga uppgifter inom civilt försvar och bidrar till Sveriges psykologiska försvar, i syfte att inom ramen för det demokratiska samhällets åsiktsfrihet och fria medier, säkerställa befolkningens försvarsvilja och motståndskraft mot påtryckningar och desinformation.

MSB har inte i uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

Åtgärder och material på området

Myndigheten genomför inte åtgärder på området.

Anknytande verksamhet

Myndigheten arbetar dock med att identifiera, analysera och möta påverkanskampanjer på internet och sociala medier, där propaganda som syftar till att radikalisera och rekrytera svenska ungdomar till terroristorganisationer ökar och delvis delar problembild med andra typer av påverkanskampanjer.

MSB arbetar också med att uppmärksamma och medvetandegöra allmänheten om vikten av att hantera all information källkritiskt. På myndighetens hemsida förklaras begreppet källkritik mer ingående och här finns också stöd för hur man bör tänka och agera när man hanterar information samt länkar till fördjupningstexter om källkritik på nätet.

Myndighetens utbildningssajt *sakerhetspolitik.se* riktar sig främst till elever och lärare på gymnasiet, men är också användbar för högstadiet. Sajten innehåller fakta, information och lärarhandledningar i ämnen där ett källkritiskt förhållningssätt lyfts fram i syfte att stärka individen genom kunskap. Myndigheten planerar att satsa mer på digitalt material för skolan i ämnesområdena krisberedskap och påverkanskampanjer, där ett källkritiskt förhållningssätt kommer att ingå.⁴⁸

Myndighetens satsning *18-årsuppdraget* innebär att alla som fyller 18 år informeras om säkerhetspolitik och försvarspolitik. Informationen skickas ut årligen i september–oktober – även till skolan – och innehåller bland annat det kunskapsorienterade digitala spelet *klarakrisen.se*, där man kan testa hur man agerar i vissa givna situationer.⁴⁹ I samband med utskicket genomför MSB en undersökning om hur 18-åringar ser på det säkerhetspolitiska läget, vad man är rädd för och oroar sig för.

Utifrån myndighetens uppdrag inom krisberedskap, bidrar verksamheten till ett förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. MSB satsar 15 miljoner kronor de närmaste åren på att ta fram kunskap om extremism i Sverige, bland annat om radikalisering och våldsbejakande rörelser i samhället, varför individer söker sig till sådana miljöer, effekterna av befintliga åtgärder samt vilka processer och vilken dialog mellan olika aktörer som behövs för att skapa motståndskraft. Forskningsprojekten drivs av Institutet för framtidsstudier, Södertörns högskola och Umeå universitet och initierades våren 2016.

⁴⁸ <http://www.sakerhetspolitik.se/> (Hämtad 5 maj 2017)

⁴⁹ <http://www.klarakrisen.se/> (Hämtad 5 maj 2017)

Myndighetens slutsatser

MSB anser att skolans insats är avgörande för att allmänheten ska utveckla ett kritiskt förhållningssätt till information på nätet. MSB konstaterar att det pågår mycket aktivitet på internet, som är ämnad att påverka oss på olika sätt.

4.1.11 Myndigheten för stöd till trossamfund

Ansvarigt departement: Kulturdepartementet

Myndigheten för stöd till trossamfund (tidigare Nämnden för statligt stöd till trossamfund) har i uppgift att ge stöd till trossamfund verksamma i Sverige. Myndigheten fördelar statens ekonomiska stöd och ger allmänt stöd till trossamfunden i form av dialog, utbildningsinsatser, rådgivning och administrativt stöd.

Myndigheten har inte i uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

Åtgärder och material på området

Myndigheten bedömer att man indirekt arbetar med frågorna inom ramen för myndighetens ordinarie verksamhet.

Anknyttande verksamhet

Myndighetens utbildningsinsatser genomförs i syfte att stärka demokratin och motverka fientlighet, hat, diskriminering och extremism inom samfunden. Kursutbudet innehåller bland annat kurser om demokratisk föreningsteknik, mänskliga rättigheter och ledarskapsutveckling för ungdomar.

Demokratin behöver oss! är ett metod- och kunskapsmaterial för samtal om frågor som är viktiga för demokratins varande och upprätthållandet av samhällets värderingar.⁵⁰

Främlingsfientliga handlingar mot trossamfund – En kartläggning av religiösa grupper och individers utsatthet i Sverige redogör för fientlighet, hat och extremism som riktas mot grupper och individer till följd av deras religiösa tillhörighet eller förmodade religiösa tillhörighet.⁵¹

Inom ramen för regeringens handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, fick myndigheten 2014 i uppdrag att fördjupa dialogen med trossamfunden i syfte att stimulera arbetet med demokrati och demokratiska värderingar. Uppdraget har förlängts och fokuserar under 2017 särskilt på kvinnor och ungdomar i stödet till trossamfundens utvecklingsarbete. Uppdraget redovisas den 1 juni 2018.⁵²

Myndighetens slutsatser

I sitt löpande arbete konstaterar myndigheten positiva tecken på förändringar, som kan leda till ökad demokratisering och större tolerans och inkludering för ett samhälle präglad av mångfald. Baserat på

⁵⁰ http://www.myndigheten.sst.se/download/18.4c4b074714116b0cfa276fb/1380654331775/MR_demokr_behover_kort.pdf (Hämtad 2018-02-06)

⁵¹ http://www.myndigheten.sst.se/download/18.2fd784f81498e7bc198f3e27/1415783087001/ffattacker_helarapport.pdf (Hämtad 2018-02-06)

⁵² Regleringsbrev 2017, <http://www.sst.a.se/download/18.108a183e159088bc086dfa89/1482218846020/Regleringsbrev++2017.pdf> (Hämtad 2018-02-06)

efterfrågan och utvärderingar konstaterar myndigheten vidare positiv respons på kurser och material samt att myndighetens åtgärder efterfrågas och bidrar till en förändrad syn och utvecklingsmöjligheter hos målgrupperna.

4.1.12 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)

Ansvarigt departement: Utbildningsdepartementet

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har till uppgift att ta fram och sprida kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. MUCF ger bidrag till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete samt har i uppdrag att vara en strategisk myndighet för unga HBTQ-personer.

MUCF har inte något pågående uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

Åtgärder och material på området

Under perioden 2013–2014 genomförde MUCF ett regeringsuppdrag om förebyggande arbete mot kränkningar, hot och trakasserier bland unga på internet.⁵³ Kunskap från uppdraget kan inkluderas i annat utåtriktat arbete inom exempelvis psykisk ohälsa och HBTQ-frågor.

Följande material producerades inom uppdraget och finns tillgängligt på myndighetens hemsida:

Skrifterna *Nätkränkningar – hur vanligt är det?, Hot, kränkningar och trakasserier, Nätkränkningar, Ses offline och Hat på nätet* med den kompletterande lärarhandledningen *Får man skriva vad man vill på internet?*⁵⁴ samt animerade kortfilmer om unga upplevelser av kränkningar, hot och trakasserier på nätet.⁵⁵

Anknytande verksamhet

Inom ramen för MUCF:s bidragsgivande verksamhet ges bidrag till projekt som förebygger och motverkar rasism och liknande former av intolerans – afrofobi, antisemitism, antiziganism, homo- eller transfobi, islamofobi eller rasism mot samer. Projekten kan till exempel syfta till att ta fram och sprida kunskap, att mobilisera och stärka kapaciteten i arbetet mot rasism och extremism eller att med olika metoder påverka och förändra attityder, normer och strukturer i samhället.

Myndigheten lämnar också bidrag till verksamheter som förebygger att antidemokratiska beteenden utvecklas, att individer radikaliserar eller för att stödja individer som vill lämna våldsbejakande extremistmiljöer.

Under perioden 2015–2016 genomförde MUCF ett regeringsuppdrag, vars syfte var att bidra till utvecklingen av ett genusperspektiv i det lokala arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism⁵⁶. Uppdraget innebar en utveckling av myndighetens tidigare uppdrag om våldsförebyggande arbete med komplettering av det publicerade metodmaterialet *Inget att vänta på – handbok för våldsförebyggande arbete med barn och unga*.

⁵³ (U2013/4492/UC)

⁵⁴ <https://www.mucf.se/publikationer/projekt/nathat> (Hämtad 2018-02-06)

⁵⁵ <https://www.mucf.se/kortfilmer-unga-berattar-om-natkrankningar-nathat> (Hämtad 2018-02-06)

⁵⁶ (Ku2015/01868/D)

Inom ramen för uppdraget producerade myndigheten skrifter och en podcast om unga, genus och våldsbejakande extremism. Syftet med texterna är att genom grundläggande kunskap om våldsbejakande extremistiska miljöer utifrån ett genusperspektiv, ge stöd för utveckling av insatser för att förebygga våldsbejakande extremism. Materialet finns tillgängligt på MUCF:s hemsida och handlar om den våldsbejakande islamistiska extremistmiljön⁵⁷, den våldsbejakande högerextrema miljön⁵⁸, den våldsbejakande vänsterextrema miljön⁵⁹, ungas tankar kring våldsbejakande extremism⁶⁰ och ideal, normer och könsroller i våldsbejakande extremistiska miljöer.⁶¹

Myndighetens slutsatser

MUCF framhåller att internet är en integrerad del av barns och ungas liv.

4.1.13 Polismyndigheten

Ansvarigt departement: Justitiedepartementet

Polismyndighetens uppdrag är att förebygga, upptäcka och utreda brott. Arbetet styrs bland annat av polislagen, som behandlar polisens uppgifter och befogenheter, polisförordningen, som innehåller regler rörande behörighet och delegering samt myndighetens instruktion, som reglerar information till regeringen och samverkan med andra myndigheter.

I Polismyndighetens uppdrag ingår att skydda barn och unga på internet mot de brottstyper som ingår i kartläggningen.

Åtgärder och material på området

Utsatthet för kartläggningens angivna fenomen – exempelvis extremism – är inte självklart brottsligt enligt lagen.

Under rubriken *Ha koll på livet* finns riktad information till unga på myndighetens hemsida.⁶² Innehållet består av fakta, stöd och råd för att skydda sig mot grooming (att ta kontakt med barn under 15 år på nätet i sexuellt syfte) och näthat: vilka lagar och regler som styr, hur man kan skydda sig, hur man beter sig på nätet, var man kan få stöd om man blivit utsatt, vad som kan leda till en förundersökning eller inte och varför den grundlagsskyddade yttrandefriheten ofta väger tyngre. Polisen uppmanar unga att polisanmäla så fort som möjligt om man blivit utsatt för något, även om man är osäker på om det kan vara brottsligt. Tidsfaktorn kan vara avgörande eftersom många internetleverantörer bara sparar innehåll i sex månader.

I de fall polis och åklagare har lagstöd att gå vidare med en anmälan handlar det oftast om fall förknippade med sexuella övergrepp, rasism eller att någon pekats ut som grovt kriminell och att händelsen fått stor spridning. Om den misstänkte är under 15 år blir det ingen förundersökning, även om brottet faller under allmänt åtal. Istället lämnar polisen ärendet vidare till socialtjänsten.

⁵⁷ www.mucf.se/publikationer/ung-och-extrem-islamistisk-extremism (Hämtad 2018-02-06)

⁵⁸ www.mucf.se/publikationer/ung-och-extrem-hogerextremism (Hämtad 2018-02-06)

⁵⁹ www.mucf.se/publikationer/ung-och-extrem-0 (Hämtad 2018-02-06)

⁶⁰ www.mucf.se/publikationer/frammande-ar-skrammande (Hämtad 2018-02-06)

⁶¹ <https://www.mucf.se/poddar-om-extremism> (Hämtad 2018-02-06)

⁶² <https://polisen.se/Utsatt-for-brott/Skydda-dig-mot-brott/Ha-koll-pa-livet-pa-natet/> (Hämtad 2017-11-17)

Det betyder inte att det som hänt var lagligt, bara att ingen kan straffas för det. I en sådan process kan även unga under 15 år dömas till skadestånd. Om det är underåriga som begått brottet kan också föräldrarna tvingas att betala en del av skadeståndet.

Sedan 2015 har Polismyndigheten arbetat aktivt med att utveckla arbetet mot hatbrott och skyddet av grundläggande fri- och rättigheter, utifrån redovisade förbättringsområden till regeringen. Det innebär att bland annat polisregionerna Stockholm, Väst och Syd har särskilda demokrati- och hatbrottsgrupper, som utreder hatbrott och andra brott som kan hota de grundläggande fri- och rättigheterna, exempelvis hot mot journalister och andra åsiktsbildare. Även i övriga polisregioner har det gjorts en ambitionshöjning rörande dessa brott. Nationell utbildning om hatbrott och brott som hotar de grundläggande fri- och rättigheterna har genomförts och kommer att fortsätta. Alla polisregioner har sökt upp grupper som är särskilt utsatta för hatbrott i syfte att öka förtroendet för polisen. Polismyndigheten har även etablerat en gemensam grund för samverkan mot hatbrott och skydd av grundläggande fri- och rättigheter, med bland annat Åklagarmyndigheten, Brottsförebyggande rådet och Brottsoffermyndigheten. Inom ramen för samverkan genomförs bland annat kunskapsutbyte kring olika typer av demokratibrott. Arbetet återredovisades till regeringen i februari 2017.⁶³

De lagändringar som följer på beslutet om ett stärkt och moderniserat straffrättsligt skydd av den personliga integriteten – särskilt med tanke på hot och kränkningar på nätet – kommer att innebära utökade möjligheter för polisen att utreda och lagföra olika typer av näthat.⁶⁴

Anknytande verksamhet

Polismyndighetens regeringsuppdrag att identifiera och genomföra åtgärder för att förstärka förmågan att bekämpa sexualbrott mot barn, förväntas medföra förbättrade kontaktvägar och samarbetsformer mellan berörda myndigheter och organisationer. Enligt Polismyndigheten är kontaktvägar eller arenor – internet, sociala medier etc. – för bägge de här typerna av brott i hög grad desamma. Tekniken, oavsett brottsrubricering, är likadan i polisens utredningsarbete. Ökad kunskap, utvecklade metoder och handlingsplaner på det ena området kan därför appliceras på det andra. Genom regeringsuppdragets uttalade krav på samarbete med andra myndigheter kan dessutom detta appliceras på fler angränsande områden, som till exempel människohandel, där Länsstyrelsen i Stockholm har ett nationellt uppdrag. Dessa positiva effekter kommer att påverka Polisens förmågor att skydda barn och unga på internet mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism. Uppdraget genomförs i nära samverkan med Åklagarmyndigheten och ska redovisas den 15 april 2018.⁶⁵

Det kan vara svårt att utreda brotten eftersom polisen inte alltid får tillgång till den information den behöver från internetoperatörerna. Mycket av informationen lagras utomlands, vilket blir ännu ett hinder. Nationella operativa avdelningen har dock etablerat ett samarbete med flera stora it-bolag, som ökar möjligheterna till informationsöverlämning vid förundersökningar.

⁶³ Återredovisning till regeringen angående polisens åtgärder rörande hatbrott, Polismyndigheten (2017).

⁶⁴ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/debatt-om-forslag/ett-starkt-straffrattsligt-skydd-for-den_H501KU13 (Hämtad 2017-11-17)

⁶⁵ (Ju2016/06827/PO)

På Polismuseet i Stockholm visas *Vi och dom – en utställning om hatbrott*. Utställningen riktar sig till skolelever och lärare, i syfte att öka medvetenheten om och minska acceptansen för hatbrott. I pedagogledda visningar lär sig elever mer om hatbrottets natur, bakomliggande mekanismer och vilka konsekvenser hatbrott får för individer, grupper och samhället. Till utställningen har museet producerat pedagogiskt material och en lärarhandledning⁶⁶.

Myndighetens slutsatser

Enligt Polismyndigheten är det ännu för tidigt att dra några slutsatser om effekterna av de åtgärder som genomförs rörande hatbrott.

4.1.14 Skolinspektionen

Ansvarigt departement: Utbildningsdepartementet

Skolinspektionen har i uppgift att granska skolor och bedöma ansökningar om att driva fristående skola. Myndigheten har tillsynsansvar för skola, vuxenutbildning, fritidshem, förskola och annan pedagogisk verksamhet. Uppdraget innebär att verka för att barn och elever får goda förutsättningar för sin utveckling och sitt lärande samt för förbättrade kunskapsresultat för elever och vuxenstuderande. Myndighetens uppdrag styrs av Skollagen.

Skolinspektionen har inte i uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

Åtgärder och material på området

På sajten *dinrättiskolan.se* informerar myndigheten barn och elever om deras rättigheter: rätten att känna sig trygg och må bra, att få den hjälp man behöver, ha arbetsro och att lära och utvecklas. Målgruppen är framförallt elever i åldersgruppen 13–16 år och informationen innehåller även vilka skyldigheter skolan har om rättigheterna åsidosätts, hur man kan anmäla och vart man kan vända sig för att få stöd. Barns och elevers rättigheter gäller både under skoldagen och på kvällen, i skolan och på nätet.⁶⁷

Anknytande verksamhet

Inom tillsyn och kvalitetsgranskning ska Skolinspektionen bland annat bidra till ökad måluppfyllelse, kvalitet och likvärdighet, regelbundet granska kvaliteten i och utöva tillsyn över huvudmän och verksamheter, kommunicera resultat från tillsyn och kvalitetsgranskning samt skyndsamt handlägga signaler om missförhållanden. Vårdnadshavare och elever som upplever att skolan eller förskolan inte följer de regler som finns för undervisningen och omsorgen kan anmäla det till Skolinspektionen.

Anmälningarna handlar oftast om mobbning och elever som inte fått det särskilda stöd de har rätt till. Skolinspektionen kontrollerar att skolan åtgärdar bristerna. Om en huvudman inte följer Inspektionens föreläggande kan beslut fattas att föreläggandet ska förenas med vite.

Rapporten *Kvalitetsgranskning av skolors arbete mot trakasserier och kränkande behandling på nätet*, visar att skolor generellt behöver utveckla sitt proaktiva arbete för att göra miljön tryggare för

⁶⁶ <http://www.polismuseet.se/Skola/Pedagogiskt-material/Skolmaterial/> (Hämtad 2017-11-17)

⁶⁷ <https://elev.skolinspektionen.se/sv/> (Hämtad 2017-11-28)

eleverna på nätet. Skolinspektionen konstaterar att arbetet är för reaktivt och separerat från det allmänna arbetet mot kränkningar. Skolorna behöver öka medvetenheten och kunskapen, utveckla sina kartläggningar och analysera risker för att elever blir utsatta samt arbeta mer med att synliggöra och ifrågasätta normer i verksamheten.⁶⁸

4.1.15 Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)

Ansvarigt departement: Utbildningsdepartementet

Statens specialpedagogiska skolmyndighet (SPSM) har i uppgift att verka för att alla barn, unga och vuxna, oavsett funktionsförmåga får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö.

SPSM har inte i uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

Åtgärder och material på området

Som skolhuvudman för landets statliga specialskolor har SPSM ansvar att förebygga att kränkningar av något slag förekommer på skolorna. Uppdraget gäller i alla sammanhang, inte enbart på internet. Alla specialskolor har likabehandlingsplaner och arbetar aktivt med att främja ett bra skolklimat. På skolorna genomförs även regelbundet temaveckor om olika aspekter av nätet och sociala medier – exempelvis vett och etikett på nätet – i syfte att främja likabehandling och motverka rasism och liknande. Samtliga specialskolor arbetar även med processmodellen *Hantera trakasserier och kränkande behandling*, där man med stöd av en processkarta förebygger och vid behov hanterar kränkningar – oavsett arena – på ett likvärdigt sätt.

På *Skolnet* finns information som riktar sig till personal och som ger tips på hur man ska arbeta med elever och föräldrar kring frågor om vett, etikett och källkritik, även på nätet. Informationen innehåller bl.a. länkar till olika nätbaserade övningar, bland annat visuella. Innehållet lyfter fram att bilder kan vara manipulerade och hur man kan göra för att ta reda på det. Eleverna i specialskolorna arbetar även med egen filmproduktion för att förstå både möjligheter och risker med att manipulera film.⁶⁹

Anknyttande verksamhet

SPSM har producerat läromedlet *Min kropp* på teckenspråk som handlar om att göra barn och elever uppmärksamma på att de har rätt att säga nej till sådant som känns obehagligt, i syfte att förebygga sexuella kränkningar. Myndigheten har också utvecklat pictobilder om samma ämne, för dem som till exempel har en utvecklingsstörning och inte kan kommunicera. Genom att använda bilder ges möjlighet till ett språk.⁷⁰

Utbildning i alternativ och kompletterande kommunikation till pedagoger i landets skolor finns dels på SPSM:s hemsida, dels som utbildningspaket som antingen kan ges ute i kommuner eller på nätet.

⁶⁸ Skolinspektionen (2016).

⁶⁹ <https://www.spsm.se> (Hämtad 2017-12-06)

⁷⁰ <http://hittalaromedel.spsm.se/min-kropp/> (Hämtad 29 maj 2017)

Ett annat exempel på webbaserat stödmaterial för pedagoger är *Mötas*, som behandlar hur olika sociokulturella strukturer och olika syn på funktionsnedsättning kan påverka samarbetet med nyanlända och flerspråkiga elever och deras vårdnadshavare.⁷¹

Myndighetens slutsatser

SPSM konstaterar att barn och unga med olika funktionsnedsättningar utsätts i högre grad än andra för kränkningar av olika slag, även sexuellt. Det visar en kunskapsöversikt om utsatthet för våld och kränkningar mot flickor och pojkar med funktionsnedsättning, som Stiftelsen Allmänna Barnhuset tagit fram.⁷² För att omgivningen ska kunna skydda dem, behövs möjligheter till kommunikation. De som har svårast att kommunicera är mest utsatta.

Man vet också att barn med funktionsnedsättning behandlas olika i olika kulturer samt att språkinläring av ett nytt språk om man till exempel har en språkstörning, ger dubbla svårigheter.

SPSM anser att skydd av barn och unga på nätet, oavsett vad det handlar om, är en fråga om kommunikation. Om man inte har tillgång till ett språk eller förmåga att kommunicera, kan man varken skydda sig själv eller andra. Andra viktiga skyddsaspekter är tillgängliga läromedel för undervisning i bland annat medie- och informationskunnighet samt stärkt specialpedagogisk kunskap, vuxennärvaro och trygga miljöer.

4.1.16 Statens institutionsstyrelse (SiS)

Ansvarigt departement: Utbildningsdepartementet

Statens institutionsstyrelse (SiS) har i uppgift att bedriva individuellt anpassad tvångsvård genom vård och behandling av ungdomar med allvarliga psykosociala problem och vuxna med missbruksproblem. I uppdraget ingår att genomföra insatser inom vård och behandling, skola och hälso- och sjukvård. SiS tar också emot ungdomar som har dömts till sluten ungdomsvård.⁷³

Inom ramen för särskilt regeringsuppdrag har SiS ett uppdrag att skydda barn och unga på internet avseende våldsbejakande och antidemokratiska budskap.⁷⁴

Åtgärder och material på området

SiS arbete syftar till att skapa en plats för förändring för de unga som vårdas på institutioner, genom att förebygga all form av våld och antisocialt beteende. Myndigheten kan därför begränsa ungas tillgång till nätet och sociala medier, om det bedöms vara till men för den unges vård eller störa ordningen i hemmet.

Inom ramen för skoluppdraget arbetar myndigheten med förebyggande och främjande åtgärder gällande rasism och kränkande behandling inom ramen för såväl den kursplanestyrd undervisningen

⁷¹ <https://www.spsm.se/stodmaterial-motas/> (Hämtad 23 november 2017)

⁷² Svedin, CG., Jonsson, L., Landberg, Å., Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar, Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2016)

⁷³ Myndighetens uppdrag styrs av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), lagen om vård av missbrukare (LVM), Socialtjänstlagen (SoL), lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU).

⁷⁴ (Ku2016/02296/D)

som det generella arbetet för trygghet och likabehandling i enlighet med institutionernas likabehandlingsplaner.

SiS har ett regeringsuppdrag om att utveckla det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism, vars syfte dels är att genomföra insatser för att stärka det förebyggande arbetet inom de särskilda ungdomshemmen, dels att förstärka arbetet med demokrati och mänskliga rättigheter inom ramen för myndighetens skolverksamhet. Fokus ska ligga på att säkerställa barns behov och rättigheter. Beslutsfattaren betonar bland annat vikten av att förse barn och ungdomar med medie- och informationskunnighet för att stärka deras förmåga att ifrågasätta och kritiskt granska antidemokratiska och våldsbejakande budskap på nätet och i sociala medier. Uppdraget genomförs i samråd med bland annat Forum för levande historia, Skolverket och Statens medieråd. Dessa myndigheters arbete med rasism, kontroversiella frågor och medie- och informationskunnighet ska beaktas i uppdragets demokratistärkande del. Uppdraget delredovisades den 15 maj 2017 och ska slutredovisas den 18 maj 2018.⁷⁵

Anknyttande verksamhet

Med stöd av Kulturrådets skapande skola-bidrag driver myndigheten ett centralt finansierat teaterprojekt med teatergruppen Tage Granit, där ungdomshemmen tar del av den turnerande föreställningen *2048*, vars syfte är att bidra till det förebyggande arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och intolerans. I anslutning till föreställningen genomförs en workshop där eleverna är delaktiga i att skapa en egen föreställning.⁷⁶

SiS bedriver även ett arbete med normkritiska samtalsgrupper. Myndigheten har utbildat samtalsledare som leder samtalsgrupper på temat relationer, sexualitet och våld. Samtalen behandlar frågor som hur ideal, normer och maktstrukturer tar sig uttryck och spelar roll, hur begränsande normer på olika sätt kan skapa utsatthet och diskriminering samt hur normer kan utmanas. Till arbetet har SiS producerat en vägledande handbok.

Myndighetens slutsatser

Vad gäller insatsen kopplad till skapande skola har ännu ingen uppföljning skett. Myndigheten bedömer dock att det är ett uppskattat och givande koncept.

De normkritiska samtalsgrupperna är under genomförande, liksom utvecklingen av det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. SiS anser därför att det är för tidigt att dra några slutsatser ännu.

⁷⁵ (Ibid)

⁷⁶ <http://tagegranit.net/forestallningar/#> (Hämtad 2017-11-27)

4.1.17 Staten medieråd (STMR)

Ansvarigt departement: Kulturdepartementet

Statens medieråd (STMR) har i uppgift att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Myndigheten ska även följa medieutvecklingen när det gäller barn och unga samt sprida information och ge vägledning om barns och ungas mediesituation. STMR har även i uppgift att fastställa åldergränser för film som är avsedd att visas för barn under 15 år.⁷⁷

Inom ramen för särskilt regeringsuppdrag har STMR ett uppdrag att skydda barn och unga på nätet avseende rasism, liknande former av fientlighet och antidemokratiska budskap.⁷⁸

Åtgärder och material på området

Inom ramen för kampanjen *No Hate Speech Movement*, har myndigheten på regeringens uppdrag utvecklat material om medie- och informationskunnighet i syfte att förebygga rasism, sexism och våldsbejakande extremism.⁷⁹ Under perioden 2017–2020 inriktas kampanjen mot att höja kunskapen om rasism och liknande former av fientlighet samt att bland annat stärka barns och ungas förmåga att respektera mänskliga rättigheter och stimulera till kritiskt tänkande vid medieanvändning.⁸⁰ Under rubriken *No Hate* på STMR:s hemsida finns samlad information och material för alla som vill förebygga näthat bland unga.⁸¹

Vad gäller juridiskt på nätet är ett metodmaterial om lag och rätt kopplat till hat och kränkningar på nätet, som även består av en serie juridikpoddar och -vloggar.⁸²

Metodmaterialet *Propaganda och bilders makt*, handlar om konsten att övertyga genom bilder och syftar till att motverka antidemokratiska budskap genom reflektion och kritisk bildanalys. Materialet består av lärarhandledning och övningar.⁸³

Webbverktyget *Koll på nätet* är riktat till unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och syftar till bidra till att minska deras utsatthet för mobbning, näthat och sexuella inviter. Materialet är producerat av Riksförbundet Attention i samarbete med STMR.

Anknyttande verksamhet

Statens medieråds verksamhet syftar i stort till att skydda barn och unga mot skadlig mediepåverkan genom att stärka deras medie- och informationskunnighet (MIK). Under rubriken *Lär om medier* har myndigheten samlat fakta, information och pedagogiskt material om källkritik, vinklade budskap, juridik och livet på nätet. Här finns också *MIK för mig* – ett digitalt utbildningsmaterial för elever och vuxna i deras närhet.⁸⁴

Verksamheten beskriver medieutvecklingen för barn och unga genom forskningsrapporter och analyser, som till exempel den återkommande enkätundersökningen *Ungar & medier*.

⁷⁷ Myndighetens uppdrag styrs av lagen om åldergränser för film som ska visas offentligt (2010:1882).

⁷⁸ (Ku2017/00785/DISK)

⁷⁹ (Ibid)

⁸⁰ <https://statensmedierad.se/nohate.1295.html> (Hämtad 2018-02-08)

⁸¹ <https://statensmedierad.se/nohate.1295.html> (Hämtad 2018-02-08)

⁸² <https://statensmedierad.se/nohate/jagvilljobbaiklassrummet/vadgallerjuridisktpanetetmetodmaterial.1667.html> (Hämtad 2018-02-08)

⁸³ <https://statensmedierad.se/nohate/jagvilljobbaiklassrummet/propagandaochbildersmakt.1845.html> (Hämtad 2018-02-08)

⁸⁴ <https://statensmedierad.se/larommedier.365.html> (Hämtad 2018-02-08)

Rapporten *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet* (2014) beskriver våldsbejakande extremistmiljöer på sociala medier och rekryteringsstrategier med fokus på ungdomar.

Myndighetens slutsatser

Statens medieråd konstaterar att internet är en integrerad del av barns och ungas liv och att medie- och informationskunnighet är en nödvändig kompetens för alla för att kunna fatta medvetna beslut i vår medievardag.

4.1.18 Statens skolverk (Skolverket)

Ansvarigt departement: Utbildningsdepartementet

Statens skolverk (Skolverket) är förvaltningsmyndighet för förskola, skola, vissa särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet. Myndigheten ska främja barns och elevers tillgång till en likvärdig utbildning av god kvalitet i en trygg miljö och bidra till goda förutsättningar för utveckling, lärande och förbättrade kunskapsresultat.

Genom instruktion och olika regeringsuppdrag, arbetar Skolverket i bredare bemärkelse på olika sätt indirekt, eller direkt med att stärka skyddet för barn och unga inom skolväsendet gällande kartläggningens område.

Åtgärder och material på området

Barn och elever som inom ramen för utbildningen blir utsatta för olika former av rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism kan uppleva otrygghet och/eller missgynnande, trakasserier, kränkningar och rädsla för att utsättas för brott. Detta är omständigheter som starkt negativt kan påverka möjligheterna att lära och utvecklas mot de nationella målen för utbildningen.

Skolverket genomför inte några specifika åtgärder avgränsat till internet som enda arena. Det som händer på nätet påverkar barns och elevers liv och därmed utbildningssituationen. Nätet som arena är en integrerad del av andra arenor i ungas liv och därmed en angelägenhet för skolan att arbeta med.

Skolverket informerar och tillgängliggör material i form av rapporter och stödmaterial för främjande, förebyggande och åtgärdande arbete mot trakasserier och kränkningar⁸⁵ samt ger stöd för utvecklingsarbete i form av konferenser, uppdragsutbildningar⁸⁶ och digitala resurser.

Eftersom många elever använder nätet och sociala medier både i skolan och på fritiden, framhåller Skolverket att integritet och säkerhet på nätet ingår i skolans förebyggande arbete. På sin hemsida erbjuder myndigheten information riktad till främst skolläda, lärare och skolbibliotekarier om hur man söker och granskar information på nätet.⁸⁷

⁸⁵ https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D3375 (Hämtad 2017-12-04)

⁸⁶ Ex. kursen Att motverka rasism och främlingsfientlighet i förskolan och skolan.

⁸⁷ <http://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/kollakallan/saker> (Hämtad 2017-12-04)

På *Lärportalen* erbjuder myndigheten kompetensutveckling för kollegialt och strukturerat samarbete. Portalen innehåller olika utbildningsmoduler, bland annat om digital kompetens. Modulen tar upp säker och kritisk användning av nätet, sociala nätverkstjänster, sök- och källkritik, algoritmers betydelse, umgängesregler på nätet och kunskap om hur man undviker att personuppgifter och material sprids på ett negativt sätt.⁸⁸

I en annan utbildningsmodul om likabehandling behandlas hur skolan kan arbeta för att främja elevers lika rättigheter och möjligheter, bland annat genom att ta upp interaktion på nätet och ge exempel på hur ett tryggt klimat möjliggör fokus på lärande.⁸⁹

Lärportalen innehåller även checklistor, lektionstips och exempel på hur olika skolor arbetar med frågorna.

Skolverket genomför vart tredje år en it-uppföljning där frågor ställs till både personal och elever om allt från uppkoppling till undervisning. Myndigheten ställer bland annat frågor om sociala och andra digitala medier i och utanför undervisningen. Uppföljningen undersöker också behovet av kompetensfördjupning, till exempel om säker internetanvändning, att förebygga kränkningar på nätet och sök- och källkritik. Myndigheten konstaterar att det är långt från alla skolor som har en it-plan och av dem som har det är det bara drygt hälften som tar upp frågan om elevers integritet. Nästa uppföljning publiceras 2019.

Skolverket framhåller rektors ansvar i läroplanerna att se till att skolbibliotekets verksamhet används för att stödja undervisningen och för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetenser. Med skolbibliotek avses funktionen skolbibliotekarier. Den kompetens de besitter är ett stöd för både elever och lärare.

Angränsande verksamhet

Utgångspunkten för de åtgärder Skolverket genomför på området, är att alla skolformer ska motverka främlingsfientlighet och rasism – oavsett arena – och stå upp för den värdegrund som finns formulerad i skollagen, däribland respekten för alla människors lika värde. Det är en del av skolans medborgarfostrande arbete och innebär bland annat att analysera och förhålla sig till de politiska fenomen som finns i samhället, vara öppen för samtal även när elever uttrycker uppfattningar som strider mot skolans värdegrund och att föra en dialog i klassrum och förskola som inkluderar alla barn och elever utan att ge avkall på det som ska förmedlas i enlighet med skolans värdegrund. I skolans styrdokument och läroplaner ingår dessutom digitala kompetenser och förmågor som kritiskt tänkande, mediekritiskt förhållningssätt, källkritik och informationssökning.

Skolverket är tydligt med att skolan ska bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete med främjande, förebyggande och åtgärdande insatser mot kränkningar och trakasserier, som bland annat kan handla om eller leda till främlingsfientlighet och rasism. Det är också ett kunskapsområde för lärande i flera ämnen. Det främjande arbetet ska alltid pågå utan att något särskilt har hänt. Ju bättre och mer systematiskt man arbetar främjande, desto färre åtgärdande insatser krävs. Värdegrundsarbetet ska genomsyra hela skolans arbete och handlar om att främja tillitsfulla relationer och ett gott samarbetsklimat, att se olikheter som en tillgång, att bejaka mångfalden och arbeta med barn och elevers inflytande och delaktighet. När barn och elever blivit utsatta för diskriminering, kränkande

⁸⁸ <https://larportalen.skolverket.se/#/moduler/0-digitalisering/alla/alla> (Hämtad 2017-12-04)

⁸⁹ https://larportalen.skolverket.se/#/modul/3-skolansvardegrund/Grundskola/302_Framja_likabehandling (Hämtad 2017-12-04)

behandling, trakasserier och sexuella trakasserier ska skolan skyndsamt utreda omständigheterna och i förekommande fall vidta aktiva åtgärder.

På myndighetens hemsida finns information, underlag och stöd för kollegiala samtal om hur problemen med främlingsfientlighet, rasism och diskriminering i vardagen kan förebyggas och åtgärdas. Här tas också aktuell forskning om de olika typerna av fenomen upp, liksom olika definitioner, kring vilka myndigheten tydligt betonar att det inte råder någon allmän enighet.⁹⁰

Att undervisa i kontroversiella frågor, ett översatt material från Europarådet, ger stöd för lärare att utveckla undervisningen och att utveckla olika strategier i syfte att skapa en öppen och respektfull dialog i en tid då extremism, populism och polarisering påverkar och ställer krav på skolans uppdrag och roll.⁹¹

Under hemsidans rubrik *Skolan och våldsbejakande extremism* informerar myndigheten om skolans viktiga roll i arbetet mot våldsbejakande extremism, där det demokratiska uppdraget ska vara utgångspunkten för att förebygga att elever i riskzonen dras in. Det innebär att eleverna ska bejaka och respektera demokrati och mänskliga rättigheter och utveckla förmågor för att kunna ta en aktiv roll i demokratin. Därför spelar samtalet ofta en viktig roll och det är viktigt att lärare inte backar från undervisning i kontroversiella frågor om till exempel rasism, heder, sex och samlevnad, diskriminering och våldsbejakande extremism. Genom att utveckla förmågor som att kunna lyssna på andras åsikter och formulera egna, inta ett kritiskt förhållningssätt och tillämpa källkritik kan propaganda och konspirationsteorier genomskådas. Arbetet handlar också om att skolan ska främja ett öppet samtalsklimat som präglas av tillitsfulla relationer och ett inkluderande förhållningssätt.

Skolverket framhåller att det inte ingår i skolans uppdrag att rapportera elevers åsikter och sympatier till polisen. Om däremot en elev dras till våldsbejakande extremism och skolpersonal får kännedom om, eller misstänker att eleven riskerar att fara illa, har skolan skyldighet att omgående anmäla till socialtjänsten. Vid misstanke om brott eller risk för brott, måste skolan i varje enskilt fall bedöma om polisanmälan ska göras.⁹²

Myndighetens slutsatser

De slutsatser som Skolverket kan dra ser olika ut beroende på typen av insats. Ibland genomförs interna eller externa utvärderingar av insatser. Några slutsatser när det gäller barns och ungas skydd på internet i just dessa frågor kan dock Skolverket inte dra.

⁹⁰ <http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/att-hantera-problem/framlingsfientlighet-och-rasism> (Hämtad 2017-12-04) (Hämtad 2017-11-17)

⁹¹ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/utveckla-undervisningen/undervisa-om-kontroversiella-fragor-1.257318> (Hämtad 2017-11-17)

⁹² <https://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/framlingsfientlighet-och-rasism/rasism-i-vardagen/scenarier/skolan-och-valdsbejakande-extremism-1.263462> (Hämtad 2017-11-17)

4.1.19 Åklagarmyndigheten

Ansvarigt departement: Justitiedepartementet

Åklagarmyndigheten har i uppgift att bidra till att brottsligheten minskar och tryggheten ökar, genom att ställa dem som begår brott till ansvar på ett effektivt och rättssäkert sätt. Målet är att kvaliteten och effektiviteten i brottsutredningar och processföring ökar. Åklagaren utgör en viktig länk i rättskedjan och avgör inom lagens ram, om åtal ska väckas, leder förundersökningen och för statens talan i domstolen.

Åklagarmyndigheten har inte något uppdrag att skydda barn och unga på nätet mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott eller extremism. Myndigheten har inte heller något brottsförebyggande uppdrag.

Åtgärder och material på området

Åklagarmyndighetens uppdrag syftar i förlängningen till att minska brottsligheten och därmed risken att utsättas för brott, exempelvis brott mot barn och unga på nätet.

Anknyttande verksamhet

Åklagarmyndigheten arbetar kontinuerligt med åtgärder för att säkerställa att myndigheten har tillräcklig kompetens och beredskap för att utreda it-relaterade brott. Exempel på åtgärder är särskilda utbildnings- och informationsinsatser, särskilt utsedda kontaktåklagare på it-området samt stödmaterial till åklagarna avseende frågor på it-området.

Åklagarmyndigheten har även ett vägledande Rätts-PM (2016:8) om hatbrott. Här ingår avsnitt om utredning av hatbrott på nätet. Vidare genomförs utbildnings- och informationsinsatser inom området.

På varje åklagarkammare finns det i allmänhet en eller flera utsedda åklagare med särskilt ansvar för att handlägga hatbrott. Åklagarmyndighetens områdeschefer ansvarar inom respektive område för att tillräckliga åklagarresurser avsätts för hatbrottsärenden, samt att brotten utreds enhetligt och effektivt, med hög kvalitet och av åklagare med rätt kompetens. Områdeschefer och berörda kammarschefer ska i nära samverkan med Polismyndigheten på regional och lokal nivå skapa väl fungerande samarbetsformer och arbetsrutiner i förhållande till de polisenheter som utreder hatbrott.

Utvecklingscentrum Malmö bedriver tillsyns- och rättsutvecklingsverksamhet när det gäller hatbrott och svarar för den samlade kunskapen och rättsliga kompetensen på området.⁹³ I arbetet ingår att bevaka praxis samt årligen genomföra en hatbrottskonferens där de åklagare som företrädesvis utreder brotten på kamrarna ges tillfälle att stärka sin kompetens genom att utbyta erfarenheter och diskutera rättsliga frågor.

Utvecklingscentrum Malmö samverkar också med Polismyndigheten i metod- och utvecklingsfrågor och deltar i viss utsträckning i både extern och intern utbildningsverksamhet. Områdeschefen Syd har ett nationellt ansvar för hatbrott med uppgift att särskilt följa den rättsutveckling som sker på hatbrottsområdet och i samverkan med Utvecklingscentrum Malmö föreslå och vidta behövliga

⁹³ Utvecklingscentrum Malmö är ett av Åklagarmyndighetens tre utvecklingscentra, som har i uppdrag att bedriva metod- och rättsutveckling inom olika brottsområden.

åtgärder. Områdeschefen Syd har också till uppgift att se till att kunskapen om Rätts-PM, tillsynsrapporter och andra styrdokument vad gäller handläggningen av hatbrott sprids till samtliga åklagarområden i syfte att åstadkomma en enhetlig tillämpning.

Att utreda brott på internet innebär delvis att andra utredningsåtgärder aktualiseras än vid andra utredningar. Många gånger behövs till exempel internationell rättshjälp övervägas, eftersom de olika tjänsteleverantörerna har sina säten utomlands. Frågorna kring vad som är tillåtet och hur åklagare ska gå till väga för att på ett korrekt sätt hantera bevisvärigheterna när brott begås på nätet är många. Det är ofta svårt att bevisa vem som är den faktiske avsändaren av ett visst meddelande som publiceras på interaktiva webbsidor.

Myndighetens slutsatser

Åklagarmyndigheten konstaterar att det, liksom på andra områden, är angeläget att åklagarväsendet har kompetens och erfarenhet att leda utredningar om hatbrott m.m. mot barn på nätet effektivt och därmed ta tillvara möjligheterna att kunna lagföra brottsligheten. I takt med att internet blir en allt vanligare brottsplats måste också myndighetens förmåga att handlägga brott på nätet öka. På samma sätt måste Åklagarmyndighetens förmåga att identifiera och leda i bevis särskilda motiv, som till exempel hatbrottsmotiv, stärkas. Myndigheten anser att de åtgärder som vidtagits ligger i linje med det.

4.2 Organisationer i civilsamhället

I det här avsnittet redovisas resultatet av det andra kartläggningsområdet, på motsvarande sätt som i det föregående avsnittet: organisationens övergripande uppdrag, åtgärder och material på området, anknytande verksamhet samt – i förekommande fall – organisationens slutsatser på området. Innehållet baseras till övervägande del på organisationernas egna uppgifter.

Med åtgärder avses konkreta insatser i syfte att utgöra ett skydd för barn och unga på internet mot olika uttryck för rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och/eller extremism.

Med anknytande verksamhet avses insatser, som bidrar till att skydda barn och unga mot ovanstående.

Organisationerna agerar – med vissa undantag – utifrån ideella grunder, är etablerade och bedriver verksamhet på lokal, regional och nationell nivå. I syfte att tydliggöra det senare är redovisningen indelad in i två avsnitt:

- Organisationer på lokal och/eller regional nivå
- Organisationer på nationell nivå

Organisationerna redovisas i bokstavsordning inom varje avsnitt. En översikt av samtliga organisationers åtgärder och anknytande verksamhet återfinns som tabell i bilaga 4.

Av 44 tillfrågade organisationer har 25 besvarat Statens medieråds förfrågan om att delta i myndighetens enkätundersökning. Övriga har avböjt främst beroende på att de inte anser sig genomföra åtgärder på området. En del har avböjt på grund av tidsbrist eller resursbrist och några har inte svarat alls.

En förteckning över samtliga tillfrågade organisationer återfinns i bilaga 5.

Organisationer på lokal och/eller regional nivå

Här redovisas organisationer som genomför konkreta åtgärder på området och bedriver anknytande verksamhet på lokal och/eller regional nivå.

4.2.1 Antidiskrimineringsbyrån Uppsala (ADU)

Huvudman: Sensus studieförbund

Organisationsform: ideell förening

Finansiärer: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Uppsala kommun

Antidiskrimineringsbyrån Uppsala arbetar för att förebygga och motverka diskriminering samt verka för likabehandling. Byrån erbjuder kostnadsfri juridisk rådgivning och stöd för enskilda individer samt sprider information och genomför utbildningar om främst diskriminering, lagstiftning, likabehandlingsarbete, normer och normkritiska strategier samt ojämlika maktstrukturer.

Åtgärder och material på området

Under åren 2012-2014 drev byråns föregångare (Diskrimineringsbyrån Uppsala) det nu avslutade projektet *Nätvaro*, som finansierades av Allmänna Arvsfonden.⁹⁴ Kunskaper och utbildningsupplägg

⁹⁴ <http://www.arvsfonden.se/projekt/natvaro-ett-projekt-mot-nathat> (Hämtad 2017-01-07)

från projektet förvaltas nu av den nya byrån, i syfte att användas vid efterfrågan av material, utbildningar, workshoppar, information, rådgivning och handläggning av nathatsrelaterade ärenden. Följande material från projektet *Nätvaro* som rör barn och unga finns tillgängliga att ladda ned eller beställa från byråns hemsida:

Nätaktivistboken – för dig som vill påverka. Boken riktar sig till alla som vill göra nätet till en tryggare plats och innehåller exempel på vad nätaktivism kan vara samt ger tips och råd på hur nätet kan användas för påverkan och spridning av alla människors lika värde.⁹⁵

Agera mot nathat – för dig som vill förändra. Avsikten med boken är att bidra med stöd till den som utsätts för nathat. Innehållet tar upp förebyggande och åtgärdande insatser samt ger en översikt över vilka lagar och regler som gäller även på nätet.⁹⁶

Nathat i skolan – för dig som arbetar med unga. Boken fokuserar på skolans uppdrag och ansvar att arbeta med elevers trygghet på nätet och ger tips och råd riktade till skolpersonal och andra som arbetar i barns och ungas närhet.⁹⁷

Byrån samarbetar även med andra organisationer och projekt kopplade till nathat, som till exempel Make Equal och projektet *Skärpning* (se sid. 58).

Anknyttande verksamhet

Byrån genomför på uppdrag kartläggningar av skolor och utbildar skolpersonal i syfte att främja likabehandling och förebygga rasism samt handlägger individärenden rörande utsatthet för diskriminerande och kränkande behandling. Det kan till exempel röra frågor från elever som utsätts för sms-mobbning eller hat på sociala medier, information till nyanlända som känner sig utsatta, information om skillnaden mellan rasism på sociala medier och diskriminering kopplat till etnisk tillhörighet, rådgivning till unga HBTQ-personer som utsätts för kränkningar på nätet kopplat till kön, sexuell läggning, könsidentitet och uttryck samt information om hatbrott mot romer.

Målgrupper för byråns utbildnings- och informationsverksamhet är personal i förskola, skola och fritidsverksamhet, bibliotekarier, företag, myndigheter, kommunala verksamheter, landsting och regionala verksamheter, ideella organisationer och nätaktivister.

Organisationens slutsatser

ADU menar att barns och ungas utsatthet för kränkningar på nätet är hög. Organisationen märker hur viktigt det är att unga får berätta vad de är med om, att de får information om sina egna rättigheter och att skolan tar sitt ansvar att förebygga och åtgärda kränkningar. ADU framhåller också att det är angeläget att barn och unga får hjälp att förstå att de inte är ensamma och att det finns en strukturell och utbredd rasism.

⁹⁵ <https://www.sensus.se/globalassets/uppsala/artikelsidor/nataktivistboken.pdf> (Hämtad 2017-01-08)

⁹⁶ <https://www.sensus.se/globalassets/uppsala/artikelsidor/agera-mot-nathat.pdf> (Hämtad 2017-01-08)

⁹⁷ <https://www.sensus.se/globalassets/uppsala/artikelsidor/nathat-i-skolan.pdf> (Hämtad 2017-01-08)

4.2.2 Brottsförebyggande centrum i Värmland (BFC)

Organisationsform: ideell, partipolitiskt och religiöst obunden förening

Finansiär: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Brottsförebyggande Centrum i Värmland (BFC) har till uppgift att arbeta kunskapsbaserat för att förebygga brott och öka tryggheten. Föreningen ska också verka för att inhämta kunskap och att erfarenheter förs ut till myndigheter, organisationer och enskilda i syfte att bidra med förebyggande och åtgärdande insatser utifrån regionala behovsanalyser. BFC arbetar med regional samordning av förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism, samordnar medling för unga som begått brott i enlighet med Lag (2002:445) om medling vid brott samt är sedan 2014 huvudman för antidiskrimineringsverksamheten i Värmland.

Åtgärder och material på området

BFC genomförde under 2017 en föreläsningsserie i samarbete med Medborgarskolan. I samtliga Värmlands kommuner erbjöds främst föräldrar och skolpersonal – men även elever – föreläsningar om trakasserier och brott på nätet, rättigheter och skyldigheter på nätet och hur näthat kan förebyggas. Utgångspunkten för föreläsningarna var att alla lika värde och mänskliga rättigheter. Det huvudsakliga syftet var att både bidra till ökade kunskaper om vad som är brottsligt och vad som ses som trakasserier och kränkande behandling utifrån Skollagen och Diskrimineringslagen.

Anknyttande verksamhet

BFC ser sig som en etablerad aktör och resurs i Värmland att vända sig till inom dessa frågor generellt. Organisationen utgör sedan flera år en samarbetspartner inom *Toleransprojektet*, vars syfte är att påverka unga med en intolerant världsbild att bearbeta sina åsikter och synen på sig själva och andra.⁹⁸

BFC arbetar även förebyggande mot våldsbejakande extremism genom främst kunskapshöjande insatser riktade till skola, socialtjänst och fackförbund. Sedan 2015 driver man projektet *Värna Värmland mot våldsbejakande extremism*, med stöd från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Projektet syftar till att stärka regionen i arbetet mot våldsbejakande extremism genom bland annat utökad samverkan och kunskapsstöd.⁹⁹

Organisationen kartlägger även våldsbejakande aktiviteter i Värmland årligen med särskilt fokus på vit makt-miljön och ger ut en årlig rapportserie, som redovisar situationen regionalt rörande våldsbejakande extremism, hatbrott och hot mot förtroendevalda.

Organisationens slutsatser

BFC ser behov av och efterfrågan på utbildningsinsatser och ökad kunskap om bland annat rättigheter och skyldigheter på nätet, rasism och våldsbejakande extremism. Föreningen tror på att arbeta proaktivt och brett med frågorna.

⁹⁸ <http://segerstedtinstitutet.gu.se/> (Hämtad 2017-08-31)

⁹⁹ <http://www.bfciv.se/verksamhet/v%C3%A5ldsbejakande-extremism-24154237> (Hämtad 2017-08-31)

4.2.3 Byrån mot diskriminering i Östergötland

Organisationsform: ideell, partipolitiskt och religiöst obunden förening

Finansiärer: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Norrköpings, Linköpings och Finspångs kommuner

Byrån mot diskriminering i Östergötland ger kostnadsfritt juridiskt stöd, rådgivning och medling till individer som har blivit utsatta för diskriminering eller särbehandling. Byrån sprider information och kunskap samt bedriver opinionsbildning.

Åtgärder och material på området

Byrån erbjuder interaktiva utbildningar om kränkningar på nätet och skolans ansvar för skolpersonal. Utbildningarna behandlar lagstiftning som reglerar yttranden och kränkningar på nätet, skolans ansvar i relation till elever som upplever kränkningar samt förekomsten av hatiska budskap i sociala medier.

Byrån mot diskriminering drev under perioden 2013–2014 projektet *Re:agera*, med stöd från Arvsfonden.¹⁰⁰ Inom ramen för projektet bedrevs samarbete med sex gymnasieskolor i Östergötland kring kritiskt tänkande och förebyggande arbete mot hatiska budskap på nätet, där bland annat Stiftelsen Expo deltog med föreläsningar om extrema rasistiska grupper. Syftet var att arbeta mot hatiska budskap på sociala medier genom att bland annat arbeta ämnesintegrerat med opinionsbildning på sociala medier. Både elever och lärare utbildades. Inspiration för hur andra skolor kan använda erfarenheter från projektet finns samlat på byråns hemsida.¹⁰¹ Byrån erbjuder även fortsättningsvis utbildning för skolpersonal som behandlar både likabehandlingsarbete och näthat.

Under perioden 2015–2017 drev Byrån mot diskriminering ytterligare ett projekt med stöd från Arvsfonden. Projektet *Jag på nätet* handlar om deltagande och rättsligt skydd på nätet för unga och unga vuxna med kognitiva funktionsnedsättningar inom gymnasiesärskola, särvux och daglig verksamhet enligt LSS.¹⁰² Syftet var att öka deltagarnas egenmakt och delaktighet i samhället genom att stärka dem som internetanvändare. Inom ramen för projektet har ett utbildningsmaterial producerats, med kortfilmer och övningar om bland annat trakasserier, hat och källkritik på nätet. Utbildningar har genomförts för personal inom skola och rättsväsende samt föräldrar och vårdnadshavare i syfte att erbjuda kunskap om, stöd och verktyg för kommunikation, bemötande och konflikthantering relaterad till sociala medier och kränkningar på nätet. Utbildningsmaterialet finns tillgängligt på byråns hemsida.¹⁰³

Föreningen har under 2017 även arrangerat panelsamtal om hatbrott med deltagare från Stiftelsen Expo, Unga romer, Afrosvenskarnas riksförbund och Polisens hatbrottsgrupp i Stockholm.

Anknyttande verksamhet

Genom samarbetsavtal med Norrköpings, Linköpings och Finspångs kommuner håller byrån regelbundet kostnadsfria föreläsningar och utbildningar för högstadie- och gymnasieskolor. En

¹⁰⁰ <http://www.arvsfonden.se/projekt/reagera> (Hämtad 2017-11-30)

¹⁰¹ <http://www.diskriminering.se/projekt/reagera/> (Hämtad 2017-11-30)

¹⁰² Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, Svensk författningssamling (1993:387)

¹⁰³ <http://www.diskriminering.se/projekt/jag-pa-natet/> (Hämtad 2017-11-30)

betydande del av föreläsningarna om diskrimineringslagstiftningen handlar om rätten att inte diskrimineras, trakasseras eller på annat vis kränkas genom rasism eller annan fientlighet.¹⁰⁴

Föreläsningen *Rasism då och nu* erbjuds årligen i samband med Förintelsens minnesdag, den 27 januari. Innehållet behandlar hur mänskliga rättigheter efterlevs i praktiken genom att belysa hur rasism och diskriminering uttrycks i vardagen och vad vi kan göra för att motverka dess bakomliggande processer.¹⁰⁵

Organisationens slutsatser

Byrån ser ett kunskapsbehov bland skolpersonal rörande ungas liv på nätet och den allt mer polariserade och hatiska debatt som förs på sociala medier. Man ser också stora skillnader mellan hur långt olika skolor har kommit när det gäller att integrera kunskap om internet i arbetet mot kränkningar på skolor.

Utbildningarna inom LSS-verksamheter visar stor efterfrågan bland personal och chefer av källkritik och strategier för att stötta unga på nätet att inte utsättas för, eller själva utsätta andra för, kränkningar.

Erfarenheterna från skolföreläsningarna pekar på att det finns ett mer uttalat "vi och dem-resonemang" bland eleverna än tidigare år, som i flera fall tagit sig uttryck i rasism. Byrån konstaterar också att det finns en underlåtenhet eller brist på ingripanden från lärarna. Därför har organisationen ambitionen att utforma verktyg och metoder för att stärka lärare i att kunna bemöta rasism och extremism i klassrummen.

4.2.4 Diskrimineringsbyrån Humanitas

Organisationsform: ideell, partipolitiskt och religiöst obunden förening

Finansiärer: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Eskilstuna kommun, Västerås Stad, medlemsavgifter, försäljning.

Diskrimineringsbyrån Humanitas bedriver verksamhet i Sörmland och Västmanland. Byrån erbjuder kostnadsfri rådgivning till den som utsätts för diskriminering och arbetar förebyggande för att minska diskrimineringen i samhället. Humanitas genomför kortare informationsinsatser och större utbildningar, med utgångspunkt i rådande lagstiftning och med fokus på de bakomliggande orsakerna till diskriminering.

Åtgärder och material på området

2014 initierade byrån det treåriga projektet *Nätityder*, i syfte att undersöka kopplingen mellan hat på nätet och (o)jämfästhet, i relation till diskrimineringsgrunden kön. Projektet breddades senare till att även handla om diskrimineringsgrunderna sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck.

Projektets målgrupper var främst skolpersonal och gymnasieelever, men även ledare och ungdomar inom idrottsrörelsen. Inom ramen för projektet producerades ett kunskapshöjande material riktat till skolpersonal och en app riktad till unga.¹⁰⁶ Byrån genomförde även utbildningar, som innehöll

¹⁰⁴ <http://www.diskriminering.se/utbildning/> (Hämtad 2017-08-21)

¹⁰⁵ <http://www.diskriminering.se/gratis-forelasning-rasism-da-och-nu/> (Hämtad 2017-12-11)

¹⁰⁶ <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.coolappz.natityder&hl=sv> (Hämtad 2017-12-06)

föreläsningar och övningar om vad näthat är, juridik på nätet, normer om kön och sexualitet, hur man kan agera mot näthat och vart man kan vända sig som utsatt. Humanitas arrangerade under projektets gång även två konferenser för lokala organisationer och myndigheter på tema *Näthat, genus och sexism* samt *Stoppa näthatet – verktyg för framtiden*, i syfte att kunskapshöja och opinionsbilda inom ämnet.

Projektet *Nätityder* är nu avslutat och materialet finns inte längre tillgängligt, men kunskapen förvaltas inom ramen för ordinarie verksamhet. Under hösten 2017 har byrån genomfört utbildningar om trakasserier, sexuella trakasserier, hot, hat och juridik på nätet för gymnasieelever i upptagningsområdet. Utbildningarna sker inom ramen för skolundervisningen och anpassas efter lärares behov.

Anknytande verksamhet

Humanitas utbildningar utgår från byråns kunskaper om lagstiftning, normkritik, intersektionalitet, maktstrukturer, fördomar och annan teoribildning på området. Genom att arbeta med ett genomgående maktperspektiv syftar utbildningsverksamheten till att belysa juridisk och strukturell diskriminering. Byrån bland annat genomfört heldagsutbildningar med kommunala och regionala myndigheter och utbildar årligen elever och skolpersonal i hela Sörmland och Västmanland.

Inom ramen för kampanjen *Eskilstuna mot rasism* har byrån i samarbete med ABF Sörmland bland annat arrangerat föreläsningar om hat, rasism, fascism, antirasism och demokrati.

Under våren 2018 avser byrån att starta *MR-nätverket i Eskilstuna*, i syfte att samla föreningar och privatpersoner för samarbete kring rättighetsfrågor.

4.2.5 Flamman – Ungdomarnas Hus

Organisationsform: ideell förening

Finansiärer: Malmö Stad, Hyllie Stadsdelsförvaltning, Stadsdel Väster, Malmö Kommunala Bostadsbolag, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Arvsfonden, sponsorer

Den ideella föreningen Flamman Ungdomarnas Hus bedriver lokal fritidsverksamhet för barn och unga i stadsdelen Kroksbäck i Malmö sedan 1997. Föreningens utgångspunkter är demokrati, jämställdhet, mänskliga rättigheter och nolltolerans mot kriminalitet och droger. Verksamheten drivs med två inriktningar – fritidsgården, som är en fysisk samlingsplats öppen för alla och projektverksamheten, vars syfte är att bidra till samhällsutveckling och förbättring.

Åtgärder och material på området

Projektet *Min röst* syftar till att utbilda unga i åldrarna 13–19 år om strukturell rasism och hur de genom demokratiska metoder kan arbeta antirasistiskt. Målgruppsfokuset ligger på unga i socioekonomiskt utsatta områden i Malmö, som upplever maktlöshet och utanförskap. Deltagarna blir ambassadörer för projektet och ska sprida sina kunskaper och förmågor genom egna bloggar, podcasts, sociala medier och besök på skolor och fritidsgårdar.

Projektet handlar om representation och vikten av att känna sig representerad i samhället, oavsett kön, utseende, religion, etnicitet, sexualitet eller bakgrund. Inom ramen för projektet får deltagarna arbeta med föreningen och de föreläsare de bjuder in för att prova på konkreta verktyg för

samhällspåverkan och förändring. I workshopformat utvecklar ungdomarna kunskaper och förmågor att identifiera, analysera och motverka strukturell rasism både i sin egen vardag och i samhället i övrigt. Projektet är under uppstartsfas och finansieras av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.¹⁰⁷

Anknyttande verksamhet

Verksamheten utgår från det dagliga mötet med barn och unga, deras problem, behov, drivkrafter och drömmar. Utifrån detta och personalens kunskaper och erfarenheter kan stödinsatser snabbt identifieras och genomföras. Exempel på pågående projekt inom ramen för verksamheten är:

Projektet *High Stakes* är finansierat av Arvsfonden och genomförs i samarbete med Spelberoendes förening, Öppenvårdshuset Gustav, Beroendecentrum och Lunds universitet. Genom att sprida information om spel och spelproblem är syftet att hindra att unga i åldergruppen 16–24 år dras in i spelberoende och att stötta dem som redan har utvecklat ett spelberoende. Projektet når unga i hela landet med online-stöd och i södra Sverige genom coachande samtal, föreläsningar och temakvällar. En app, en e-bok och en virtuell värld, där man kan lära sig mer om spel både som spelare och anhängig, är under utveckling.¹⁰⁸

Hoppa av nu är ett brottsförebyggande och avradikalisering program som riktar sig till unga i riskzonen för kriminalitet eller våldsbejakande extremism. Programmet omfattar även stöd för unga som vill få hjälp att lämna en kriminell och våldsbejakande extremistmiljö.¹⁰⁹

Safe Space är ett demokratifrämjande projekt som arbetar förebyggande mot antidemokratiska beteenden bland unga i åldern 13–25. Genom att stärka unga och ge dem verktyg för att med demokratiska medel kunna påverka sina liv, är målet att utveckla demokratiska kunskaper och förmågor samt att göra ungas röster hörda. Projektet finansieras av Arvsfonden och genomförs i samarbete med Malmö Stad, Rädda barnen, Polisen, Felix Unogwo och Islamakademin.¹¹⁰

4.2.6 Malmö mot diskriminering (MmD)

Organisationsform: partipolitiskt och religiöst obunden, ideell förening

Finansiering: MUCF, Malmö Stad, inkomster från utbildningsinsatser och projekt

Malmö mot Diskriminering (MmD) ägs av sina ideella medlemsföreningar och arbetar motverkande och förebyggande genom att öka kunskaperna kring diskriminering. Byråns upptagningsområde omfattar 19 skånska kommuner.

Åtgärder och material på området

Sedan 2015 erbjuder MmD en grundutbildning till skolpersonal som innehåller diskrimineringslagens och skollagens krav, den straffrättsliga regleringen kring näthat och workshoppar för att omsätta teorier i praktik. Syftet är att höja kunskaperna och att ge konkreta verktyg att hantera och motverka kränkningar på nätet. Utbildningen behandlar vad unga gör på nätet, vilket förhållningssätt vuxna bör

¹⁰⁷ <http://www.flammanhyllie.se/projekt.html> (Hämtad 2017-12-08)

¹⁰⁸ <http://highstakes.se/om-oss/> (Hämtad 2017-12-08)

¹⁰⁹ <http://www.flammanhyllie.se/projekt.html> (Hämtad 2017-12-08)

¹¹⁰ (Ibid)

ha till ungas nätvardag, när trakasserier och kränkningar blir olagliga och vilket ansvar skolan har att agera.

MmD arbetar också med kunskapshöjande insatser – för skolpersonal och andra som arbetar med barn och unga – om hur barn och unga kan skyddas på internet mot diskriminering och hatbrott samt om skolans ansvar att utreda kränkningar på nätet om det finns koppling till skolan.

Inom ramen för projektet *Diskriminering mot barn och unga* (DiBU), tar MmD fram material riktat direkt till barn och unga. Projektet pågår 2016–2019 och genomförs i syfte att fler barn och unga som utsätts för diskriminering ska få upprättelse. I det ingår att bli bättre på att se barnets perspektiv i diskrimineringsärenden, där även kränkningar på nätet kan ingå samt att barn och unga i högre grad ska få veta vilka rättigheter de har. Projektet finansieras av Arvsfonden.¹¹¹

MmD ger även gratis juridisk hjälp till barn och unga som blivit utsatta för till exempel trakasserier på nätet. I de fall där kränkningar faller inom ramen för diskrimineringslagen kan byrån, om barnet så önskar, gå vidare och driva ärendet till domstol.

Anknyttande verksamhet

MmD:s verksamhet syftar till att vara en tydlig resurs för andra föreningar, organisationer och myndigheter i frågor om mänskliga rättigheter och antidiskriminering. Byrån arbetar också för att skapa opinion kring frågor som rör diskriminering och mänskliga rättigheter.

Organisationens slutsatser

Byrån konstaterar att kränkningar och trakasserier på nätet är ett problem och att utsatta individer har behov av upprättelse. MmD anser att det föreligger stort behov av och därmed efterfrågan på omfattande utbildningsinsatser för skolpersonal och aktörer i ideella organisationer med verksamhet riktad till barn och unga. Byrån konstaterar att det från skolans sida specifikt efterfrågas kunskap om dess skyldigheter att agera.

4.2.7 RFSL Stockholm

Organisationsform: partipolitiskt och religiöst obunden, ideell förening

Finansiering: Stockholms Stad, Stockholms läns landsting och Smittskyddsinstitutet

RFSL Stockholm är en lokal medlemsförening inom RFSL, för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queera personer samt deras anhöriga och vänner. Föreningen är en feministisk, antirasistisk organisation, för alla människors lika rättigheter och möjligheter, oavsett kön, sexuell identitet, könsidentitet eller könsuttryck, hiv-status, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsförmåga, ålder eller socioekonomisk bakgrund.

Åtgärder och material på området

Föreningen bedriver i dagsläget inte något arbete specifikt inriktat på att skydda barn och unga på nätet i frågor som rör rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism.

¹¹¹ <http://malmomotdiskriminering.se/projekt/> (Hämtad 2017-12-04)

Anknyttande verksamhet

Under perioden 2012–2016 drev RFSL Stockholm den nätbaserade mentorsverksamheten *HBQ-kojan.se*. Totalt 240 unga personer som utsatts för diskriminering eller brott, gavs där möjlighet att chatta med vuxna mentorer med liknande erfarenheter. Utöver att ge stöd, fokuserade samtalen på normer och rättigheter samt strategier för att hantera rasism, hbtq-fobi och liknande. Mentorerna agerade som medmänniskor, inte utbildade kuratorer. Verksamheten lades ned i januari 2017 på grund av bristande finansiering.¹¹²

RFSL Stockholm agerar för en extra utsatt målgrupp i samhället i syfte är att ge utsatta individer tolkningsföreträde, trygghet och möjligheter till engagemang. Det gäller oavsett arena. Verksamheten är tillgänglig på flera språk och utgår från medvetenhet om normer och maktförhållanden – inom och utanför målgruppen – för att motverka rasism, hbtq-fobi, funkofofi, klassförakt, åldersförtryck och liknande strukturella orättvisor.

Föreningens personal fortbildar sig löpande inom antirasism generellt. RFSL Stockholm bedriver politik och informationsverksamhet, erbjuder utbildningar och stöd, organiserar ungdomsverksamhet och arrangerar bland annat årliga aktiviteter under Stockholm Pride.

4.2.8 Rättighetscentrum Västerbotten

Huvudman: Sensus studieförbund

Organisationsform: ideell förening

Finansiärer: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Rättighetscentrum Västerbotten är en antidiskrimineringsbyrå, som arbetar med att främja människors lika rättigheter och förebygga och motverka diskriminering. Byrån erbjuder kostnadsfri rådgivning till personer som upplever sig diskriminerade och kompetenshöjande insatser om diskriminerings- och likabehandlingsfrågor samt normkritik. Byrån bedriver opinionsbildande verksamhet och utbildningsprojekt.

Åtgärder och material på området

Rättighetscentrum Västerbotten genomför inga konkreta åtgärder på området. Byrån arbetar med att förebygga alla kränkningar, oavsett vem som utsätts och var de sker.

Anknyttande verksamhet

Inom ramen för sin utbildningsverksamhet erbjuder byrån föreläsningar om bland annat rasism i folkhemmet, vithetsnormen, samers kamp för lika rättigheter, antisemitism, islamofobi och antiziganism. Filmade föreläsningar finns även tillgängliga på byråns hemsida.¹¹³

Utbildningar riktade till förskolan och skolan fokuserar på likabehandlingsarbete och varvar kunskapspass med övningar och diskussioner genom att koppla teori med praktiska exempel från byråns arbete med diskrimineringsfrågor. Det pedagogiska upplägget utgår från intersektionella och

¹¹² <https://rfslstokholm.se/ung/trampolin/> (Hämtad 2017-11-16)

¹¹³ <https://www.sensus.se/i-ditt-lan/Vasterbotten/Rattighetscentrum-Vasterbotten/> (Hämtad 2017-05-11)

normkritiska perspektiv, vilket innebär att förstå diskriminering utifrån samverkande normer och maktstrukturer i samhället.¹¹⁴

Rättighetscentrum driver sedan hösten 2017 det treåriga projektet *Perspektivbyrån*, med stöd från Arvsfonden. Projektet syftar till att förebygga och motverka diskriminering bland barn i åldrarna 6–16 år samt att utveckla normkreativa, interaktiva metoder och arbetssätt som kan bidra till att skapa jämlika och tillgängliga kultur- och fritidsmiljöer för barn och unga. Utgångspunkten är att kartlägga och identifiera vad som kan utesluta barn och unga från ett jämlikt deltagande på bibliotek och simhallar.¹¹⁵

Inom ramen för projektet undersöks de fysiska rummen ur barns och ungas perspektiv, med utgångspunkt i de sju lagstadgade diskrimineringsgrunderna. Barn och unga övar normkritiskt tänkande, i syfte att öka förståelsen för varandras olika livsvillkor. Målet är att de ska kunna använda sina nya kunskaper på andra arenor och rum de vistas i. Samtidigt får de medverkande skolorna verktyg för och kompetensutveckling i ett planmässigt likabehandlingsarbete.

4.2.9 Sibship

Organisationsform: aktiebolag och ideell, religiöst och partipolitiskt obunden förening

Finansiering: Internetfonden, uppdrag från organisationer, företag och föreningar

Sibship är både ett kommunikationsföretag (Sibship AB) och en ideell förening (Sibship Society) med inriktning på mångfald- och jämställdhetsfrågor. Verksamheten syftar till att bidra till samhällsförändring, ökad trygghet och gemenskap genom att belysa samhällsutmaningar och skapa hållbara, innovativa lösningar.

Åtgärder och material på området

I rapporten *Att motverka näthat* beskriver organisationen normkritiska perspektiv på näthat och ger exempel på olika organisationers strategier och metoder, som beskrivs och utvärderas. Rapporten innehåller också tips på lämpliga utgångspunkter i arbetet och redogör för en diskussion om nuläget och framtiden på nätet. Rapporten producerades med stöd från Internetfonden, Internetstiftelsen i Sverige.¹¹⁶

Syftet med rapporten är att ge organisationer och skolor en översikt över olika strategier och metoder som kan användas i ett effektivt arbete för ett tryggare klimat på nätet. Förutom hur fenomenet näthat kan hanteras, handlar rapporten om etik på nätet generellt. Innehållet bygger på intervjuer med representanter från olika organisationer, som alla haft anledning att reflektera över vad näthat betyder och hur det går att verka mot dess spridning och konsekvenser.

Rapporten utgör grund för Sibships föreläsningar om näthat, mobbning på nätet och kopplingar mellan sociala medier och demokrati. Föreläsningarna riktar sig till skolpersonal, elever, företag,

¹¹⁴ <https://www.sensus.se/l-ditt-lan/Vasterbotten/Rattighetscentrum-Vasterbotten/vara-utbildningar/utbildningspaket-om-bocker-och-likabehandlingsarbete-pa-forskola-och-skola/> (Hämtad 2017-05-11)

¹¹⁵ <https://www.sensus.se/l-ditt-lan/Vasterbotten/Rattighetscentrum-Vasterbotten/perspektivbyran/> (Hämtad 2017-12-05)

¹¹⁶ Pohjanen, E., Berg, L., *Att motverka näthat – konkreta tips för dig som vill göra internet till en bättre plats*, Sibship Society (2014).

tjänstemän och andra intresserade målgrupper. Sibship debatterar även netetik och yttrandefrihet offentligt samt tar, på uppdrag av organisationer, fram strategier och metoder mot näthat.

Anknyttande verksamhet

Sibship verkar för en bredare representation inom media, kultur och näringsliv för ett mer rättvist samhälle. Verksamheten grundas i ett feministiskt, inkluderande förhållningssätt och har människors lika värde och mänskliga rättigheter som utgångspunkter. Syftet är att verka för individers och gruppernas lika rättigheter, inflytande, delaktighet och aktörskap genom att arbeta för inkludering och likabehandling och mot särbehandling på samhälls-, grupp- och individnivå. Det gäller särskilt diskriminerade gruppernas ökade inflytande.

Verksamheten innehåller både kunduppdrag och egna projekt samt föreläsningar, utbildningar, workshops och opinionsbildning.

Organisationens slutsatser

Sibship anser att det är viktigt att diskutera sambandet mellan näthat och hatbrott för att synliggöra normer och för att kunna arbeta effektivt mot de hatbrott som begås på nätet. Vissa som utsätts för hat på nätet kan drabbas hårdare än andra, eftersom de tillhör en redan utsatt grupp. Trots att det är viktigt att inte göra för stor skillnad mellan hat och hot på nätet och andra arenor, kan det behövas särskilda utbildningar, strategier och metoder för att öka uppmärksamheten och kunskapen om det som händer på nätet.

4.2.10 Örebro Rättighetscenter

Organisationsform: ideell, partipolitiskt och religiöst obunden förening

Finansiärer: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Örebro kommun, medlemsavgifter, försäljning

Örebro Rättighetscenter erbjuder kostnadsfri juridisk rådgivning och stöd till personer i Örebro län, som känner sig diskriminerade. Byrån sprider information och utbildning om diskriminering och diskrimineringslagstiftningen i syfte att verka för mänskliga rättigheter och ett samhälle fritt från fördomar, diskriminering och förtryck.

Åtgärder och material på området

Örebro Rättighetscenter genomför inte några specifika åtgärder på området.

Anknyttande verksamhet

Byrån genomför utbildningsinsatser om diskrimineringsfrågor och normkritik i syfte att motverka rasism och liknande fientlighet. Insatserna riktas främst till gymnasieelever, men även till elever på högstadiet, skolpersonal och andra vuxna målgrupper.

Under 2016 utbildades gymnasieelever om mobbning, rasism, gruppträck och mänskliga rättigheter, genom visning av spelfilmen *Die Welle* och uppföljande diskussionsworkshops.¹¹⁷

Byrån bedriver även föreläsnings- och seminarieverksamhet på teman som: mänskliga rättigheter, rasism kopplat till funkofobi och homofobi samt invandringsfientlighet och antifeminism inom

¹¹⁷ Gansel, D., (2008). Filmen baserad på autentiskt experiment om negativ normförskjutning och gruppträck.

europaisk högerpopulism och rasism. För verksamheten har byrån bland annat engagerat representanter för Afrosvenskarnas riksförbund och Muslimska Mänskliga rättighetskommittén samt Uppsala universitet. Byrån debatterar även aktivt frågor om rasism och diskriminering på sin hemsida och i sociala medier.

Organisationens slutsatser

Örebro Rättighetscenter noterar att rasistiska åsikter har normaliserats och blivit mer synliga i medier och sociala medier under de senaste åren. Därför anser byrån att det är viktigt att utgöra en motpol som ifrågasätter och synliggör den rasism som finns idag. Vid flera tillfällen har byråns föreläsningar påverkats av personer med uppenbart syfte att störa och skapa oro. Av detta drar Örebro Rättighetscenter slutsatsen att arbetet mot rasism och hat behövs och är viktigare än någonsin. I det arbetet anser byrån att det är angeläget att fokusera på och sprida kunskap om maktstrukturer i samhället för att belysa hur rasism uppstår och reproduceras.

Organisationer på nationell nivå

Här redovisas organisationer som genomför konkreta åtgärder på området och bedriver anknytande verksamhet på nationell nivå.

4.2.11 Barnens rätt i samhället (Bris)

Organisationsform: ideell, partipolitiskt och religiöst obunden förening

Finansiering: insamling, medlemsavgifter, privata donationer, sponsring, bidrag från kommuner och stiftelser

Bris är en barnrättsorganisation, vars verksamhet syftar till att stärka barnets rättigheter genom att stödja barn, mobilisera samhället och påverka genom att göra barns röster hörda. Bris är även remissinstans till FN:s barnrättskommitté och rapporterar om hur Sverige efterlever barnkonventionen.

Åtgärder och material på området

Bris erbjuder föreläsningar kring temat nätmobbning och integritet på nätet. Föreläsningarna baseras på rapporterna *Motverka nätmobbning*¹¹⁸ och *Ungas integritet på nätet*,¹¹⁹ som Bris tagit fram i samarbete med Internetstiftelsen samt boken *Du behövs som vuxen*,¹²⁰ som tagits fram i samarbete med Gothia Fortbildning.

Bris har tillsammans med Statens medieråd ingått i EU-samarbetet *Safer Internet Day*¹²¹ och samarbetar med andra organisationer i kampanjer och satsningar, som till exempel *No Hate-kampanjen*,¹²² för att öka kunskapen om en trygg nätvardag för unga.

Anknytande verksamhet

Bris är Sveriges största "första linjen", öppen varje dag året runt.¹²³ Samtalsstödet på Bris bygger på evidens och beprövade metoder och syftar till att göra professionella bedömningar av barnets behov av stöd och skydd. De kuratorer som arbetar på Bris är socionomer, många med erfarenhet av arbete inom socialtjänst, skola och ungdomsmottagning. Barnet kan i kontakten med Bris få information om vad som händer om barnet skulle berätta om sin situation för en kurator eller annan person med anmälningsplikt. Bris kan agera länk mellan barnet och samhället när barnet är i behov av ytterligare hjälp. Konkret kan det innebära kontakt med skola och socialtjänst, exempelvis om ett barn utsatts för brott.

Det vanligaste ämnet i Bris stödkanaler är psykisk ohälsa. Orsakerna till att barn och unga mår dåligt är flera. För några är det utsatthet för rasism, homofobi eller annan fientlighet. En gemensam upplevelse är att inte höra till, eller duga för den en är.

Enligt Bris är det lättare för barn att berätta om svåra saker via text, på en plats där barnet känner sig tryggt. Därför sker 8 av 10 av Bris kurativa samtal med barn online och organisationen utvecklar kontinuerligt sitt digitala stöd till barn och unga. Under 2016 lanserades *Brisbot*, en chattrobot som

¹¹⁸ Sacher, Å., Internetguide #34: Motverka nätmobbning!, Internetstiftelsen i Sverige, Bris (2014)

¹¹⁹ Sacher, Å., Internetguide #5: Ungas integritet på nätet, Internetstiftelsen i Sverige, Bris (2016)

¹²⁰ Iwarsson, P., Du behövs som vuxen, Gothia Fortbildning, Bris (2016)

¹²¹ www.saferinternetday.org (Hämtad 2017-05-15)

¹²² <https://statensmedierad.se/nohate.1295.html> (Hämtad 2017-05-15)

¹²³ Med första linjen avses den funktion eller verksamhet som först möter barn och unga med ett indikerat problem.

ger svar på vanliga frågor som barn ställer till Bris.¹²⁴ 2017 lanserades fler digitala funktioner, som gör det möjligt för barn och unga att chatta live med kuratorer, ta del av informationsfilmer och voddar om olika ämnen på *Bris Play*.¹²⁵ Bris har också tagit fram en chattapp, i syfte att förenkla kontakt och kommunikation.¹²⁶

Bris bedriver också påverkansarbete utifrån barns röster i frågor där organisationen ser att barnets rättigheter brister. Bris arbetar bland annat för att barnkonventionen ska bli lag samt att Sverige ska anta det tredje tilläggsprotokollet om barnets rätt att klaga när rättigheter kränks.

Organisationens slutsatser

Bris anser att det stöd som ges till barn som utsätts för hatbrott, rasism och liknande sällan motsvarar behoven. De geografiska skillnaderna är stora när det gäller tillgång till exempelvis skolkurator och ungdomsmottagning, vilket leder till att tillgången till stöd och vård inte är likvärdig. Stöd till barn är dessutom sällan barnanpassat.

Enligt Bris är trygga vuxna som lyssnar, förstår och agerar för barnets bästa, det viktigaste skyddsnätet ett barn kan ha. Men organisationen erfar att osäkerheten kring barns vardag på nätet är stor, både bland föräldrar och professionella, som till exempel personal i skolan. Unga och vuxna har ofta olika perspektiv på nätet och olika uppfattningar om risker. Det gör det svårt att mötas och ställer krav på vuxnas kunskap och förmåga att försöka förstå ungas vardag på nätet.

Organisationen konstaterar att den psykiska ohälsan bland barn och unga ökar i Sverige och menar, med stöd i forskning, att utsatthet på nätet hänger samman med utsatthet även på andra arenor samt barns psykiska hälsa.

Den yttersta konsekvensen av psykisk ohälsa är att inte orka leva, suicid. Bris ställer därför krav på en "haverikommission" vid varje självmord av ett barn.

4.2.12 Expo

Organisationsform: icke-statlig stiftelse

Finansiering: Kulturrådet, Moggleden AB, donationer, prenumerationer, försäljning

Den antirasistiska stiftelsen Expo arbetar med att kartlägga, granska, analysera, informera och utbilda om organiserad intolerans i allmänhet och högerextremism i synnerhet. Den publicistiska verksamhet består av *Tidskriften Expo*, som innehåller reportage, analyser och granskningar av organiserad intolerans samt nyhetssajten *Expo Idag*, med daglig nyhetsuppdatering, ledare och analyser.

Åtgärder och material på området

Expo erbjuder elever, lärare och övrig skolpersonal olika föreläsnings- och utbildningsupplägg om olika perspektiv på organiserad intolerans och rasism. De innehåller även förslag på metoder och strategier för ett förebyggande och åtgärdande arbete i skolan.

¹²⁴ <https://www.bris.se/for-barn-och-unga/brisbot/> (Hämtad 2017-09-01)

¹²⁵ <https://www.bris.se/for-barn-och-unga/bris-play/> (Hämtad 2017-12-01)

¹²⁶ <https://www.bris.se/for-barn-och-unga/just-nu/> (Hämtad 2017-09-01)

Med myter som vapen – om den moderna konspirationismens utveckling och tankegods.

Föreläsningen behandlar hur konspirationismen som politisk miljö fungerar, hur idéer sprids på nätet och vilka vägar in i miljön är. För skolor behandlas även hur man kan hantera konspirationsteorier i skolans värld.¹²⁷

Våga ifrågasätta – om rasism, främlingsfientlighet och stereotyper för elever på högstadiet och gymnasiet. Föreläsningen behandlar mekanismerna bakom vi och dom-tänkande och lyfter upp vikten av källkritiska perspektiv och verktyg för att kunna värdera information, tänka kritiskt och våga ifrågasätta.

Intolerans och skolan – om intoleranta och rasistiska organisationers rekrytering, opinionsbildning, symbolbruk och musik. Föreläsningen riktar sig främst till skolpersonal, barn- och ungdomsledare och tar upp propaganda, stereotyp och rasistiskt bildspråk på och utanför nätet. Den behandlar även hur skolor kan arbeta långsiktigt och strategiskt för att förebygga och hantera intolerans.

Angränsande verksamhet

Inom ramen för *Expo Utbildning* erbjuder stiftelsen föreläsningar och material inom fyra områden: organisationer och intoleranta miljöer, hatläror, argumentation och undervisning samt Bevara Sverige Svenskt. Föreläsningarna genomförs mot beställning från bland annat skolor, föreningar, myndigheter och politiska partier.¹²⁸

Sajten *Expo Skola* är en kunskapsbank om organiserad rasism och intolerans, som främst riktar sig till elever på högstadiet och gymnasiet, lärare och övrig skolpersonal, i syfte att stärka kunskaper och förmågor att känna igen och utveckla ett motstånd mot organiserad intolerans och rasistiska idéer. Kunskapsbanken innehåller begreppsdefinitioner av och information om olika fenomen, som bland annat högerextremism, fascism och nazism. Här finns också lexikon över intoleranta och högerextrema symboler, information om demokrati och mänskliga rättigheter samt diskussionsfrågor för högstadie- och gymnasieelever. Innehållet ska också kunna fungera som stöd för lärare i undervisningen. Sajten har utvecklats med stöd från Stiftelsen Natur och Kultur, Lärarnas Riksförbunds forum för humaniora och samhällsvetenskap.¹²⁹

Expo sammanställer årligen statistik kring organiserad rasism och intolerans och skapar temasajter med lägesbeskrivningar och information om aktuell utveckling av exempelvis propagandaspridning och strategier för att sprida rasism. Stiftelsen granskar även händelser som exempelvis attacker mot flyktingboenden i syfte att följa utvecklingen av vissa typer av hatbrott.

Publikationer om hatbrott, diskriminering och vägar till upprättelse för personer som utsätts och riskerar att utsättas för rasism och intolerans, används enligt stiftelsen av många lärare inom skolundervisning. Publikationerna finns både att beställa och ladda ned på organisationens hemsida.

Organisationens slutsatser

Expo konstaterar att kunskaperna om hur det ser ut på nätet vad gäller rasistisk propaganda och högerextrem mobilisering varierar stort mellan lärare. Man noterar en stor generell efterfrågan på kunskap om rasism – både som idé och uttryck idag – och hur man som vuxen kan ta sig an frågor och påståenden, både i mötet med andra vuxna och med elever.

¹²⁷ Begrepp som beskriver den politiska miljö som sprider idén om att världen styrs av en ny internetbaserad världsregering.

¹²⁸ <http://utbildning.expo.se/> (Hämtad 2017-11-30)

¹²⁹ http://skola.expo.se/om-expo-skola_30.html (Hämtad 2017-11-30)

Stiftelsen får ofta frågan om att återkomma och träffa nya elevgrupper på de skolor man besöker och drar därför slutsatsen att uppdragsgivarna upplever att insatserna ger upphov till ett positivt samtal och ingångar till frågorna, som stärker elevernas motståndskraft och förmåga att reflektera kring rasism, intolerans och dess konsekvenser. Men effekten av utbildningar och föreläsningar är alltid svåra att mäta. Därför utgår man från de utvärderingar som genomförs och den feedback som ges.

4.2.13 Friends

Organisationsform: icke-statlig stiftelse

Finansiering: stöd från företag, stiftelser och privatpersoner, arvodering för utbildningsinsatser.

Friends är en barnrättsorganisation som arbetar mot mobbning genom utbildning och opinionsbildning. Organisationen samlar tillgänglig kunskap inom forsknings- och skolvärlden och genererar ny forskning genom samarbeten med universitet. Kunskapen riktas till barn och vuxna inom förskolor, skolor och idrottsföreningar i syfte att erbjuda praktiska verktyg för att förebygga mobbning, diskriminering och kränkningar. Det opinionsbildande arbetet syftar till att synliggöra mobbning och sätta frågan på den politiska dagordningen.

Åtgärder och material på området

Friends ser förebyggande arbete mot kränkningar på nätet som ett vuxenansvar och tror på att skola och hem tar ett gemensamt ansvar. För de skolor som vill förbättra sitt förebyggande och främjande arbete kopplat till nätet, erbjuder Friends utbildningspaketet *Schysst på nätet*. Det är utformat för att kunna användas från årskurs 3 på grundskolan och utgår, liksom övriga utbildningar i organisationens utbud, från skollagen, diskrimineringslagen och skolans styrmedel.

Utbildningspaketet finns i två utföranden, som inkluderar personalutbildning och föräldrakväll. Innehållet i utbildningarna innefattar sakkunskaper – såsom lagstiftning och kunskap om vilka kompetenser vi behöver hjälpa eleverna att utveckla – men handlar i stor utsträckning också om vuxnas förhållningssätt till nätet och barn och unga. För skolor som så önskar erbjuder Friends även ett kartläggningstillägg till utbildningarna, där elevernas verklighet fångas upp genom en webbenkät och en träff med en grupp elever. Resultat och analys presenteras sedan på en träff med skolledningen.¹³⁰

Anknytande verksamhet

Friends utgår från barnrättsperspektivet och arbetar mot rasism kontinuerligt, som en integrerad del av verksamheten. Friends arbete är inriktat på kränkande behandling och diskriminering generellt och handlar i stor utsträckning om vad vuxna, barn och unga kan göra tillsammans för att skapa en tryggare nätmiljö.

Friends perspektiv på internet är att det är en integrerad del av vardagen och ett viktigt verktyg för information, lärande och kommunikation. Nätet bör behandlas som en arena bland andra – kränkningar på nätet drivs av samma mekanismer som kränkningar i en fysisk skolmiljö. Organisationen menar att hatbrott och extremism kan motarbetas både på nätet och i den fysiska skolmiljön genom verksamhetens insatser: utbildning riktad till skolor med fokus på att verka för

¹³⁰ <https://friends.se/vad-vi-gor/natet/> (Hämtad 2018-02-07)

goda elevrelationer, att arbeta normkritiskt samt att skapa organisatoriska förutsättningar för ett förebyggande och främjande trygghets- och likabehandlingsarbete.

Friends årliga nätrapporter baseras på undersökningar av över 1 000 10–16-åringars negativa erfarenheter på nätet. 2017-års rapport visar att var tredje bland barn och unga har utsatts för kränkningar på nätet.¹³¹

Tillsammans med fyra organisationer från Finland, Estland och Ungern genomförde Friends ett internationellt metodutvecklingsprojekt under perioden 2015–2016. Projektet sponsrades av Europeiska kommissionen. Målet var att öka ungas delaktighet i det förebyggande arbetet mot kränkningar och mobbning samt att förbättra metoder för kartläggning av hur unga mår, både på och utanför nätet. Projektet resulterade i ett uppdaterat och förstärkt ramverk för skolans fortsatta trygghetsarbete. Förutom utveckling av nya metoder, syftade projektet även till att utveckla ett europeiskt nätverk för forskningsbaserade metoder inom området.¹³²

Friends bedriver flera pågående forskningsprojekt,¹³³ varav bland annat följande – i varierande omfattning – behandlar nätet som arena:

Aktion mot nätmobbning – projekt som genomförs av Psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet, i syfte att utveckla effektiva sätt att involvera elever i arbetet mot nätmobbning.

Kränkningar, mobbning och elevers lärande – projekt som genomförs av Institutionen för psykologi, juridik och socialt arbete vid Örebro universitet, i syfte att undersöka hur kränkningar och mobbning påverkar elevers akademiska prestationer.

Elevers upplevelser av mobbning och kränkningar kopplade till sociala identitetskategorier – projekt som genomförs av Institutionen för beteendevetenskap och lärande vid Linköpings universitet, i syfte att undersöka elevers upplevelser och beskrivningar av trakasserier, diskriminering och andra kränkningar kopplade till strukturella eller lokala maktrelationer och normer.

Organisationens slutsatser

Av den årligen återkommande nätrapporten drar organisationen slutsatsen att kränkningar och mobbning på nätet är ett reellt problem för många barn och unga. Att döma av intresset för och mottagandet av nätutbildningar, drar organisationen slutsatserna att många skolor i Sverige är medvetna om problemet och villiga att förbättra sitt främjande, förebyggande och åtgärdande arbete på området.

¹³¹ Friends nätrapport, Friends (2017)

¹³² <https://friends.se/vad-vi-gor/projekt/unga-delaktiga-i-det-forebyggandet-arbetet-mot-natkrankningar/> (Hämtad 2017-11-29)

¹³³ <https://friends.se/fakta-forskning/forskning/pagaende-forskningsprojekt/> (Hämtad 2017-11-29)

4.2.14 Föreningen Norden

Organisationsform: politiskt och religiöst obunden förening för enskilda individer, organisationer, institutioner och företag

Finansiering: statsanslag, medlemsavgifter, bidrag och försäljning

Föreningen Norden arbetar främjande för bildning och utbildning, kompetensutveckling och ett livslångt lärande. Verksamheten riktar sig till både vuxna och barn och utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter. Utgångspunkten är att bidra till fred, öppenhet och demokrati. Föreningen Norden finns på riks-, regional och lokal nivå i alla nordiska länder och samverkar genom paraplyorganisationen Föreningarna Nordens Förbund (FNF).

Åtgärder och material på området

Föreningen genomför i dagsläget inte några specifika åtgärder på området.

Anknytande verksamhet

Föreningen Norden drev i samarbete med organisationerna Ungdom mot rasism och Ung Media, utbildningsprojektet *Nätaktivisterna* under 2014–2016, med stöd av Arvsfonden. Projektets syfte var att uppmuntra och stötta ungas engagemang för grundläggande demokratiska värden och mot rasism, hot och hat på nätet. Utbildningar riktade till gymnasieelever behandlade rasistiska strukturer och yttrandefrihet och erbjöd verktyg för källkritik, journalistik och nättaktivism. Projektet nådde 201 gymnasier i 38 kommuner och har lett till fortsatt utbildningsverksamhet inom ramen för Ung Medias verksamhet (se sid. 67) samt spridning av projektets resultat i form av boken *Ta nätet på allvar*. Under projektperioden spreds kunskap om frågorna även till medlemsorganisationer, som skolor och bibliotek, i samverkan med föreningens ungdomsförbund (FNUF).¹³⁴

Föreningen Norden förvaltar kunskaper från projektet, som planeras följas upp inom ramen för ett projekt om elevhälsa och hälsofrämjande arbete. Kunskaper förmedlas även vidare inom ramen för nordisk och nationell samverkan.

Organisationens slutsatser

Föreningen anser att upplysning, utbildningar, samtal, möten och diskussion om frågorna måste pågå hela tiden, lokalt, nära människor, i vardagen. Stödjande miljöer behöver byggas upp eller finnas för detta. Föreningen menar vidare att samverkan och samarbete behöver öka mellan demokratiska aktörer på alla nivåer, i alla sektorer och över statsgränserna för att bemöta rasism, hat och hot på nätet samt för att skapa stödjande miljöer för de demokratiska värden som återfinns i grundlag och konventioner.

¹³⁴ <http://norden.se/for-skolor-och-bibliotek/nataktivisterna/> (Hämtad 2017-05-03)

4.2.15 Institutet för Juridik och Internet (IJI)

Organisationsform: politiskt oberoende, ideell förening/nätverk

Finansiering: bidrag från sponsorföretag och privatpersoner

Institutet för Juridik och Internet (IJI) grundades 2013 med målsättningen att utgöra ett nav i diskussionen om rättigheter och skyldigheter på nätet. Institutets ledning består av yrkesverksamma jurister med specialkompetens i internetrelaterad rättighetsjuridik. Verksamheten drivs av yrkesverksamma jurister och professorer med särskild kompetens inom bland annat näthat, dataskydd och integritet tillsammans med juriststudenter vid Stockholms och Uppsala universitet.

Åtgärder och material på området

IJI ger kostnadsfri rådgivning till personer som utsatts för kränkningar på nätet och rekommenderar alltid att händelsen dokumenteras och polisanmäls. Minderåriga uppmanas att tala med en trygg vuxen hemma eller i skolan. Även om en kränkning på nätet inte skulle kunna prövas rättsligt, kan institutet hjälpa till genom att begära att tillhandahållare av personuppgifter – exempelvis Google, WordPress, Blogger – tar bort integritetskränkande information från dessa sidor eller sökresultat. På hemsidan finns information, svar på vanliga frågor och möjlighet att ställa egna frågor.

Verksamheten erbjuder olika tematiskt inriktade föreläsningar om juridik och integritet på nätet, med fokus på rättigheter och skyldigheter. För skolpersonal, elever och föräldrar erbjuds föreläsningar och workshoppar, som bland annat behandlar de vanligaste brotten kopplade till näthat i skolans värld, ansvarsgrunderna för straff och skadestånd för både skolan och elever samt möjligheterna till upprättelse efter utsatthet för kränkningar.

IJI publicerar även artiklar riktade till skolan och föräldrar på sin hemsida. Artiklarna behandlar aktuell forskning, statistik, trender, fenomen eller händelser utifrån juridiska perspektiv. Som exempel på artikelämnen kan nämnas: ansvar på nätet, pedofili, användning av mobiler i skolan, skolans ansvar enligt skollagen, användandet av sociala medier och granskning av olika tjänster.¹³⁵

På hemsidan finns också möjlighet att ta del av institutets samtliga artiklar, material och internetguider.¹³⁶ I podcasten *Bra stämning* förs samtal om olika aspekter av nätets juridik, som exempelvis sociala mediers ansvar, domstolsavgöranden, brott och straff på nätet och personlig integritet.¹³⁷

Anknytande verksamhet

Institutets verksamhet är helt inriktad på den typ av näthat som är olagligt och har fram till hösten 2017 agerat ombud i civilrättsliga domstolsprocesser åt personer, som utsatts för brottsliga kränkningar på nätet. IJI anlitas ofta som experter och är remissinstans i offentliga utredningar.¹³⁸

Efter en omstrukturering renodlas nu verksamheten till en expert- och informationsorganisation, vilket innebär att klientverksamheten upphör och att processer enbart drivs i undantagsfall. Fokus för verksamheten blir därmed opinionsbildning i aktuella frågor och händelser, rådgivning samt utbildning genom föreläsningar, rapporter, böcker, poddar och vloggar för politiker, lärare, elever och en intresserad allmänhet.

¹³⁵ <http://www.juridikinstitutet.se/category/skola/> (Hämtad 2017-06-04)

¹³⁶ <http://www.juridikinstitutet.se/materialbank/> (Hämtad 2017-06-04)

¹³⁷ <http://www.juridikinstitutet.se/podcast/> (Hämtad 2017-06-04)

¹³⁸ Ex. (SOU 2015:31)

4.2.16 Internetstiftelsen i Sverige (IIS)

Organisationsform: icke-statlig stiftelse

Finansiering: domännamnsregistrering och övriga domäntjänster av .se och .nu

Internetstiftelsen i Sverige (IIS) är en oberoende, allmännyttig organisation som verkar för en positiv utveckling av internet. Stiftelsen ansvarar för internets svenska toppdomän .se samt driften av toppdomänen .nu. IIS verkar för innovation och användning av internet genom att främja forskning och erbjuda digital folkbildning och kunskap.

Åtgärder och material på området

Internetguiden *Motverka nätmobbing* är producerad i samarbete med Bris och behandlar nätkränkningar generellt. Innehållet tar bland annat upp vad unga gör på nätet och hur vuxna kan tala med dem om det, vad nätmobbing kan vara och när det kan vara brottsligt samt vilka strategier unga har för att skydda sig.¹³⁹

Planering pågår av ytterligare material kring hur användare kan agera för att minska alla former av kränkningar på nätet.

Anknytande verksamhet

Arbetet att främja internetanvändning utgår från att öka kunskaperna hos barn och unga om hur internet fungerar. IIS tar fram internetguider om bland annat digitala identiteter, digitalt källskydd och yttrandefrihet på nätet.

I internetguiden *Källkritik på internet*, behandlas bland annat värdering och användning av olika källor, sökmotorer och svårigheterna att granska digitala källor. Till guiden finns även övningar om källkritik på nätet.¹⁴⁰

Stiftelsen tar även fram årliga statistiska rapporter, som till exempel *Svenskarna och internet*,¹⁴¹ den svenska delen av det internationella forskningsprojektet *World Internet Project*¹⁴² samt *Svenskarna och sociala medier*¹⁴³ och *Eleverna och internet*.¹⁴⁴

I syfte att utveckla internetanvändandet i skolan – genom att ge lärare och elever möjlighet att lära sig mer om webb, internet och webbpublicering – driver IIS *Webbstjärnan*. Satsningen handlar ytterst om att utveckla sig i sin roll som aktiv användare och producent och erbjuder webbkurser, workshoppar, filmer och material för lärare och elever på grundskolan och gymnasiet.¹⁴⁵

Som exempel kan nämnas lektionsmaterialet *Schyssta stjärnor*, om nätetikett och hur man betar sig på nätet.¹⁴⁶

Inom ramen för *Webbstjärnan* arrangeras även årligen en tävling om publicerade skolarbeten på internet.

¹³⁹ <https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/motverka-natmobbing/> (Hämtad 2017-11-27)

¹⁴⁰ <https://www.webbstjarnan.se/kallkritik> (Hämtad 2017-11-27)

¹⁴¹ https://www.iis.se/docs/Svenskarna_och_internet_2017.pdf (Hämtad 2017-11-27)

¹⁴² <http://www.worldinternetproject.com/> (Hämtad 2017-11-27)

¹⁴³ <https://www.iis.se/fakta/svenskarna-och-sociala-medier-2016/> (Hämtad 2017-11-27)

¹⁴⁴ https://www.iis.se/?pdf-wrapper=1&pdf-file=eleverna_och_internet_2016.pdf (Hämtad 2017-11-27)

¹⁴⁵ <https://www.webbstjarnan.se/> (Hämtad 2017-11-27)

¹⁴⁶ <https://www.webbstjarnan.se/hur-gor-man-webb/ladda-hem-material/bli-en-schysst-stjarna-pa-natet-lektionsmaterial-kring-natetikett/> (Hämtad 2017-11-27)

IIS erbjuder även bloggtjänsten *Webbpedagog* för lärare som vill blogga om sitt arbete, erfarenheter eller vill dela kunskaper. Tjänsten ger lärare en valfri ledig .se-adress, en egen blogg och stöd i arbetet med webbpublicering.¹⁴⁷

¹⁴⁷ <https://webbpedagog.se/> (Hämtad 2017-11-27)

4.2.17 Make Equal

Organisationsform: insamlingsstiftelse

Finansiering: Arvsfonden (projektbidrag) och försäljning av tjänster

Stiftelsen Make Equal grundades 2010 under namnet Crossing Borders. Verksamhetens syfte är att verka för och uppmåna till praktiskt jämlikhetsarbete genom utbildning, samhällsinnovation, opinionsbildning och metodutvecklande projekt. Målet är ett samhälle där alla slipper diskriminering och kan nå sin fulla potential.

Åtgärder och material på området

I syfte att skapa en motkraft mot näthat och visa vägen till ett tryggt och inkluderande internet, har Make Equal initierat det treåriga projektet *Skärpning*, finansierat av Arvsfonden. Projektet pågår under perioden 2017–2019 och riktar in sig på ett lösningsfokuserat arbete för ett inkluderande nätklimat. Det övergripande syftet är att öka framförallt vuxnas ansvarstagande för sitt eget beteende på nätet, där unga är experterna.

Organisationen ser näthat som ett samhälls- och ojämlikhetsproblem och vill med projektet *Skärpning* uppmärksamma att tillgänglighet på lika villkor är lika mycket en rättighet på nätet, som på andra arenor. Projektet tar därför ett helhetsgrepp på näthat genom att behandla både beteenden, normer, lagstiftning och rättsväsende. Ambitionen är att inte fastna i diskussioner om problemen, utan att söka lösningar på hur vi får det internet vi vill ha.

Målet med projektet *Skärpning* är att öka kunskaperna om ungas perspektiv på problembilder och lösningar rörande näthat. Därför kommer unga själva vara med och driva kampanjer som sprider metoder och goda exempel på hur man kan bemöta näthatare, delta konstruktivt i diskussioner med meningsskiljaktigheter och skapa möjligheter till självvrannsakan. Projektet samlar, förenklar och sprider information om lagar och regler och vad som gäller för att hjälpa utsatta personer. Ambitionen är också att bidra till en samhällsdebatt om näthat präglad av fokus på lösningar och metoder, snarare än skräckbilder och pekpinnar.¹⁴⁸

Anknyttande verksamhet

Make Equal genomför utbildningar, föreläsningar och uppdrag för ideell, privat och offentlig sektor. Exempel på tematiska utbildningspaket är:

- *Antirasism i praktiken* – om svensk rasistisk historia, vithetsnormer och afrofobi,¹⁴⁹
- *Näthat, normer och nidsbilder* – om att motverka och bemöta näthat,¹⁵⁰
- *HBQ-kompetens i praktiken, Inkluderande skolor och universitet* – om könsstereotyper, sexism och exkludering,¹⁵¹
- *Machoeffekten* – om trygghetsskapande normförändringar.¹⁵²

¹⁴⁸ <http://skarpning.makeequal.se/> (Hämtad 2017-10-30)

¹⁴⁹ <https://makeequal.se/antirasism-i-praktiken/> (Hämtad 2017-12-08)

¹⁵⁰ <https://makeequal.se/nathat-normer-och-nidsbilder/> (Hämtad 2017-10-30)

¹⁵¹ <https://makeequal.se/HBTQ-kompetens-praktiken/> (Hämtad 2017-12-08)

¹⁵² <https://makeequal.se/machoeffekten/> (Hämtad 2017-12-08)

Verksamheten erbjuder även organisationer tjänsten *Jämlikhetscertifiering*, baserad bland annat på stiftelsens analysverktyg *Make Equal Analytics* som mäter upplevelser av diskriminering och värderingar.¹⁵³

Stiftelsens projekt testar, utvecklar och implementerar metoder för jämlikhet inom olika områden. Som exempel på tidigare genomförda projekt kan nämnas:

- *Fatta Man*, som utmanade pojkar och män att ta ansvar för och bidra till att lösa mäns sexuella våld,¹⁵⁴
- *Flickaplattformen*, en samlingspunkt för aktörer som arbetar med att förbättra och stärka unga tjejs position i samhället,¹⁵⁵
- *Make Equal Stories*, kunskap och nya perspektiv på människors berättelser om diskriminering och utanförskap.¹⁵⁶

Organisationens slutsatser

Organisationen konstaterar dels att näthat kränker rättigheter på individnivå och är ett demokratiproblem på samhällsnivå, dels att näthat förstärker existerande ojämlikhet och leder till att personer som på olika sätt bryter mot rådande normer drabbas extra hårt.

Att polisanmälningar har lett till åtal, fällande domar för olaga hot, fängelsestraff och skadestånd, visar att det lönar sig att anmäla hot från näthatare. Make Equal menar att problemet inte nödvändigtvis handlar om lagstiftningen, utan bristande insikt hos individer och rättsväsendet om att nätet är en del av samhället samt brist på resurser och kompetens om frågorna hos polis och rättsväsende.

4.2.18 Riksförbundet Attention

Organisationsform: intresseorganisation

Finansiering: Socialstyrelsen, Arvsfonden, medlemsintäkter, gåvor, försäljning

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) som ADHD, Aspergers syndrom/Autismspektrumtillstånd (AST), språkstörning och Tourettes syndrom. Riksförbundet består av 60 lokalföreningar i hela landet och arbetar för att personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) ska bli bemötta med respekt och få det stöd de behöver i skolan, på arbetsmarknaden och på fritiden. Förbundet arbetar även för att anhöriga ska få ökat inflytande och avlastning samt sprider kunskap och genomför utbildningar om NPF till allmänheten, medier och makthavare.

Åtgärder och material på området

Det treåriga utbildningsprojektet *Nätboll* finansieras av Arvsfonden och drivs av lokalföreningen Attention Hisingen-Kungälv under perioden 2015–2017. Projektets syfte är att öka tryggheten på nätet för barn och unga med NPF. Målsättningen är att stärka medvetenhet och kunskap genom att

¹⁵³ <https://makeequal.se/jamlikhetscertifiering/> (Hämtad 2017-12-08)

¹⁵⁴ Projektet genomfördes i samarbete med organisationen MÅN och föreningen FATTA.

¹⁵⁵ Projektet genomförs i samarbete med Hungerprojektet.

¹⁵⁶ <http://stories.makeequal.se/> (Hämtad 2017-12-08)

utveckla och sprida strategier och metoder för målgruppen, deras föräldrars och andra vuxna i deras närhet. Projektet vänder sig även till yrkesverksamma inom skola, habilitering, socialtjänst, ungdomsmottagningar, barn- och ungdomspsykiatri och rättsväsende.

Nätkoll genomförs i nära dialog med målgrupperna och i samverkan med representanter från Polismyndigheten, Studieförbundet Vuxenskolan, Föreningen Anhöriga Till Sexuellt Utnyttjade Barn (ATSUB), Svenska Kyrkan, Kompetenscentrum för brottsutsatta, Umeå universitet, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Statens medieråd.¹⁵⁷

Projektet baseras på en enkätundersökning, som genomfördes 2015 bland barn med NPF i åldrarna 13–16 år och deras föräldrar. Resultaten analyserades i jämförelse med Statens medieråds undersökningar *Ungar & medier* och *Föräldrar & medier*. Resultatet visade att barn med NPF generellt använder medier i större utsträckning än andra barn. Undantaget är sociala medier, vilket sannolikt anses bero på färre sociala kontakter och färre kompisar generellt. 31 procent av de tillfrågade föräldrarna uppger att deras barn utsatts för hot och mobbning, till skillnad från 16 procent av föräldrarna till barn utan diagnos.¹⁵⁸

Anknyttande verksamhet

Riksförbundet Attention arbetar för att öka tryggheten på nätet och stärka den mediala kompetensen hos barn och unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Svårigheterna att tolka och förstå sociala koder och relationer, konsekvenstänkande, impuls kontroll, gränssättningar, signaltolkning och ironi, gör att dessa barn och unga i högre utsträckning än andra utsätts för hot, mobbning och sexuella närmanden på nätet.

Samtidigt innebär nätet som arena en viktig och positiv plats för många barn med NPF – som nya vänner för barn som annars inte har några kompisar alls.

¹⁵⁷ <http://attention.se/natkoll/om-projektet/> (Hämtad 2017-08-20)

¹⁵⁸ http://attention.se/wp-content/uploads/2015/05/projekt-natkoll_rapport.pdf (Hämtad 2017-08-20)

4.2.19 Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)

Organisationsform: partipolitiskt och religiöst obunden, ideell medlemsorganisation

Finansiering: SIDA, Folkhälsomyndigheten, Landstinget, RFSU AB

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) verkar för en kunskapsbaserad och öppen syn på sexualitet och samlevnad. RFSU har till syfte att möjliggöra engagemang, öka kunskap, bilda opinion, påverka politiker och beslutsfattare samt utkräva ansvar inom frågor som rör sexualitet, på både lokal, nationell och internationell nivå.

Åtgärder och material på området

I *Frågelådan* på förbundets hemsida, kan privatpersoner vända sig till RFSU med frågor. Det förekommer att individer kommer med personliga utsagor om utsatthet för kränkningar och/eller brott. Dessa kan ha en koppling till hatbrott och/eller rasism. I dessa fall ger RFSU personen information om rättigheter och vart personen kan vända sig för ytterligare stöd.¹⁵⁹

Förbundet modererar sina egna digitala kanaler i syfte att vara en trygg och inkluderande plats för alla. Kommentarer som kan uppfattas som kränkande plockas bort eller bemöts. RFSU bedriver även opinionsbildning kring frågor som rör utsatthet på nätet.

Anknytande verksamhet

RFSU:s arbete utgår från en demokratisk och antidiskriminerande värdegrund för att förebygga diskriminerande och/eller kränkande behandling av barn och unga på nätet. Förbundet anlägger ett normkritiskt perspektiv i syfte att bidra till trygga och inkluderande sammanhang samt att verka som en motvikt mot normativa antaganden baserade på såväl sexuella preferenser som på ursprung, eller utseende. RFSU menar att arbetssättet kan bidra till att förebygga kränkningar baserade på stereotyper antaganden, såväl i den fysiska som i den digitala tillvaron.

Förbundet anser att det finns en tydlig koppling mellan rasism och sexualitet. Sexualupplysning för barn och unga blir därför en del av det förebyggande arbetet mot rasism, fientlighet och hatbrott. Det innebär möjligheter att diskutera rättigheter och värderingar, med utgångspunkt i en allmändemokratisk och rättighetsbaserad grund.

I det arbete som bedrivs riktat mot migranter, anläggs antirasistiska perspektiv och metoder för sexualupplysning. RFSU genomför löpande utbildningar för sin personal och informatörer i ämnet, för att kunna bedriva sexualupplysning som både är inkluderande och kan verka som en motvikt mot rasistiska antaganden.

Medvetenhet om kopplingen mellan sexualitet och rasism är en del av det övergripande påverkansarbete som RFSU bedriver, exempelvis i svar på remisser och liknande.¹⁶⁰ Kunskap om olika gruppers utsatthet – exempelvis erfarenheter från migranter och HBTQ-personer – inkluderas i löpande arbete och åtgärder.

¹⁵⁹ <http://www.rfsu.se/sv/Sex--relationer/Frageladan/> (Hämtad 2017-09-03)

¹⁶⁰ Ex. remiss med koppling till unga och internet: (SOU 2016:7), (Ds 2015:49).

Organisationens slutsatser

RFSU framhåller vikten av att inkludera kopplingarna mellan rasism och sexualitet i allt arbete som rör ungas utsatthet för rasism. Att till exempel vara ung HBTQ-person med migrantbakgrund kan leda till dubbel utsatthet.

4.2.20 Rädda barnen

Organisationsform: politiskt och religiöst obunden barnrättsorganisation med 90-konto, utfärdat och kontrollerat av Svensk Insamlingskontroll

Finansiering: SIDA, FN, EU, gåvor och donationer

Rädda Barnen (RB) är en barnrättsorganisation, vars verksamhet utgår från barnkonventionen. Organisationen arbetar nationellt och internationellt för att alla barn ska få sina rättigheter tillgodosedda och att inget barn ska utsättas för våld, övergrepp eller diskriminering. Fokus ligger dock på de barn som har det svårast, som utsätts för våld och övergrepp, inte får gå i skola, saknar stöd från föräldrar och andra vuxna, lever i fattigdom eller i krig och katastrofer. Organisationen ger stöd, sprider kunskap och erfarenheter och arbetar opinionsbildande mot beslutsfattare.

Åtgärder och material på området

Rädda Barnen bedriver inget specifikt arbete kring att skydda barn mot rasism eller hatbrott på internet.

Anknyttande verksamhet

Stödmaterialet *Nätsmart* innehåller tips och råd för hur föräldrar kan skydda barn från sexuella övergrepp på nätet. Utgångspunkten är att föräldrar måste vara närvarande även i sina barns liv på nätet, utan att bli påträngande. Handboken är framtagen i samråd med barnpsykologer och polis och innehåller berättelser från barn som blivit utsatta.¹⁶¹

Rädda Barnen bedömer att delar av innehållet i *Nätsmart* eventuellt skulle kunna vara applicerbart i sammanhang som rör barns utsatthet för rasism och liknande på nätet.

Sedan den 1 februari 2017 driver Rädda Barnen *Orostelefonen mot radikaliserings*, på uppdrag av den Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism. Tjänsten är ett nationellt samtalsstöd i syfte att stödja närstående till personer som dras till våldsbejakande extremism. Rädda Barnens uppdrag innebär även att ge råd och information om var och hur de som ringer kan få vidare hjälp lokalt och nationellt. Organisationen kan även erbjuda uppföljning av andra aktörers ärendehantering. Verksamheten ska på sikt ge en samlad bild av barns och ungas behov av stöd och hjälp.¹⁶²

Rädda barnen anser att *Orostelefonen mot radikaliserings* kan bidra till förebyggande av våldsbejakande extremism och vara ett stöd för personer som vill lämna dessa miljöer.

¹⁶¹ <https://www.raddabarnen.se/vad-vi-gor/barn-utsatta-for-sexuella-overgrepp/natsmart-handbok/ladda-ner-natsmart/> (Hämtad 2017-10-15)

¹⁶² <https://www.raddabarnen.se/vad-vi-gor/mer-om-vad-vi-gor/annu-mer/orostelevonen/> (Hämtad 2017-10-15)

Organisationens slutsatser

Uppföljning eller utvärdering av stödmaterialet *Nätsmart* har inte genomförts, men Rädda Barnen bedömer att det har blivit väl mottaget av många föräldrar och andra vuxna, som vittnar om att det stärkt och hjälpt dem.

4.2.21 Surfa Lugnt

Organisationsform: ideell förening

Finansiering: statliga bidrag, stöd från partners

Partners: Bris, Com Hem, Fryshuset, Institutet för juridik och internet, IT & Telecomföretagen, Post- och telestyrelsen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, mySafety försäkringar, Telenor, Bredbandsbolaget och Aftonbladet

Projektet Surfa Lugnt initierades 2005 av Post- och telestyrelsen tillsammans med IT & Telecomföretagen och Microsoft i syfte att informera om datorsäkerhet. Idag drivs projektet av en ideell förening, som utgör plattform för ett nätverk av flera offentliga, civila och kommersiella aktörer. Verksamheten är inriktad på att sprida kunskap om nätets möjligheter och risker, med fokus på barns och ungas säkerhet.

Åtgärder och material på området

De föreläsare som Surfa Lugnt förmedlar och en del av det material föreningen sprider, behandlar ämnen som lagar och regler på nätet, näthat, säkerhet, sexuell utsatthet, kränkningar och hot.

Surfa Lugnt drev under 2014 kampanjen *#Nätrespekt* i syfte att sprida goda exempel. Målet var att främja det positiva med internet och samtidigt skapa reflektion kring hur vårt beteende på nätet påverkar andra.¹⁶³ Kampanjen utvecklades 2015 till en riktad skolkampanj med målsättningen att få fler vuxna att tala med barn och unga om deras vardag på nätet och inspirera till positivt beteende. Inom ramen för kampanjen producerade föreningen skolmaterial och en webbsänd lektion, som nu förvaltas vidare och finns tillgängliga på projektets webbsida.

Metodmaterialet *Ett filter i huvudet* har producerats i samarbete med före detta Ungdomsstyrelsen, nuvarande Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Materialet innehåller olika verktyg om sexuell utsatthet på nätet för både unga och vuxna.¹⁶⁴

Anknyttande verksamhet

Föreningen tar inte upp rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott eller extremism specifikt. Surfa Lugnt arbetar för att ta tillvara det positiva som finns i ungas internetanvändande och samtidigt sprida kunskap om hur man hanterar faror på nätet. Genom att samla myndigheter, företag och ideella organisationer arbetar Surfa Lugnt med en bred ansats för att sprida information och öka medvetenheten kring ungas nätvardag. Med hjälp av bland annat experter på internetsäkerhet och barn- och ungdomsfrågor, strävar föreningen mot att lyfta fram många olika perspektiv på hur man på ett lättillgängligt sätt kan öka medvetenheten och arbeta för ett positivt och tryggt internetanvändande.

¹⁶³ <https://surfalugnt.se/natrespekt/> (Hämtad 2017-05-03)

¹⁶⁴ <https://surfalugnt.se/fakta%E2%80%90och-material/> (2017-05-03)

Som nätverksplattform tillgängliggör föreningen andra aktörers fakta och material, bland annat Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Bris, Friends, Rädda Barnen, Telenor och Statens medieråd.¹⁶⁵ Men här finns även Surfa Lugnts eget material, till exempel *Ungas nätvardag*, som riktar sig till skolan och innehåller bland annat lektionsupplägg och samtalsguide för lärare.¹⁶⁶

Under rubriken *Råd och vägledning* på föreningens hemsida behandlas ämnen som till exempel risker och möjligheter på nätet, vuxenrollen och nätet, tips och verktyg för säkerhet på nätet och vägledning till Instagram för vuxna.¹⁶⁷ På hemsidan erbjuds även möjligheter att ställa frågor och få svar, råd och tips från en expertpanel samt att boka föreläsare.

Föreningen opinionsbildar och driver kampanjer samt delar årligen ut *Surfa Lugnt-priset* för positiva insatser som främjar kommunikation och kunskapsutbyte mellan unga och vuxna på nätet.¹⁶⁸

I november 2017 tilldelade Brottsförebyggande rådet Surfa Lugnt första pris i den svenska deltävlingen i *European Crime Prevention Award*. Tävlningen uppmärksammar årligen Europas bästa brottsförebyggande projekt eller verksamhet. Temat för 2017-års tävling var *Cyber Safety*.¹⁶⁹

Organisationens slutsatser

Surfa Lugnt konstaterar att det är för få vuxna – både föräldrar och yrkesverksamma – som talar med barn och unga om nätet. Samtidigt konstaterar man att många vuxna brister i att föregå med gott exempel när det gäller respekt och tolerans på nätet. Surfa Lugnt anser vidare att skolans personal borde ta ett betydligt större ansvar kring dessa frågor.

4.2.22 Teskedsorden

Organisationsform: icke-vinstdrivande stiftelse, innehavare av 90-konto kontrollerat av Svensk Insamlingskontroll

Finansiering: Försäljning av tjänster och produkter, stöd från privatpersoner, myndigheter, företag och stiftelser, som t. ex Coop, Stieg Larssons stiftelse, Sigrid Rausing Trust, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Arvsfonden.

Teskedsordens verksamhet syftar till att främja positiva attityder, mångfald och tolerans och har som målsättning att nå unga människor genom olika kulturprojekt i skolan. Teskedsorden arrangerar även utbildningar och seminarier samt delar ut stipendier till individer eller grupper, som bidragit till ett mer tolerant samhälle.

Åtgärder och material på området

Nätets mörka sidor – hat, rasism och propaganda online riktar sig till lärare, som undervisar i grundskolans årskurs fem. Det är ett kostnadsfritt material till stöd för undervisning i källkritik och hur rasistiskt hat och högerextrem propaganda sprids på nätet. Syftet är att erbjuda övningar som utvecklar elevers källkritiska förmågor och kritiska förhållningssätt till information online.

¹⁶⁵ <https://surfalugnt.se/fakta%E2%80%90och-material/> (Hämtad 2017-12-05)

¹⁶⁶ <https://surfalugnt.se/fakta%E2%80%90och-material/> (Hämtad 2017-05-03)

¹⁶⁷ <https://surfalugnt.se/fraga-experterna/> (Hämtad 2017-12-05)

¹⁶⁸ <https://surfalugnt.se/?s=Surfa+Lugnt-priset> (Hämtad 2017-12-05)

¹⁶⁹ <http://eucpn.org/events/european-crime-prevention-award-ecpa-and-best-practice-conference-bpc> (Hämtad 2017-12-05)

För uppföljning och fördjupning går det att kontakta Teskedsorden och beställa skräddarsydda utbildningar för lärare och elever om bland annat nätarasism.¹⁷⁰

Anknyttande verksamhet

Med barn och unga som primära målgrupper, är verksamhetens övergripande syfte att bekämpa rasism och främlingsfientlighet genom att förebygga fördomar och främja mångfald, tolerans och jämställdhet. Stiftelsen samarbetar bland annat med Den globala skolan för att erbjuda fortbildning för skolpersonal och erbjuder olika slags kulturprojekt och skolmaterial för förskolan, grundskolan och gymnasieskolan.

Exempel på skolmaterial är Amos Oz bok *Hur man botar en fanatiker*, som har delats ut i ca 800 000 exemplar i syfte att användas ämnesövergripande på gymnasiet kring teman som fanatism, mänskliga rättigheter, rasism och internationella konflikter. Boken går att beställa som klassuppsättning, eller ladda ned som ljudbok. En lärarhandledning och kompletteringsmaterial finns tillgängligt på Teskedsordens hemsida.¹⁷¹

Teskedsordens tolerans- och mångfaldsutbildningar riktar sig främst till lärare och övrig skolpersonal på för-, grund- och gymnasieskolan i syfte att bidra med kunskap och erbjuda konkreta metoder för att skapa en klassrumssituation där mångfald är en styrka.¹⁷² Stiftelsen erbjuder även skolor, företag och andra organisationer workshoppar, föreläsningar och rådgivning inom ämnen som diskriminering och normbrytande arbete, näthat, källkritik, rasism och tolerans.

2017 initierade Teskedsorden kampanjen *Var inte medrasist – säg ifrån!* Syftet med kampanjen är att uppmärksamma vardagsrasism och bidra till samhällsförändring genom aktiv handling.¹⁷³

Kampanjen är en del av projektet *Appropå rasism*.¹⁷⁴ Under 2018 lanserar Teskedsorden en app främst riktad till elever i åldrarna 13–19 år. Appen går ut på att användaren blir tilldelad en fiktiv identitet och följer den under ett antal dagar. Spelet är upplevelsebaserat utifrån händelser kopplade till rasism, diskriminering och fördomar, som användaren får välja att hantera utifrån olika alternativ. Innehållet baseras på ungas autentiska upplevelser av rasism. Syftet är att hjälpa elever att träna på abstrakt och kritiskt tänkande, kopplat till praktisk handling. Målet är att inspirera till samtal om vad rasism är och hur civildjurage kan motverka rasism och diskriminering. Projektet knyter an till skolans demokrati- och värdegrundsuppdrag och består även av en lärarhandledning. Appen finns från och med februari 2018 tillgänglig för nedladdning på Appstore och Google Play.

Projektet *Appropå rasism* genomförs i samarbete med Mångkulturellt centrum och Anna Lindhstiftelsens Svenska nätverk, med stöd från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Arvsfonden.

Teskedsorden arrangerar och deltar även i föreläsningar, seminarier och konferenser om verksamhetens frågor.

Organisationens slutsatser

Teskedsorden ser skolan som en nyckelinstitution för främjande av ett aktivt, demokratiskt samhälle. Från de utvärderingar som genomförts drar stiftelsen slutsatsen att skolpersonal behöver material

¹⁷⁰ <http://www.teskedsorden.se/wp-content/uploads/2016/09/L%C3%A4rarmaterial-201609151.pdf> (Hämtad 2017-05-01)

¹⁷¹ <http://www.teskedsorden.se/gymnasiet/#botar> (Hämtad 2017-09-01)

¹⁷² http://www.teskedsorden.se/wp-content/uploads/2017/10/Toleransutbildning_kostnad.pdf (Hämtad 2017-12-05)

¹⁷³ <http://www.teskedsorden.se/medrasist/> (Hämtad 2017-12-05)

¹⁷⁴ <http://www.teskedsorden.se/gymnasiet/#appen> (Hämtad 2017-12-05)

som hjälper att förebygga fördomar och bekämpa främlingsfientlighet. Teskedsorden konstaterar också att övergripande toleransarbete tar tid och kräver långsiktigt och uthålligt arbete.

4.2.23 UMO.se

Organisationsform: webbplats initierad av Föreningen Sveriges Ungdomsmottagningar (FSUM)

Finansiering: landets alla landsting och regioner

UMO.se är en webbplats för barn och unga mellan 13 och 25 år, som ger svar på frågor om sex, hälsa och relationer. Från och med 1 januari 2018 drivs webbplatsen av Inera AB, ett bolag som ägs av Sveriges kommuner och landsting (SKL) samt landsting, regioner och kommuner. Enligt uppdraget ska UMO.se innehålla kvalitetssäkrade texter om framförallt sexuell och reproduktiv hälsa, relationer, könsroller, kroppens utveckling, stress, psykisk hälsa, livsstilsrelaterade ämnen samt om mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, och våld i samkönade relationer.¹⁷⁵ Det övergripande syftet är att stärka och stödja ungas identitetsutveckling och möjlighet att utveckla sunda relationer med andra, förbättra ungas hälsosituation genom ökad kunskap samt att erbjuda pålitlig och lättillgänglig information inom områden som kan upplevas som känsliga eller svåra att ta upp med hälso- och sjukvården.

Åtgärder och material på området

UMO.se har inte något uppdrag att skydda barn och unga på nätet mot rasism, liknande former av fientlighet eller extremism.

I syfte att stärka unga genom att öka kunskapen om rättigheter och skyldigheter, ger UMO.se konkreta råd om vad man som ung ska tänka på vid kontakter på nätet och vad man ska göra om man blir utsatt för kränkningar eller hot generellt. Råden uppmanar unga att tänka efter, sätta gränser för vad man vill dela med sig av och att utveckla strategier för att skydda sig själv och andra. UMO.se går också igenom hur man blockerar, spärrar och rapporterar personer och kränkande händelser, varför det är viktigt att berätta för någon man litar på och att spara loggar, chattar, mejl och att ta skärmdumpar samt att vid behov polisanmäla.

Anknyttande verksamhet

UMO.se strävar efter att bidra till att öka kunskapen och förbättra hälsan hos unga genom pålitlig och lättillgänglig information inom områden som kan upplevas som känsliga eller svåra att ta upp i kontakter med hälso- och sjukvården. Målet med UMO.se är att ge alla unga svar på frågor om sex, hälsa och relationer.

Verksamheten utgår från ett normkritiskt förhållningssätt och diskrimineringsgrunderna för att alla unga ska känna sig välkomna och kunna tillgodogöra sig innehållet på webbplatsen. Allt innehåll granskas i flera led innan det publiceras. När det gäller användargenererat innehåll granskas det alltid

¹⁷⁵ (IJ2007/2125/UNG)

av en redaktör innan det publiceras för att skydda användarna och säkerställa att det inte innehåller rasistiska eller andra typer av kränkande kommentarer.

UMO.se informerar unga om deras rättigheter och skyldigheter genom att exempelvis ta upp begreppen diskriminering, jämställdhet och rasism. Man informerar även om bland annat barnkonventionen, hedersvåld, förtryck och lagstiftning för sexualbrott.

Organisationens slutsatser

UMO.se konstaterar att kännedomen om sajten ökar årligen bland unga, med ca 650 000 besök varje månad. Utvärderingar av UMO.se visar även att kännedomen ökar bland personal i skolan, på ungdomsmottagningar och hos andra som arbetar med unga. Undersökningar visar också att både unga och vuxna yrkesverksamma i mycket hög utsträckning tycker att tjänsten är bra och tillförlitlig.

4.2.24 Ungdomar.se

Organisationsform: del av stiftelsen Fryshuset

Finansiering: statliga och kommunala bidrag

Ungdomar.se är en av landets största digitala plattformar för unga, med 60 000 ungdomar som besöker och deltar i forumet varje vecka för att diskutera, ställa frågor till en stödpanel med vuxna professionella, blogga och läsa artiklar. Plattformen drivs av Fryshuset i syfte att skapa så stor nytta för unga som möjligt, över de fysiska och digitala gränserna.

Åtgärder och material på området

Ungdomar.se startade 2016 projektet *Respektkoden*, med finansiering från Internetfonden. Syftet är att som digital aktör ta ansvar för att många unga har upplevt hot eller kränkningar på nätet. Genom att utveckla användarvillkoren och integrera dem tydligare på sajten, är projektets målsättning att bidra till ett tryggare nätklimat. Projektet går ut på att koda in respekt på Ungdomar.se. Vid registrering av ett nytt konto får användaren genomgå en utbildning, vars syfte är att öka ungas kunskap om netetikett, näthat och individens skyldigheter och rättigheter på nätet. Varje utbildningsdel låser upp en ny funktion på sajten. Genom att väcka liv i användarvillkoren och väva in dem i själva upplevelsen av att vara på sajten, syftar projektet till att ge unga verktyg för att kunna behandla varandra med respekt online.¹⁷⁶

För att motverka hat och rasism i forumet har Ungdomar.se en rad moderatorer som engagerar sig ideellt. Samtliga moderatorer har genomgått Statens medieråds digitala moderatorutbildning. De läser igenom trådar, raderar opassande innehåll och höjer kunskapen hos användarna på sajten genom diskussioner både i forumet och via privata meddelanden. Sajten uppmanar unga att rapportera kränkande inlägg och medlemmar som beter sig olämpligt och försöker även motverka all form av rasism och hat i det redaktionella materialet genom att sprida kunskap och intervjua profiler i dessa frågor.

¹⁷⁶ <http://www.mynewsdesk.com/se/tag/respektkoden> (Hämtad 2017-06-01)

Anknytande verksamhet

Verksamhetens värdegrund utgår från allas lika värde, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder. Alla former av hat, rasism och fientlighet är strängt förbjudna på sajten. Målsättning är att bidra till ett samhälle där unga tas på allvar, inkluderas och får uppmuntran och stöd i vardagen.

Organisationens slutsatser

Ungdomar.se ser att rädsla och fientlighet har ökat i sajtens forum. En starkare vi och dem-mentalitet har vuxit fram. Därför anser organisationen att digitala aktörer som arbetar med unga har ett ansvar att bidra till ett bättre och säkrare samhälle samt att engagera sig i frågor som rör hat och rasism. Här kan folkbildning för unga göra stor skillnad.

Eftersom projektet Respektkoden befinner sig i en uppstartsfas, kan organisationen ännu inte dra några slutsatser av dess måluppfyllelse och effekter.

4.2.25 Ung Media Sverige

Organisationsform: ideellt riksförbund, partipolitiskt och religiöst obunden medlemsorganisation.
Finansiering: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Arvsfonden

Ung Media Sverige är en ungdomsorganisation för unga medieproducenter, som organiseras i fyra distrikt i landet och samlar 120 medlemsföreningar med drygt 5 000 medlemmar, relativt jämnt fördelade mellan könen. Förbundets syfte är att stödja unga medieproducenter och att arbeta för att ungas rätt till tryck- och yttrandefrihet ska respekteras. Målet är att skapa bättre förutsättningar för unga och alla typer av ungdomsmedier.

Åtgärder och material på området

Projektet *Nätaktivisterna* startade som ett samarbetsprojekt mellan Ung Media Sverige, Föreningen Norden och Ungdom mot rasism och drevs under perioden 2014–2016, med finansiering från Arvsfonden. Syftet med projektet var att utbilda och uppmuntra gymnasieelever i att vara antirasistiska aktörer på nätet genom att utbilda om rasistiska strukturer och journalistik, yttrandefrihet och vilka lagar och regler som gäller på nätet samt nätaktivism. Målsättningen var att unga ska kunna känna sig trygga i sina värderingar och jobba för ett öppet och demokratiskt nät. Projektet bedrev även påverkansarbete i form av artiklar och medverkan på seminarier och event. Enligt Ung Media Sverige nådde projektets utbildningar 4 500 gymnasieelever och dess påverkansarbete beräknas ha nått över 1 miljon personer på olika platser i samhället och inom olika yrkeskategorier.¹⁷⁷

Projektet sammanfattades i boken *Ta nätet på allvar: Antirasistiskt engagemang mot hat och hot på nätet*. Boken riktar sig till yrkesverksamma som arbetar med unga och vill bli bättre på att främja engagemang samt motverka hot och hat på nätet. Med hjälp av fakta, tips och unga nätaktivisters egna berättelser ges svar på frågor om antirasistisk nätaktivism. Boken kan beställas mot kostnad på förbundets hemsida.¹⁷⁸

¹⁷⁷ <https://ungmedia.se/?s=n%C3%A4taktivisterna> (Hämtad 2017-08-20)

¹⁷⁸ <https://ungmedia.se/?s=ta+n%C3%A4tet+p%C3%A5+allvar> (Hämtad 2017-08-20)

Ung Media Sverige förvaltar nu projektet *Nätaktivisterna* inom ramen för förbundets ordinarie verksamhet. Till projektets klassrumsutbildning har förbundet producerat ett läs- och lärarhandledningsmaterial för att lärare och andra yrkesverksamma ska kunna arbeta vidare med antirasistisk nätaktivism på egen hand. Utbildningen går främst ut på att ge gymnasieelever praktiska verktyg för att identifiera och motverka rasism och näthat, med utgångspunkt i förståelsen av rasism, vilka uttryck rasism kan ta sig på nätet, lagar och regler, rätten att vara anonym och innebörden av censur.

Utbildningens praktiska verktyg för antirasistiskt agerande på nätet kan sammanfattat beskrivas innebära att ta ställning genom att *gilla* antirasistiska inlägg eller sidor, *sprida* liknande innehåll, *anmäla* rasistiska inlägg eller sidor, *vara källkritisk* och säga ifrån när något inte stämmer, *kommentera* i syfte att stötta eller kritisera, *skapa och skriva* antirasistiskt material, sidor eller initiativ samt att använda nätet för att *arrangera* manifestationer, samtal, möten eller nätverk.

Anknyttande verksamhet

Medlemmarna producerar bland annat tidningar, tv, radio, podcasts och film. Med utgångspunkt i respekten för allas lika värde, arbetar Ung Media Sverige för att medlemsföreningarna ska ha kunskap om frågorna och stöttar aktivt unga personer att bygga egna plattformar för att göra sina röster hörda. Förbundet erbjuder medlemsföreningar normkritiska utbildningar i bland annat yttrande- och tryckfrihet, offentlighetsprincipen, press- och källkritik, lagar och regler på nätet samt antirasistiskt agerande på nätet.

Med det treåriga projektet *Alla röster* är målet att på lång sikt öka toleransen och minska främlingsfientlighet och rasism genom att engagera unga nyanlända personer att bidra med berättelser om vardagen och drömmar om framtiden. Projektet pågår perioden 2017–2019 och tar avstamp i FN:s konvention om barnets rättigheter och den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Ung Media Sverige kommer att samarbeta med unga nyanlända från fem olika platser i Sverige. Med hjälp av medieproduktioner som foto, film eller audio kommer deltagarna själva att skapa sina berättelser. Därmed kommer varje deltagare vara sin egen manusförfattare och bestämma vad som ska skapas och berättas.

Alla produktioner och berättelser kommer att publiceras löpande på hemsidan och i projektets sociala medier. Projektet ska resultera i en antologi och en hemsida. Det genomförs med stöd av Arvsfonden och i samarbete med Ensamkommandes förbund och Kulturens bildningsverksamhet.¹⁷⁹

Organisationens slutsatser

Ung Media Sverige framhåller vikten av att inse att tillvaron på nätet är en integrerad del av vardagen. Förbundet arbetar för att unga ska synas och höras i etablerade nyhetsmedier och på egna plattformar. Enligt en undersökning, som förbundet gjorde tillsammans med Svenska Journalistförbundet 2015, är unga under 25 underrepresenterade i nyhetsmedier.¹⁸⁰ Ung Media menar att detta är ett demokratiproblem – unga måste få uttala sig i frågor som rör unga och kunna påverka sin tillvaro. Utsattheten för rasism och liknande former av fientlighet utgör ytterligare ett

¹⁷⁹ <http://www.allaroster.se/om-alla-roster/> (Hämtad 2017-12-05)

¹⁸⁰ <http://ungmedia.se/ordforandebloggen/vi-tar-tillbaka-vart-medieutrymme/> (Hämtad 2017-08-20)

demokratiproblem, eftersom det både kränker och hindrar många unga från att göra sina röster hörda.

Kunskap och verktyg behövs. Förbundet menar att rasism på nätet är så pass vanligt att de flesta unga helt enkelt inte orkar göra något åt det. Kunskaper och verktyg är viktiga för att kunna förändra den inställningen och för att proaktivt kunna navigera och agera på nätet, inte minst när det gäller censur och vad som är tillåtet, respektive olagligt.

Ung Media Sverige menar också att lärare och andra yrkesverksamma inom skolan generellt saknar tillräckliga kunskaper om vilka lagar och regler som gäller på nätet och ofta undviker att hantera frågor som rasism, hat och hot.

Trots att projektet *Nätaktivisterna* inte har utvärderats, anser förbundet att resultatet är mycket bra och efterfrågan från lärare, bibliotekarier och annan skolpersonal hög. Projektet har gett upphov till konton på sociala medier, som till exempel *@TNVKRT* (tänkvärt), vars syfte är att synliggöra olika former av förtryck genom nyheter, berättelser och inlägg och *@makthavarna*, en separatistisk plattform på Instagram för personer som upplever sig rasifierade.

4.3 Självregleringsåtgärder på sociala medier och dialog med leverantörer

Avsnittet behandlar det tredje kartläggningsområdet och inleds med ett kort förtydligande av själva begreppet självreglering. Därpå redovisas befintliga självregleringsåtgärder på följande tjänster: Ask.fm, Facebook, Instagram, Kik, Snapchat, Twitter samt YouTube (Google).

Som bakgrund till redovisningen av den dialog som förts med representanter för Facebook, Twitter och YouTube, ges en kort redogörelse för utvärderingar av en gemensam uppförandekod inom EU mot olaglig hatpropaganda.

Avsnittet är indelat enligt följande:

- 4.3.1: förtydligande av begreppet självreglering inom kartläggningsområdet
- 4.3.2: redovisning av självregleringsåtgärder
- 4.3.3: redogörelse för utvecklingen av en gemensam uppförandekod inom EU
- 4.3.4: redogörelse för dialog med Facebook
- 4.3.5: redogörelse för dialog med Twitter
- 4.3.6: redogörelse för dialog med YouTube (Google)

4.3.1 Självreglering

Inom ramen för den här kartläggningen avser begreppet självreglering insatser för att förebygga, upptäcka och avlägsna innehåll, avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism. Det innebär innehåll som både kan strida mot en tjänsts regler och vara olagligt

I redovisningen avses med förebyggande insatser följande: användarvillkor, uttryckligen förbjudet agerande och innehåll samt stöd för föräldrar och andra vuxna i barns och ungas närhet.

Med upptäckande insatser avses följande: användarfunktioner för anmälningar av regelöverträdelser och olagligt innehåll.

Med avlägsnande insatser – slutligen – avses följande: användarfunktioner för att öka skyddet eller undvika andra användare och innehåll samt tjänstens agerande utifrån rapporterade anmälningar.

4.3.2 Redovisning av självregleringsåtgärder

Tjänsterna redovisas i bokstavsordning. Där det har bedömts lämpligt ges en kort beskrivning av tjänsten. Användarstatistik presenteras för samtliga tjänster, med undantag för Ask.fm, där aktuell statistik saknas. Statistiken utgår från Internetstiftelsens rapport *Svenskarna och internet 2017*.

Uppgifterna om respektive tjänst utgår från de policyer och användarvillkor, som tjänsterna tillhandahöll offentligt under perioden 1 september – 31 oktober 2017. Statens medieråd reserverar sig därmed för det faktum att dessa kan ha uppdaterats och/eller förändrats sedan tidpunkten för kartläggningens genomförande.

Ask.fm

Antal användare: 215 miljoner

Åldersgräns: 13 år

Om tjänsten

Ask.fm går ut på att ställa frågor och få svar. Frågorna kan handla om vad som helst, som användare kan man svara med text eller bilder och gilla frågor och svar som läggs upp. Alla frågor som ställts till en, inklusive de svar man ger, samlas på användarprofilen. Frågor kan ställas anonymt eller med användarnamnet som avsändare. Man kan blockera frågor från anonyma avsändare. Det är även möjligt att blockera specifika användare. Tjänsten innebär att användare kan följa varandra. Allt innehåll är offentligt och kan ses av både medlemmar och icke-medlemmar.

Användarstatistik

Aktuell användarstatistik rörande barns och ungas användning av Ask.fm i Sverige, fanns inte att tillgå vid genomförandet av kartläggningen. Statens medieråd kan dock konstatera att tjänsten inte tillhör någon av de fem populäraste bland barn och unga i åldrarna 9–18 år.¹⁸¹

Villkor, självregleringsåtgärder och föräldrastöd

Användarvillkor	Förbjudet agerande/innehåll	Självregleringsåtgärder	För föräldrar
Åldersgräns 13 år. Minderåriga ska ha vårdnadshavares tillstånd.	Bryta mot aktuell lagstiftning.	Funktioner för att anmäla regelöverträdelser i kommentartrådar, frågor, svar och kontoprofiler.	Information om regler och villkor.
Användaren ansvarig för publicerat innehåll.	Skapa falskt konto.	Funktioner för att blockera användare.	Råd om säkerhet för att skydda barn och unga mot olämpligt innehåll och olagliga aktiviteter.
Samtycke till att Ask.fm samlar in, bearbetar, lagrar personlig information (aktivitet, innehåll, antal klick, personuppgifter, kontaktlista, enheter, IP-adresser, användar-ID och innehåll på andra sociala mediekonton).	Mobba, trakassera, hota. Rasistiskt, sexistiskt, diskriminerande innehåll.	Ask.fm kan ta bort anmält innehåll och inaktivera anmälda konton.	Råd för att stärka barns och ungas användarkompetenser och agerande vid utsatthet för mobbning.
Samtycke till att publicerat innehåll är offentligt och sökbart via sökmotorer, ex. Google.	Terror- eller extremistiska grupper som uppmanar till våld, kriminalitet.	Ask.fm kan vidta rättsliga åtgärder vid risk för fysisk skada eller hot mot allmänheten.	
	Bilder som främjar våld, visar våldshandlingar, pornografi, är sexuellt detaljerade, nakenhet.		

¹⁸¹ Ungar & medier, Statens medieråd (2017).

Facebook

Antal användare: över två miljarder aktiva användare/månad

Åldersgräns: 13 år

Användarstatistik

Enligt Internetstiftelsen i Sverige är Facebook den sociala medietjänst flest använder och en viktigare nyhetskälla än tv, radio och dagspress för internetanvändare i alla åldrar. Nästan tre av fyra (74 %) av internetanvändarna använder någon gång Facebook och över hälften (53 %) gör det dagligen.

Andelen ökar i alla åldrar utom i åldersgruppen 12–15 år, där användandet sjunkit till 54 procent 2017, jämfört med 67 procent 2016. Även i åldersgruppen 16–25 år har andelen sjunkit något, från 94 procent 2016 till 93 procent 2017. 16–25 åringar utgör trots det den största användargruppen, med en daglig andel på 76 procent. Däremot är de minst aktiva med att skriva egna inlägg och lägga upp bilder. Mest aktiva med att producera eget material är personer mellan 36 och 55 år, där nästan två av tre skriver egna inlägg. Äldre användare delar även i högre grad andras inlägg. Vanligast är det i åldrarna 56–75 år, där 6 av 10 gör det. Användare från 56 år och uppåt är också de som är minst källkritiska, enligt Internetstiftelsen. Den vanligaste aktiviteten bland alla åldersgrupper på Facebook är användandet av meddelande-appen Messenger. 95 procent av 16–25 åringarna gör det.¹⁸²

Villkor, självregleringsåtgärder och stöd

Användarvillkor	Förbjudet agerande/innehåll	Självregleringsåtgärder	För föräldrar
Åldersgräns 13 år. Användaren äger och är ansvarig för publicerat innehåll. Facebook äger en global, royaltyfri licens att använda, överföra och vidarelicensiera allt upphovsrättsligt skyddat innehåll som publiceras på eller i anslutning till tjänsten. Överför och behandlar personuppgifter i USA.	Bryta mot aktuell lagstiftning. Skapa falska konton. Kränka andras rättigheter, mobba, trakassera, hota. Olagliga, vilseledande, skadliga, diskriminerande handlingar. Hatiskt innehåll baserat på ras, etnicitet, nationell härkomst, religiös åskådning, sexuell läggning, kön eller könsidentitet, funktionsnedsättningar eller sjukdomar. Hot, uppmaning till våldshandlingar, grovt våld, viss nakenhet. Stöd för eller delaktighet i terrorist- och kriminella organisationer.	Funktioner för att anmäla profiler, inlägg, foton, filmklipp, meddelanden, sidor, grupper, annonser, evenemang, insamlingar, frågor, kommentarer. Funktioner för att radera eget innehåll, inaktivera eget konto, öka säkerhet, ta bort och blockera konton, upptäcka och förhindra intrång. Särskilda funktioner för vårdnadshavare i syfte att skydda minderåriga. Facebook kan ta bort innehåll och inaktivera konton. Rättsliga åtgärder vidtas vid risk för fysisk skada eller hot mot allmänheten. Facebook ingår i EU-kommissionens överenskommelse om gemensam uppförandekod mot olaglig hatpropaganda.	Information och råd för säker användning och hur man kan tala med sina barn om internetsäkerhet. För svenskt expertråd om internetsäkerhet, hänvisas till barnrättsorganisationen Bris. Stöd för tonåringar, föräldrar och pedagoger om mobbning och andra konflikter.

¹⁸² Svenskarna och internet, Internetstiftelsen i Sverige (2017).

Instagram

Antal användare: Ca 700 miljoner

Åldersgräns: 13 år

Användarstatistik

Användningen av Instagram ökar. Enligt Internetstiftelsen använder mer än hälften (53 %) av alla internetanvändare Instagram och nästan en tredjedel (31 %) gör det dagligen. Användningen har ökat i alla åldersgrupper och mest har den ökat bland de äldre internetanvändarna, där det i några åldersgrupper till och med fördubblats på ett år. Bland de yngre åldersgrupperna är inte ökningen så stor vilket förklaras av redan höga användartal. I alla åldersgrupper är det fler kvinnor (62 %) än män (45 %) bland användarna. Det syns ett tydligt samband mellan ålder och användning av Instagram. Störst andel användare finns i de yngsta åldersgrupperna, där 86 procent av 12–15 åringarna använder tjänsten, varav 70 procent dagligen. Flest användare finns bland 12–15-åriga tjejer, där 97 procent använder tjänsten, varav 89 procent dagligen. Användningen sjunker sedan med stigande ålder.¹⁸³

Villkor, självregleringsåtgärder och stöd för föräldrar

Användarvillkor	Förbjudet agerande/innehåll	Självregleringsåtgärder	För föräldrar
Åldersgräns 13 år. Användaren äger och är ansvarig för publicerat innehåll. Samtycke till att personuppgifter förs över och behandlas i USA, att tjänsten visar annonser och kampanjer i anslutning till ens innehåll. Instagram äger en global, royaltyfri licens att använda, överföra och vidarelicensiera allt upphovsrättsligt skyddat innehåll som publiceras på eller i anslutning till tjänsten.	Bryta mot aktuell lagstiftning. Publicera innehåll man inte äger. Förtala, förfölja, mobba, kränka, trakassera, hota, skrämma, uppmåna till våld. Våldsamt, naket, delvis naket, diskriminerande, olagligt, hatiskt, pornografiskt, eller innehåll med sexuell underton.	Funktioner för anmälan av hackade konton, falska konton, minderåriga, hatiskt innehåll (avsikt att mobba, trakassera), visad privat information, utnyttjande av bilder (sexuellt, pornografi) etc. Anmälan kan även göras av icke-användare. Funktioner för att sluta följa, ta bort kommentarer, blockera olämpligt, stötande innehåll. Instagram kan ta bort innehåll och inaktivera konton. Rättsliga åtgärder vidtas vid risk för fysisk skada eller hot mot allmänheten. Instagram ingår i EU-kommissionens överenskommelse om gemensam uppförandekod mot olaglig hatpropaganda.	Föräldraguiden (i samarbete med Surfa Lugnt) ger råd om säkerhet, ansvarsfull delning, vad och hur man gör om barnet blir utsatt, förhållningssätt till barns medievardag.

¹⁸³ (Ibid)

Kik

Antal användare: ca 300 miljoner

Åldersgräns: 13 år

Om tjänsten

Kik är en meddelandeapp, som framförallt används av unga. Tjänsten liknar sms och använder internet via wifi, eller mobilens surfpott för att skicka textmeddelanden, bilder, filmklipp och teckningar. Man kan även spela spel, skapa memes (bilder med text) och köpa stickers (digitala klistermärken).

Användarstatistik

Utslaget på alla internetanvändare är det knappt en tiondel (9 %) som använder Kik, men skillnaden är stor mellan olika åldrar. Bland barn och unga upp till 25 år är det drygt en fjärdedel (27%) som använder tjänsten, medan det bland dem över 26 år endast är 3 procent. I åldern 12–15 år är det 27 procent som använder Kik och 5 procent som gör det dagligen. I åldern 16–25 år använder också 27 procent tjänsten, varav 8 procent dagligen.¹⁸⁴

Villkor, självregleringsåtgärder och stöd för föräldrar

Användarvillkor	Förbjudet agerande/innehåll	Självregleringsåtgärder	För föräldrar
Åldersgräns 13 år. För omyndiga krävs målsmans tillstånd och övervakning. Användaren äger och är ansvarig för publicerat innehåll. Samtycke till annonsering på tjänsten. Kik äger en global, royaltyfri licens att använda, överföra och vidarelicensiera allt upphovsrättsligt skyddat innehåll som publiceras på eller i anslutning till tjänsten (inkl. gruppchattar, botchattar) i olika syften.	Bryta mot aktuell lagstiftning. Falsk identitet. Hota utifrån etnicitet, kön, religion, nationalitet, sexuell identitet, funktionsnedsättning. Främja terrorism, organiserad brottslighet. Pornografiskt, naket eller sexuellt detaljerat innehåll.	Funktioner för att förhindra att andra kan söka efter en. Funktioner för att blockera, radera, eller separera meddelanden från okända och välja om man vill läsa dem eller inte. Funktioner för anmälan av innehåll som bryter mot reglerna eller är oönskat. Kik kan ta bort innehåll och avsluta konton. .	Föräldraguiden ger råd om sekretess- och säkerhetsfunktioner, vad man gör när barnet tar emot eller skickar oönskade meddelanden.

¹⁸⁴ (Ibid)

Snapchat

Antal användare: ca 187 miljoner

Åldersgräns: 13 år

Om tjänsten

På Snapchat försvinner innehållet kort efter det har visats, till skillnad från de flesta andra sociala medier. Användare – ”snapchatters” – meddelar sig genom ”snaps” – videor eller foton – som man kan lägga text, emojis och liknande på. Avsändaren väljer hur många sekunder innehållet ska visas, sedan raderas det. Man kan också välja att addera innehåll till en ”story”, eller att skapa en ny. ”My Story” är en funktion som gör det möjligt att koppla ihop flera ”snaps” till en längre berättelse, som kan ses i 24 timmar. Med funktionen ”Our Story” kan användare, som befinner sig på samma event eller plats, skapa en gemensam berättelse genom att lägga till sina olika ”snaps”. På ”Snap Map” kan användare som väljer att dela sin geografiska plats se var deras vänner befinner sig. Snapchat gör det också möjligt att text- och videochatta med varandra.

Användarstatistik

Enligt Internetstiftelsen fortsätter användningen av Snapchat att öka i stigande takt. Utslaget på alla internetanvändare är det en tredjedel (33 %) som använder Snapchat någon gång och en femtedel (20 %) som gör det dagligen. Användare upp till 25 år är de dagliga snapchattarna. Så gott som alla tjejer mellan 12 och 15 år använder Snapchat (99 %) och 95 procent gör det dagligen. För den här gruppen är Snapchat den överlägset vanligaste tjänsten. Bland killar använder fler än 4 av 5 Snapchat och ungefär 2 av 3 gör det dagligen.¹⁸⁵

Villkor, självregleringsåtgärder och stöd för föräldrar

Användarvillkor	Förbjudet agerande/innehåll	Självregleringsåtgärder	För föräldrar
Åldersgräns 13 år. För omyndiga krävs målsmans tillstånd. Användaren äger och är ansvarig för publicerat innehåll. Samtycke till användarbaserad reklam på tjänsten. Snapchat äger en global, royaltyfri licens att använda, överföra och vidarelicensiera allt upphovsrättsligt skyddat innehåll som publiceras på eller i anslutning till tjänsten.	Bryta mot aktuell lagstiftning. Skapa flera konton. Diskriminera utifrån etnicitet, ursprung, religion, sexuell läggning, kön, funktionshinder. Kränka, trakassera, förtala. Innehåll som visar pornografi, explicit våld, hot, hatpropaganda, uppmaning till våld eller terrorism. Naket och sexuellt innehåll.	Funktioner för att blockera och anmäla användare och innehåll som bryter mot tjänstens villkor och regler. Funktioner för att välja vem som får kontakta en och vem som får se ens story. Snapchat granskar, tar bort kränkande innehåll, avslutar konton, vidtar rättsliga åtgärder vid lagbrott.	Föräldraguiden ger råd om hur tjänsten fungerar, dess villkor, hur barn kan skyddas och stärkas som användare.

¹⁸⁵ (Ibid)

Twitter

Antal användare: ca 330 miljoner

Åldersgräns: 13 år

Användarstatistik

Var fjärde internetanvändare (25 %) har någon gång använt Twitter. Internetstiftelsen konstaterar att utvecklingslinjen av antalet användare ökade under perioden 2011–2014, sjönk under 2016, för att återigen öka under 2017. Ökningen finns enbart bland de som uppger att de använder Twitter "någon gång", det vill säga mer sällan än varje månad. Det är ungefär samma andel som använder Twitter dagligen, varje vecka och varje månad 2017, som under perioden 2014–2016.

Det är vanligare att använda Twitter bland män (28 %) än bland kvinnor (22 %). Så är det genomgående i alla åldersgrupper. Flest användare finns i åldergruppen 16–25 år, där använder nästan hälften (48 %) tjänsten, varav 16 procent dagligen. 52 procent av killarna och 45 procent av tjejerna i åldergruppen använder Twitter någon gång och drygt 15 procent gör det dagligen. I åldergrupperna 12–15 år använder 22 procent av tjejerna tjänsten, varav 9 procent dagligen. Motsvarande siffror för killar i åldergruppen är 32 procent, respektive 8 procent.¹⁸⁶

Villkor, självregleringsåtgärder och stöd för föräldrar

Användarvillkor	Förbjudet agerande/innehåll	Självregleringsåtgärder	För föräldrar
Åldersgräns 13 år. För omyndiga krävs målsmans tillstånd. Användaren äger och är ansvarig för publicerat innehåll. Införstådd med risken att bli utsatt för innehåll som är kränkande, skadligt, felaktigt, vilseledande eller olämpligt. Twitter varken övervakar, kontrollerar eller tar ansvar för innehåll. Samtycke till global, icke-exklusiv royaltyfri licens, med rätt att bl. a. tillgängliggöra innehåll för publicering av andra företag etc.	Bryta mot aktuell lagstiftning. Skapa flera konton, uppträda under falsk identitet. Pornografiskt eller överdrivet våldsamt material i profilbild eller sidhuvud. Vissa former tillåtna i tweets om de markeras som känsligt innehåll. Kränka, trakassera, hota, hetsa utifrån ras, etnicitet, ursprung, sexuell läggning, kön, könsidentitet, religion, ålder, funktionsnedsättning, sjukdom. Förespråka våld eller terrorism.	Funktioner för ökat skydd och anmälningar av kränkande, skadligt eller olagligt innehåll. Anmälan kan göras för annan persons räkning. Twitter kan ta bort innehåll och stänga ned konton som bedöms bryta mot reglerna. Twitter kan lagra uppgifter inom ramen för rättsärenden. Twitter ingår i EU-kommissionens överenskommelse om gemensam uppförandekod mot olaglig hatpropaganda.	

¹⁸⁶ (Ibid)

YouTube

Antal användare: Över en miljard

Åldersgräns: 13 år

Användarstatistik

Det dagliga användandet av YouTube ökar stadigt i Sverige, mer än var fjärde (27 %) av internetanvändarna är dagligen på tjänsten. I princip alla under 25 år använder YouTube, varav en stor majoritet dagligen; 86 procent av 12–15 åringarna och 69 procent av 16–25 åringarna. Ytterligare 13 procent av 12–15 åringarna och 20 procent av 16–25 åringarna använder tjänsten varje vecka. Även i de äldre åldersgrupperna är användningen hög: nästan två tredjedelar av de i åldern 66–75 år och en dryg tredjedel av de över 75 år använder YouTube. Tre av fyra användare tittar på underhållningsfilm, lite drygt hälften (58 %) tittar på instruktions-filmer och var femte användare tittar på sport. 78 procent av 12–15-åringarna och 69 procent av 16–25-åringarna prenumererar på en kanal. Endast 12 procent av 12–15-åringarna skapar och publicerar egna filmer.¹⁸⁷

Villkor, självregleringsåtgärder och stöd för föräldrar

Användarvillkor	Förbudet agerande/innehåll	Självregleringsåtgärder	För föräldrar
Åldersgräns 13 år. Användaren äger och ansvarar för all aktivitet på kontot. Införstådd med att bli exponerad för innehåll som är sakligt felaktigt, kränkande, otillständigt etc. Beviljar tjänsten och andra användare begränsade licensrättigheter. Google kan inte hållas innehållsansvarig. Google äger en global, icke-exklusiv, kostnadsfri och överlåtbar licens att använda, reproducera, sprida, bearbeta, visa innehåll.	Bryta mot aktuell lagstiftning. Pornografi, detaljerat sexuellt innehåll, viss nakenhet. Främja, hylla och rekrytera till terroristorganisationer. Uppmana till våld, hota, utifrån etnicitet, religion, kön, ålder, funktionshinder, sexuell läggning eller konstillhörighet.	Funktioner för att styra vilka kontouppgifter som sparas, vad som visas för andra, vilka man delar med. Funktioner för att flagga olämpligt innehåll, radera kommentarer, blockera användare, anmäla användare och innehåll som bryter mot reglerna, framföra klagomål på innehåll som inkräktar på ens integritet eller är trakasserande. YouTube kan förse olämpligt innehåll som inte strider mot reglerna med åldersgräns 18 år. Konton som bryter reglerna upprepade gånger sägs upp och personen kan inte skapa nya. Vid misstanke om missbruk förbehåller sig tjänsten rätten att avgöra om innehåll tas bort och konton avslutas. Google ingår i EU-kommissionens överenskommelse om gemensam uppförandekod mot olaglig hatpropaganda.	Föräldraguiden ger råd om ett aktivt deltagande i barnets vardag på nätet och vilka de interagerar med. Verktyg för att skydda barns integritet, agera vid trakasserier och mobbning, anmäla innehåll.

¹⁸⁷ (Ibid)

4.3.3 Överenskommelse inom EU

Till skillnad från föreliggande kartläggning, som även avser uttryck som inte nödvändigtvis är olagliga, gäller överenskommelsen mellan EU-kommissionen, Facebook, Microsoft, Twitter och YouTube (Google) en gemensam uppförandekod för att motverka **olaglig** hatpropaganda och hets mot folkgrupp på sociala medier.¹⁸⁸

I maj 2016 anslöt sig it-bolagen till Europeiska kommissionens och medlemsstaternas åtagande att motverka olaglig hatpropaganda på nätet. Med olaglig hatpropaganda avses allt offentligt agerande som uppmanar till våld eller hat riktat mot en grupp av personer, eller en medlem av en sådan grupp, med åberopande av ras, hudfärg, religion, nationalitet, eller etniskt ursprung. Enligt uppförandekoden förbinder sig företagen att inom 24 timmar granska majoriteten av anmälda hatkommentarer och bedöma om de kan klassas som hets mot folkgrupp eller anses utgöra andra former av olagligt näthat och då radera eller avlägsna materialet i enlighet med sina användarvillkor.

Uppgåelsen innebär också att it-bolagen ska utbilda och öka medvetenheten hos användare om vilket slags innehåll som inte är tillåtet, vara tydliga med vad som får spridas på deras nätverk och upplysa om hur användarna ska agera och anmäla sådant som bryter mot reglerna.

Resultat av de första utvärderingarna

Ett halvår senare, i december 2016, presenterade EU-kommissionen det första utvärderingsresultatet av uppförandekodens genomförande. Kommissionen konstaterade att nätföretagen måste agera snabbare mot näthat och kritiserade it-bolagen för att inte hålla överenskommelsen om snabb hantering. Inte ens hälften av allt flaggat material granskades inom 24 timmar. Efter 48 timmar hade däremot över 80 procent av allt material kontrollerats. Samtidigt pekade rapporten på stora skillnader i olika länder. Kommissionen hotade därför företagen med lagstiftning i frågan.¹⁸⁹

I maj 2017 – ett år efter att överenskommelsen trädde i kraft – presenterades nästa utvärdering, som genomfördes av icke-statliga organisationer och offentliga organ i 24 EU-länder.¹⁹⁰ Rapporten pekade på att företagen gjort stora framsteg med att uppfylla sina löften, samtidigt som utmaningar återstår. I genomsnitt ledde 59 procent av fallen till att it-bolagen avlägsnade innehåll, som anmäls som olaglig hatpropaganda. Det är mer än dubbelt så mycket som ett halvår tidigare, då motsvarande siffra var 28 procent. Antalet anmälningar som granskades inom 24 timmar ökade under samma period från 40 till 51 procent. Facebook var det enda företag som uppfyllde målet och granskade majoriteten av anmälningarna inom ett dygn.

It-företagen hade blivit bättre på att behandla anmälningar från användare på samma sätt som man behandlar anmälningar från organisationer som använder tillförlitliga rapporteringskanaler. En del skillnader kvarstod ändå och totalt sett avlägsnades innehåll fortfarande mer sällan när anmälningar kom från allmänheten.

Enligt utvärderingen skickade Facebook systematisk återkoppling till användare om hur deras anmälningar bedömts, medan övriga it-företag hade mycket varierande rutiner. Kvaliteten på återkopplingen var därför ett område för förbättringar. Däremot hade it-företagen under året förbättrat sina rapporteringssystem och gjort det lättare att rapportera hatpropaganda. De hade

¹⁸⁸ http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/hate_speech_code_of_conduct_en.pdf (Hämtad 2017-06-11)

¹⁸⁹ http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?&item_id=50840 (Hämtad 2017-01-25)

¹⁹⁰ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1471_sv.htm (Hämtad 2017-06-01)

fortbildat sin personal och utökat sitt samarbete med civilsamhället. Genomförandet av uppförandekoden hade stärkt och utökat it-företagens nätverk av pålitliga anmälare runtom i Europa. Det ökade samarbetet med civilsamhällets organisationer hade lett till tillförlitligare anmälningar, effektivare handläggningstider och bättre resultat i fråga om reaktioner på anmälningarna.

Ytterligare åtgärder

I september 2017 återkom EU-kommissionen i frågan. Nu lades riktlinjer och principer fram som sätter ytterligare press på it-företagen att i större utsträckning förebygga, upptäcka och avlägsna olagligt innehåll som uppmuntrar till hat, våld och terrorism på internet. Kommissionen konstaterade att det i över 28 procent av fallen tar mer än en vecka för it-företagen att avlägsna olagligt innehåll. Kommissionen konstaterade vidare att den allt större tillgången till och spridningen av terroristmaterial och innehåll som uppmuntrar till våld och hat på nätet är ett allvarligt hot mot säkerheten och tryggheten i EU. De föreslagna åtgärderna utgör en första del av ett antiterrorismpaket och är en uppföljning av Europeiska rådets slutsatser från juni 2017. Åtgärderna förväntas effektivisera kampen mot olagligt innehåll och driva på det pågående arbetet med att bygga upp en effektiv säkerhetsunion och en starkare digital inre marknad. Kommissionen ställde krav på att snabba åtgärder skulle vidtas under hösten 2017, framförallt avseende terrorism och olaglig hatpropaganda, som redan är förbjudet enligt EU-lagstiftningen. Som ett första steg i en effektiv bekämpning av olagligt innehåll på nätet föreslog kommissionen gemensamma verktyg för att snabbt och proaktivt upptäcka, anmäla och avlägsna innehåll samt förebygga återuppladdning.¹⁹¹

Resultatet av den senaste utvärderingen

I januari 2018 presenterades Kommissionens tredje, uppföljande undersökning, där Sverige för första gången ingår bland 27 länder. En märkbar förbättring kan konstateras; alla it-bolag uppnår målet att granska majoriteten (ca 81 %) av rapporterat innehåll inom 24 timmar. Ca 70 procent av rapporterat innehåll tas bort.

Bolagen har stärkt sina rapporteringssystem, gjort det enklare att anmäla och förbättrat transparensen gentemot rapporterande organisationer och vanliga användare. De har även avsatt ökade resurser för granskning och hantering av innehåll, stärkt samarbetet med organisationer i civilsamhället samt ökat kunskaperna på området genom kontinuerlig utbildning.

Trots uppenbara skillnader mellan bolagen, pekar dock utvärderingen generellt på behov av att ytterligare förbättra transparensen och återkopplingen till dem som anmäler innehåll. I dagsläget får ca en tredjedel av anmälningarna inte någon återkoppling. I samband med den senaste utvärderingen meddelas även att Instagram undertecknat överenskommelsen. Kommissionen kommer att fortsätta följa utvecklingen och avslutar sitt arbete senast i maj 2018.¹⁹²

¹⁹¹ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-3493_sv.htm (Hämtad 2017-10-15)

¹⁹² http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-261_en.htm (Hämtad 2018-02-04)

4.3.4 Dialog med Facebook

I enlighet med uppdraget rör dialogen utvecklingen på området och fördes i januari 2018 med Janne Elvelid, Public Policy Manager på svenska Facebook.

Positivt utvärderingsresultat

Facebook visar goda resultat i EU-kommissionens tredje utvärdering av uppförandekoden mot olaglig hatpropaganda inom EU. I knappt 90 procent av fallen, granskas rapporterade anmälningar om olaglig hatpropaganda inom ett dygn och resterande antal inom 48 timmar. 79, 8 procent av anmält innehåll tas bort från plattformen. Utvärderingen visar också att Facebook systematiskt (ca 95 %) ger feedback på rapporterade anmälningar.

I granskningen av innehåll, har Facebook anlitat externa jurister. I den tredje undersökningen finns för första gången en svensk testorganisation med – Institutet för Juridik och Internet – som utsetts av EU-kommissionen. Institutet har rapporterat innehåll både i publika kanaler och särskilda kanaler för testorganisationerna, så kallade "trusted flaggers".¹⁹³

Facebook ser positivt på utvecklingen och bolagets förmåga att leva upp till överenskommelsen. Samtidigt innebär det utmaningar att juridiskt bedöma var gränserna går för yttrandefrihet och olaglig hatpropaganda. Näthat generellt innehåller en bred begreppsflora, där allt inte självklart är olagligt. Utöver samarbetet med utvalda organisationer (trusted flaggers), samarbetar bolaget med polismyndigheter i syfte att bistå vid polisutredningar.

Utveckling

Facebook är beroende av att användare rapporterar, även om man i allt större utsträckning tar hjälp av olika tekniska funktioner, som kan söka efter sådant innehåll automatiskt. Även om majoriteten av anmälningar i dagsläget granskas av anställda och Facebook bedömer sig vara beroende av mänsklig inblandning, krävs nya tekniska lösningar för att kunna hantera en ständigt växande användarskara.

Trots utveckling av artificiell intelligens och olika typer av tekniska lösningar för att identifiera brott mot plattformens regler, konstaterar Facebook att det på området näthat, hatpropaganda och mobbning är komplicerat och saknas fungerande tekniska lösningar. När det däremot gäller barnövergrepp, finns sedan lång tid tillbaka gemensamma databaser, som delas mellan flera aktörer. Kodade versioner av innehåll delas, vilket gör att man kan blockera redan vid uppladdning och förhindra att innehållet publiceras. Med en sådan lösning kommer man också åt innehåll som delas på Messenger.

Samarbete kring självregleringsarbete globalt, med liknande tekniska lösningar, har även initierats på området våldsbejakande extremism, i syfte att komma åt terrorism. Det finns även specifikt på EU-nivå – EU Internet Forum – och är samma typ av initiativ, som överenskommelsen kring en gemensam uppförandekod mot olaglig hatpropaganda. Skillnaden är att det fokuserar strikt på radikaliserings och terroristinnehåll, genom att identifiera bilder och filmer med propaganda för terrororganisationer. Innehållet delas i gemensamma databaser och kan blockeras redan vid uppladdning.

Rapportering och feedback

Rapporteringsverktygen utvecklas ständigt för att kunna öka användbarheten och underlätta för användare att verkligen använda sig av dem. Målet är att användare rapporterar mer och rapporterar

¹⁹³ file:///C:/Users/Downloads/factsheet_hatespeech_201801_ok_webpdf%20(1).pdf (Hämtad 2018-02-22)

sådant som faktiskt bryter mot reglerna. I dagläget förhåller det sig inte riktigt så. En stor del av rapporterat innehåll rör sådant användare inte tycker om, som fullt legitima, men politiskt motstående åsikter.

Hybridverksamheten mellan att vara en kommersiell aktör med vision om en social mötesplats och samtidigt vara en aktör som går in och sanerar är komplext. Facebook ser helst att vad som är olagligt eller inte ska avgöras i domstol, inte av privata aktörer. Samtidigt konstaterar man att plattformens regler på vissa områden rimmar ganska väl med vad som är olagligt.

I de fall Facebook får in en anmälan, som vid granskning bedöms som hets mot folkgrupp kan man i vissa fall kontakta polis. Att lämna ut information till myndigheter är relativt oproblematiskt i de nordiska länderna, men i vissa delar av världen är det mer problematiskt att på begäran lämna ut personlig information. Det sker sällan, men förekommer i de fall det kan föreligga direkt fara för en person. I övrigt är man restriktiva, eftersom lagstiftningarna skiljer sig åt, framförallt i USA, där hets mot folkgrupp inte är ett brott.

Communityregler

Grundidén för plattformen är att man som användare måste vara sig själv, utifrån tesen att om man måste stå för det man säger, beter man sig bättre. Communityreglerna är centrala, men måste omprövas och utvecklas kontinuerligt, i takt med att plattformen rent tekniskt utvecklas och användarskaran växer. Reglerna är globala, vilket innebär kompromisser på vissa områden där kulturer och lagar skiljer sig åt. Nordiska användare har lägre toleransnivå för våldsinnehåll än naket innehåll, medan användare i USA tycker tvärtom. Att utifrån globala regler skapa en balans mellan detta – utan att förlora användare – innebär en utmaning för bolaget.

Communityreglerna finns publicerade på plattformen, de är skrivna på ett sätt så att de ska vara lätta att förstå. När man klickar i att man accepterar villkoren så åtar man sig som användare att leva i enighet med dessa regler. Det innebär exempelvis att förstå att man inte får tala illa om en specifik folkgrupp, inte får hota folk direkt. Det innebär också att inse att Facebook förbehåller sig rätten att antingen ta bort det innehåll som personen postade, eller också i förlängningen kanske faktiskt stänga av personen helt och hållet och stoppa den från att skapa nya konton.

Facebook har stärkt sina policyer när det gäller mobbning och anser sig ha relativt tydliga och strikta regler när det gäller rasism. Bolaget använder sig av fler diskrimineringsgrunder, än vad svensk och många andra länders lagstiftning stipulerar.

Bakom den förenklade, publicerade versionen av reglerna, finns en mycket mer detaljerad beskrivning, i syfte att underlätta för Facebook att upptäcka regelöverträdelser och vidta åtgärder. Den detaljerade beskrivningen innehåller en checklista med kriterier i syfte att underlätta objektiv utvärdering – målsättningen är att det inte ska spela någon roll vem som granskar.

Trygghet och stöd

Plattformen tillhandahåller olika verktyg, som ska underlätta för användarna att vara säkra. Av dessa är rapporteringsverktygen en viktig del, men även funktioner för att lättare hantera sina personliga inställningar. På Facebooks hjälpcenter utvecklas kontinuerligt kunskapsmaterial och guider, som behandlar många olika typer av frågor; självskadebeteenden, övergrepp, mobbning osv.

Omfattningen innebär att Facebook är beroende av partnerskap med andra organisationer. När nya funktioner ska utvecklas – exempelvis för att rapportera självskadebeteende eller stötta människor som befinner sig i en potentiell självskadesituation – krävs expertkunskaper. Därför är bra

partnerskap en viktig del i bolagets trygghetsarbete, liksom kontinuerlig feedback för fortsatt utveckling.

Förebyggande insatser

Facebook konstaterar att ett effektivt sätt att jobba mot hatpropaganda är olika former av "Counter Speech" kampanjer, det vill säga kampanjer som syftar till att sakligt argumentera mot exempelvis näthat och hatpropaganda. 2017 genomförde man tillsammans med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, en utbildningsdag för organisationer i civilsamhället, om hur sådana kampanjer kan utformas. Utgångspunkten är bolagets studier, som pekar på att det faktiskt kan fungera att använda sig av neutraliserande språk, att lågaffektivt gå in och använda saklighet och fakta. Liknande satsningar görs globalt. På *counterspeech.fb.com* finns exempel på sådana initiativ, bland annat från Finland. Inom arbetet mot terrorism har liknande utbildningsdagar genomförts i samarbete med en holländsk organisation, för aktörer som arbetar mot rasism. Förebyggande insatser mot hatpropaganda och rasism har över huvud taget intensifierats under 2017, bland annat genom satsningar på medie- och informationskunnighet.

4.3.5 Dialog med Twitter

I enlighet med uppdraget rör dialogen utvecklingen på området. Den fördes skriftligen i februari 2018 med Karen White, Public Policy Manager för Twitter i Europa.

Utvärderingsresultat

Twitter stod för den största förbättringen i EU-kommissionens utvärdering av uppförandekoden mot olaglig hatpropaganda inom EU. I ca 80 procent av fallen, granskas rapporterade anmälningar inom 24 timmar och resterande antal inom 48 timmar. Det är en markant ökning sedan maj 2017, då endast 39 procent granskades inom ett dygn. Drygt 45 procent av anmält innehåll tas bort från plattformen, vilket även innebär en tydlig ökning sedan tidigare utvärderingar. I ca 70 procent av fallen skickar Twitter feedback på anmälningarna, vilket även det är en markant förbättring sedan tidigare. Skillnaden är dock stor mellan feedback som skickas till användare och särskilt utsedda organisationer (trusted flaggers). De senare får feedback i 95 procent av fallen, medan användare endast får feedback i ca 45 procent av fallen.¹⁹⁴

Twitter ser positivt på utvecklingen och är nöjda med de förbättrade resultat de kunnat uppvisa.

Medvetenhet och kunskap

Twitters säkerhetscenter innehåller information och vägledning riktad direkt till tonåringar, familjer och pedagoger, om inställningar för att skydda information, agera tryggt på plattformen och hantera utsatthet för exempelvis kränkningar och övergrepp.

The Twitter Trust and Safety Council, består av talespersoner, forskare och organisationer med expertkunskaper om barn och unga, medie- och informationskunnighet, digitalt medborgarskap och utvecklande av omsorg och empati på nätet. Rådet bistår Twitter i utvecklandet av produkter, policyer och program.

Utöver rådet har Twitter stärkt partnerskap med många organisationer runt om i världen, som arbetar med säkerhet online. Plattformen kommer att fortsätta att stötta deras arbete att utveckla

¹⁹⁴ (Ibid)

kampanjer för ökad medvetenhet. I flera länder driver Twitter samarbete med organisationer som The National Center för Missing and Expolited Children (NCMEC) och The International Hotline Association (INHOPE) och Interpol. Dessa etablerade samarbeten gör det möjligt för Twitter att hantera allvarliga fall snabbare. Tjänsten arbetar också näta Ecpat International mot barnprostitution, bilder av övergrepp och trafficking.

Twitter är en av grundarna av the Thorn Technology Task Force, en stiftelse vars mål är att förhindra och avslöja förövarbeteende hos dem som begår övergrepp mot barn, förmedlar sex med barn eller skapar och delar bilder som exploaterar sådant. Twitter är också medlem i the Internet Watch Foundation (IWF), som tillhandahåller en funktion, som uppmärksammar Twitter på innehåll inom deras ansvarsområde, som ska tas bort från plattformen. Utöver detta är Twitter även del av sammanslutningen WeProtect.

Inom EU, är Twitter en aktiv medlem i följande samarbeten för att göra nätet tryggt för användare och samhället: Alliance to Better Protect Minors Online, EU High Level Group on Combating Racism, Xenophobia and Other Forms of Intolerance och European Internet Forum, en sammanslutning av inrikesministrar, Europol, The EU Counter Terrorism Coordinator, EU- parlamentet och organisationer i civilsamhället, i syfte att upptäcka och motverka skadligt material på nätet, särskilt våldsbejakande extremism och terrorismpropaganda.

Resurser och teknik för att bättre identifiera och ta bort extremistiskt innehåll

Hanteringstiden för att utesluta/ta bort rapporterade konton har minskat drastiskt. Framsteg har också gjorts för att förhindra indragna konton att omedelbart återvända till plattformen. Detta redogörs för i den senaste rapporten från Vox-Pol, en av få organisationer som undersöker effekterna av Twitters insatser för att avbryta IS-konton. Vox-Pol konstaterar att Twitter har blivit minde användbart för IS på grund av den snabba hanteringen. IS-konton möter omfattande och aggressivt motstånd på grund av Twitters insatser och förbättringar.

Detta har möjliggjorts tack vare personalens exemplariska arbete och genom investeringar i team, som genom verktyg och språkkunskaper granskar anmälningar dygnet runt. Twitter samarbetar också med andra sociala plattformar, stora som små, och utbyter information och framgångsfaktorer för att identifiera terrorisminnehåll.

Säkerhetsuppdateringar

Twitter samarbetar med intressenter, användare, icke-statliga organisationer och det civila samhället samt politiska beslutsfattare globalt för att hantera pågående och framväxande problem rörande olika typer av innehåll. Sedan 2016 har ett antal tekniska förändringar gjorts för att minska missbruk, vilket innebär att användarna får mer kontroll genom ytterligare verktyg, fler rapporteringsalternativ och bättre information i syfte att förhindra kränkande konton och innehåll och stärka utsatta användares medvetenhet och möjligheter.

Twitter fortsätter att uppdatera sina policyer för att ytterligare stärka skyddet för yngre användare. Transparens är viktigt för den fortsatta processen, så att användare förstår vilka verktyg de kan använda för att vara säkra på nätet.

Proaktiva insatser

Twitter genomför bland annat *Media Literacy Week* – en satsning på medie- och informationskunnighet för skolor, bibliotek och utbildningsorganisationer. I samarbete med *UNICEF*

arrangerar Twitter satsningar på digitala kompetenser för skolor i syfte att bidra till att identifiera bra informationskällor på nätet, lämna ett positivt digitalt fotavtryck och bryta ner digitala samhällsskillnader och skapa empati och förståelse.

4.3.6 Dialog med YouTube (Google)

I enlighet med uppdraget rör dialogen utvecklingen på området. Den fördes skriftligen i februari 2018 med Lisa Blom, Public Policy Manager för Google i Europa.

Utvärderingsresultat

Enligt EU-kommissionens utvärdering av uppförandekoden mot olaglig hatpropaganda inom EU, har YouTube förbättrat sina resultat. Ca 63 procent av rapporterade anmälningar granskas inom ett dygn och drygt 10 procent inom 48 timmar. 75 procent av anmält innehåll tas bort, men endast ca 21 procent får feedback på rapporterade anmälningar. Särskilt utsedda organisationer (trusted flaggers) ges i högre utsträckning feedback, än vanliga användare.¹⁹⁵

Åtgärder för att skydda unga användare mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism

YouTube har länge haft policyer som förbjuder terrorisminnehåll, inklusive rekrytering, våldsbejakande extremism och uppmuntran till våld. Plattformen uppmuntrar till yttrandefrihet och användares rättigheter att uttrycka impopulära synpunkter, men tillåter inte hatpropaganda, trakasserier eller mobbning.

För att förstå hur YouTube agerar, är det viktigt att förstå omfattningen av tjänsten. Mer än en och en halv miljard människor kommer till YouTube varje månad. Över 400 timmar film laddas upp varje minut. Det mesta innehållet är bra, från vloggar till nyheter och amatörmusikvideor. Plattformen har alltid använt både teknik och anställda för att snabbt ta bort innehåll, som bryter mot reglerna. De tekniska lösningarna kan till exempel förhindra spridning av kränkande innehåll genom att förhindra återuppladdningar och granska flaggat innehåll dygnet runt på flera språk. YouTube samarbetar också nära icke-statliga organisationer och myndigheter med särskild expertis som uppmärksammar innehåll som kan bryta mot reglerna (trusted flaggers). Användare kan också flagga innehåll genom funktionen som finns vid varje YouTube-video.

Ytterligare åtgärder

Förra året meddelade Google att ytterligare åtgärder skulle vidtas för att bekämpa extremistiskt och terroristrelaterat innehåll på bolagets plattformar. YouTube meddelade också att följande åtgärder skulle vidtas:

- öka användningen av teknik för att identifiera extremistiska och terrorismrelaterade videor, inklusive användning av avancerad maskininlärningsforskning,
- öka antalet anställda granskare med målet att ha över 10 000 anställda 2018,
- öka antalet "trusted flaggers" genom ytterligare 50 sakkunniga, icke-statliga organisationer
- förse kontroversiella, men inte regelöverträdande videor med varningar i syfte att förhindra att de blir rekommenderade eller berättigade till kommentarer,
- stärka plattformens ansträngningar i *Global Internet Forum* i syfte att bekämpa terrorism.

¹⁹⁵ (Ibid)

Många av åtgärderna har redan genomförts med positiva resultat. Den ökade användningen av tekniska lösningar innebär att över 83 procent av de videoklipp, som togs bort på grund av våldsbejakande extremistiskt innehåll, kunde tas bort innan användare hann flagga dem. De tekniska lösningarna innebär även att andelen videoklipp som togs bort på grund av den typen av innehåll, ökade till 98 procent. Tekniken hjälpte anställda granskare att ta bort nästan fem gånger så många videoklipp som tidigare. Det går dessutom snabbare – nästan 70 procent av våldsbejakande extremistiskt innehåll tas bort inom åtta timmar och nästan hälften inom två timmar.

YouTube strävar efter att förbättra utfallet och är övertygade om att man är på väg i rätt riktning. Den positiva utvecklingen har lett till att YouTube påbörjat liknande tekniska lösningar på områden som barn och ungas säkerhet och hatpropaganda.

4.4 Ungas upplevelser av utsatthet och att anmäla överträdelser på sociala medier

För att kunna ge en opartisk beskrivning av hur anmälningar av regelöverträdelser behandlas av de sociala medietjänsterna, lät Statens medieråd genomföra två statistiska datainsamlingar av detta.¹⁹⁶ Den första genomfördes under hösten 2016 med syfte att ge en utgångspunkt för kartläggningsarbetet, den andra under hösten 2017, för att ha så aktuella data som möjligt vid tiden för avrapportering och för att kunna se om behandlingen av anmälningar förändrats över tid. Även om dessa datainsamlingar ger en övergripande bild av hur olika sociala medietjänster behandlar anmälningar av regelöverträdelser, är det viktigt att påpeka att det finns faktorer som gör tolkningen osäker.

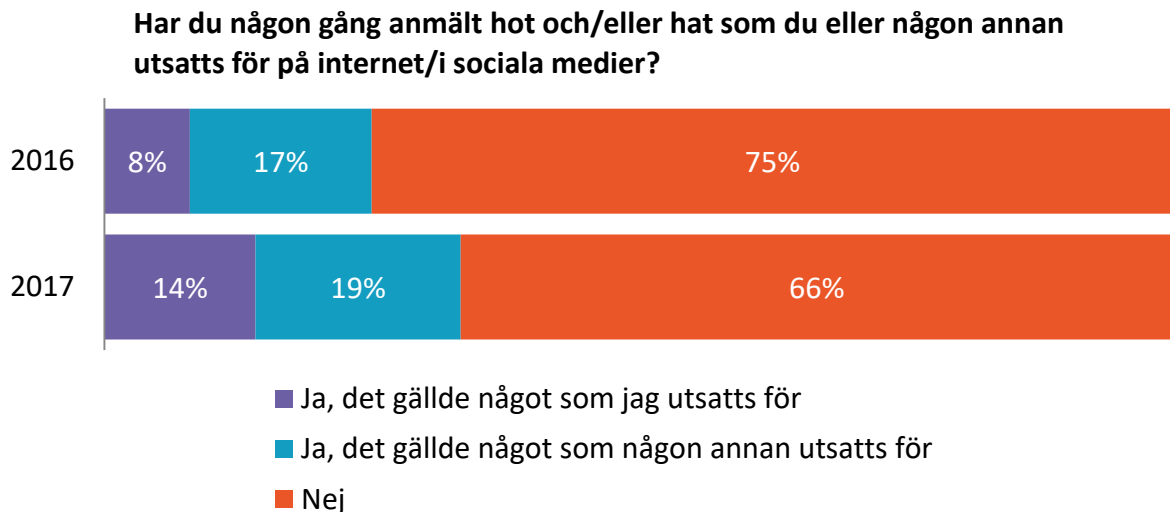
För det första går det inte alltid att utröna vad en specifik anmälning faktiskt gällt. Respondenterna har visserligen själva fått beskriva vad anmälningen gällde, men långt ifrån alla har gjort det. Vidare finns det gott om beskrivningar som är svårtolkade som till exempel "Bråk" eller "Dåliga användare. De togs bort.". Ett fåtal ger utförliga beskrivningar av händelseförloppet som t.ex. "Rasistiska och nazistiska inlägg samt kränkningar och diskriminering. Profilen och inläggen togs bort". Merparten av beskrivningarna är mycket korta och "hat", "trakasserier", "diskriminering" samt "kränkningar", utan vidare förklaringar vad hatet gällde eller på vilka grunder respondenten trakasserats, diskriminerats eller kränkts, är vanliga.

För det andra är användarens upplevelse av regelöverträdelse subjektiv. Det som den ena uppfattar som kränkande och ett brott mot användaravtalet, behöver av den andra inte upplevas på samma sätt. Att bara en av fyra anmälningar enligt respondenterna lett till någon åtgärd från tjänsteleverantörens sida behöver alltså inte alls bero på att klagomålen hanteras illa. Det kan likaväl förklaras med att de resterande tre fjärdedelarna inte utgör regelöverträdelser.

För det tredje ser det vid första anblicken ut som att situationen förvärrats mellan 2016 och 2017. Andelen unga som anmält regelöverträdelser i sociala medier har tveklöst ökat. Det går emellertid inte att utifrån insamlade data avgöra huruvida detta är resultatet av en faktisk ökning av regelvidrigt beteende, om det beror på en ökad anmälningsbenägenhet trots att andelen regelöverträdelser inte förändrats, eller om det beror på förenklingar av anmälningsförfarandet.

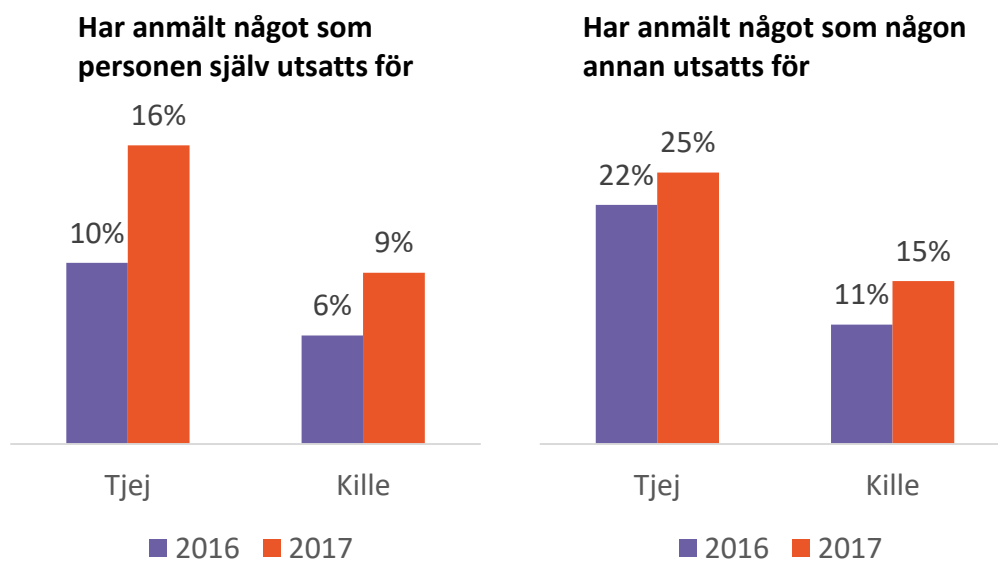
Med dessa förbehåll kan följande konstateras:

¹⁹⁶ Båda datainsamlingarna gällde unga i åldern 15–18 år. Den första datainsamlingen pågick 7–24 oktober 2016 och bestod av 4 873 respondenter. Den andra genomfördes 4 oktober–15 november 2017 med 2 691 respondenter. Ungdomsbarometern är en onlineenkät (anpassad för desktop, surfplatta samt mobil) med ett s.k. kvoturval som urvalsmetod. Det innebär att urvalet är utformat så att det i representativ skala återger hela ungdomspopulationen med avseende på några av dess viktigaste egenskaper. De egenskaper man använt är kön, ålder och region. Eftersom urvalet inte är slumpmässigt ska slutsatser kring populationen dras med viss försiktighet. Kvoturvalet medför att Ungdomsbarometern inte genomför några signifikanstest eller någon bortfallsanalys. Statistisk viktning av resultaten har genomförts med hjälp av de tre aktuella urvalsegenskaperna (kön, ålder och region).

Figur 1. Har anmält hot och/eller hat på internet/i sociala medier.

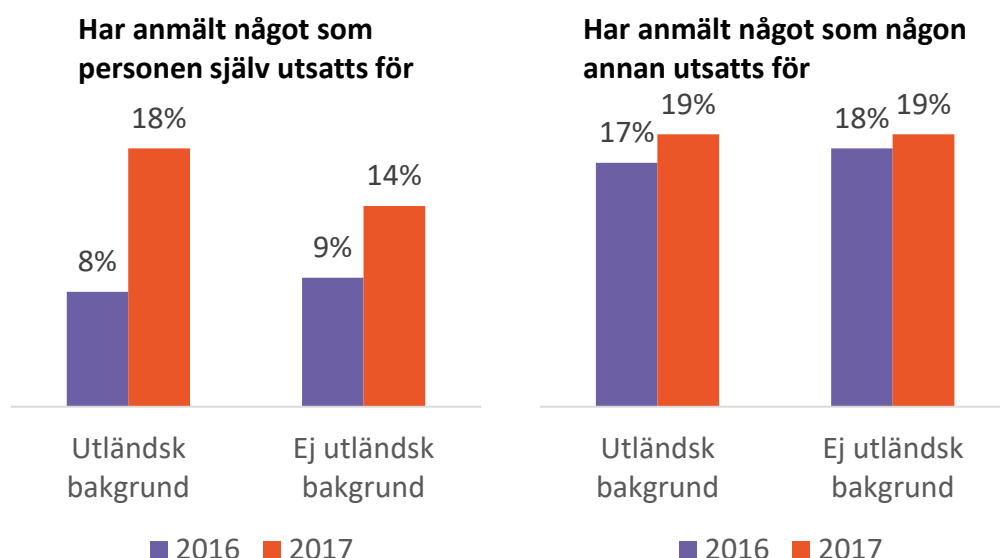
Andelen unga som har anmält hot och hat till sociala medietjänster har ökat sedan 2016. Då hade 8 % anmält något riktat mot dem själva och 17 % något riktat mot en annan person. 2017 var motsvarande siffror 14 % respektive 19 %. Nedan presenteras en nedbrytning på anmälarens kön.

Figur 2. Har anmält hot och/eller hat som personen själv eller någon annan utsatts för på internet/i sociala medier (Fråga: Har du någon gång anmält hot och/eller hat som du eller någon annan utsatts för på internet/i sociala medier?) Nedbrytning: kön.

Flickor anmäler i högre grad än pojkar, vilket, åtminstone när det gäller saker som anmälaren själv utsatts för kan bero på att flickor i allmänhet i högre utsträckning utsätts för sexuella inviter eller trakasserier. När man detaljstuderar respondenternas beskrivningar av vad anmälningarna gäller, visar det sig att 2017 var 13 % av de som anmält sexistiskt beteende eller sexuella trakasserier pojkar

medan 4 % av anmälarna inte identifierar sig som pojkar eller flickor. 83 % av anmälningarna kom således från flickor.

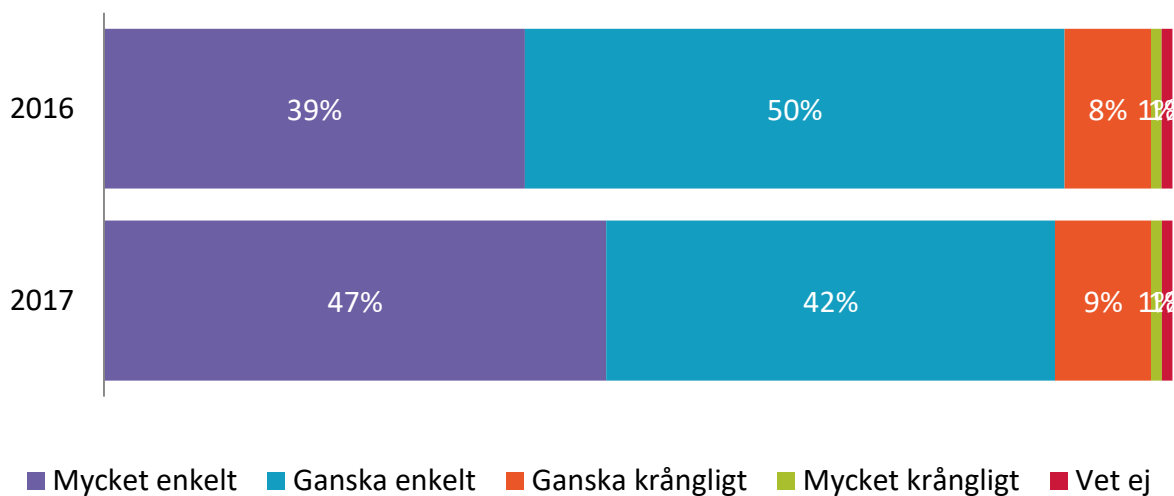

Figur 3. Har anmält hot och/eller hat som personen själv eller någon annan utsatts för på internet/i sociala medier (Fråga: Har du någon gång anmält hot och/eller hat som du eller någon annan utsatts för på internet/i sociala medier?) Nedbrytning: utländsk bakgrund.

Unga med utländsk bakgrund¹⁹⁷ anmäler oftare än andra saker som riktats mot dem själva. Där syns en kraftig ökning mellan 2016 och 2017 – från 8 % till 18 % som anmält. Däremot syns inga skillnader mellan svensk och utländsk bakgrund när det gäller saker som riktats mot andra personer. En rimlig tolkning skulle kunna vara att skillnaden mellan unga med utländsk och inhemsk bakgrund ligger i händelser på sociala medier som uppfattas som rasistiska. Vidare analyser av vad anmälningarna gällt, visar dock att så inte tycks vara fallet (se sid 96).

¹⁹⁷ Enligt SCB:s definition personer som är utlandsfödda, alternativt har två utlandsfödda föräldrar.

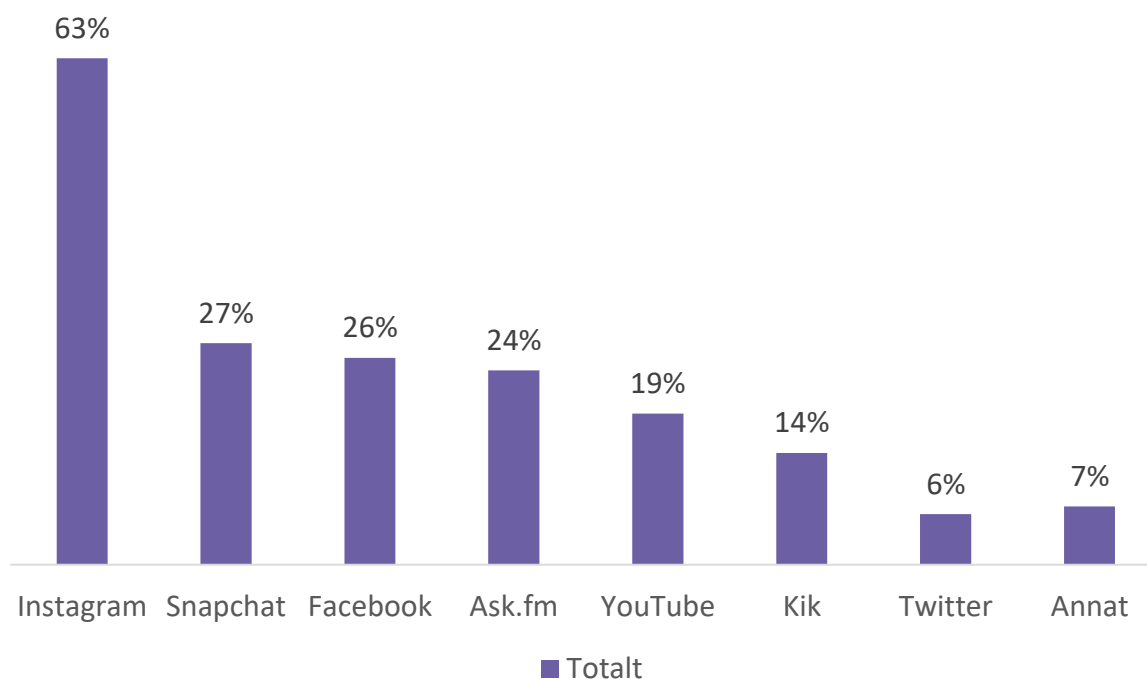
Var det enkelt eller krångligt att anmäla?

Figur 4. Var det enkelt eller krångligt att anmäla? (Fråga: Var det enkelt eller krångligt att anmäla?)

Jämfört med 2016 upplever de unga det som något enklare att göra anmälningar till tjänsterna. Förändringen gäller främst att fler nu tycker att det är "mycket enkelt" att anmäla istället för "ganska enkelt". I princip lika stora andelar tycker att det sammantaget var "ganska krångligt" eller "mycket krångligt" både 2016 och 2017.

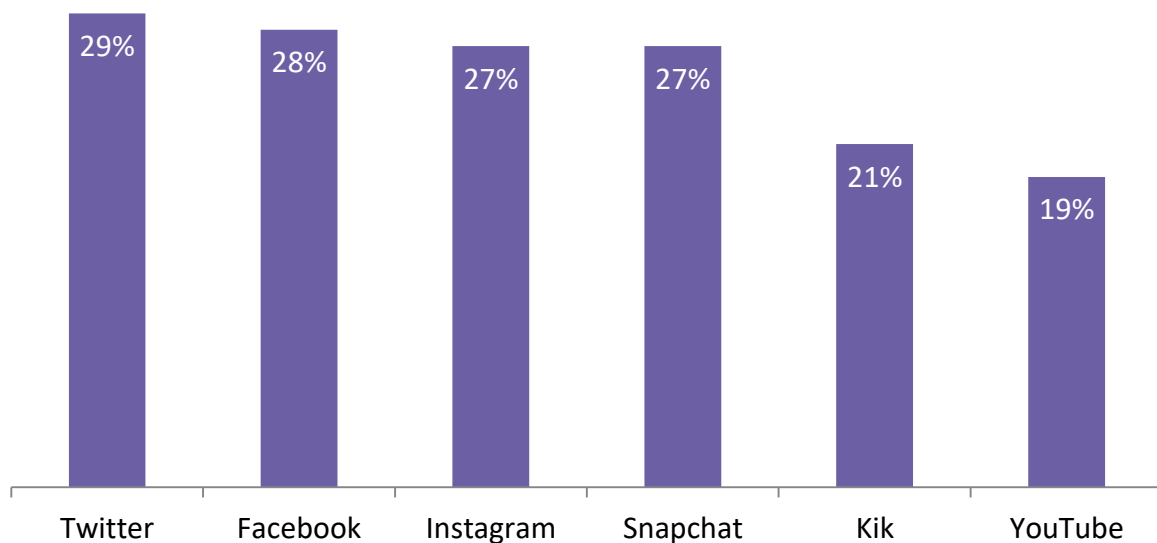
Var inträffade det hot och/eller hat som du anmälde?

Figur 5. Var inträffade det hot och/eller hat som du anmälde? (Fråga: Var inträffade det hot och/eller hat som du anmälde?)

Om man ser till det totala antalet incidenter, är Instagram den plattform där överlägset flest har anmält något, medan Twitter har lägst andel anmälningar. Eftersom användarbaserna varierar stort, säger det inte särskilt mycket om hur vanligt det egentligen är med anmälningar av regelöverträdelse på de olika tjänsterna. Notera att varje respondent kan ha anmält något på flera olika tjänster, varför andelarna summerar till mer än 100 %.

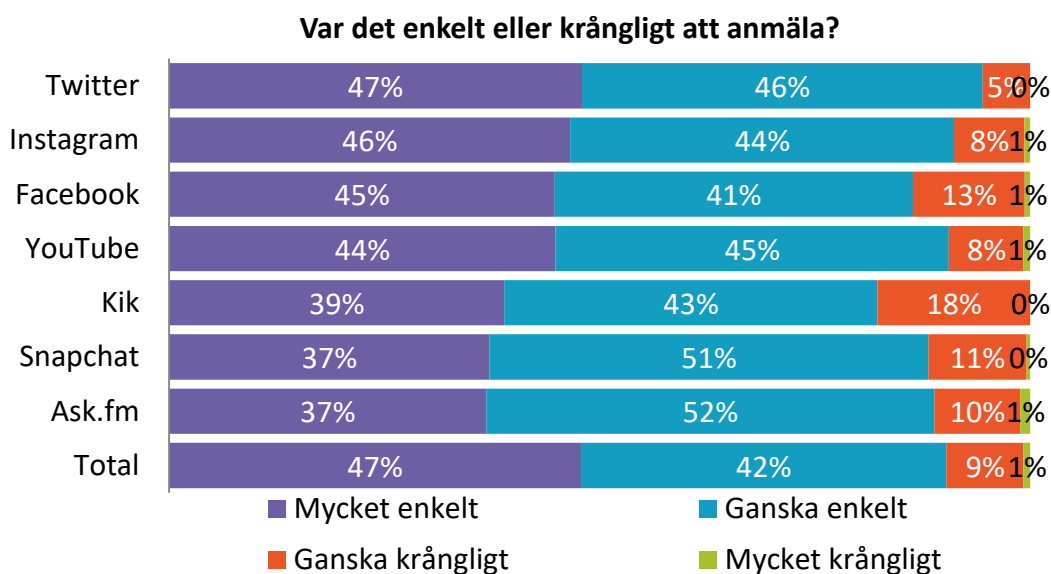
Andel som uppger att de anmält något som inträffat på tjänsten / andel som använder tjänsten

Figur 6. Andel av användarna som anmält hot/hat som inträffat på tjänsten (= andel som uppger att de anmält något som inträffat på tjänsten / andel som använder tjänsten)

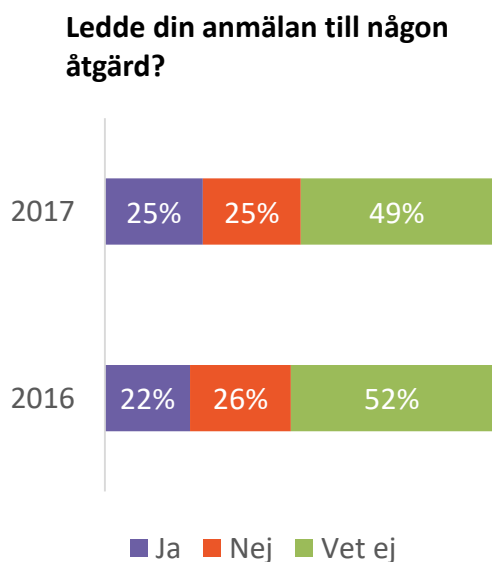
(Frågor: Var inträffade det hot och/eller hat som du anmälde? Har du någon gång anmält hot och/eller hat som du eller någon annan utsatts för på internet/i sociala medier? Samt Vilken eller vilka av följande använder du?)

Sett i proportion till hur många som faktiskt använder en tjänst, visar det sig istället att Twitter är det sociala medium där flest användare anmält något (29 %), tätt följt av Facebook (28 %), Instagram och Snapchat (båda 27 %). Kik (21 %) och YouTube (19 %) har något lägre anmälningsprocent. Alltför få använder Ask.fm, för att det ska gå att presentera på detta sätt, men trots att endast 1 % av respondenterna använder tjänsten, utgör anmälningar på plattformen 24 % av det totala antalet anmälningar. Notera att varje respondent kan ha anmält något på flera olika tjänster, varför andelarna summerar till mer än 100 %.

Figur 7. Var det enkelt eller krångligt att anmäla? (Fråga: Var det enkelt eller krångligt att anmäla?) Filter: gjorde anmälan till tjänsten de använde. Nedbrytning: tjänst som hot och/eller hatet inträffade på.

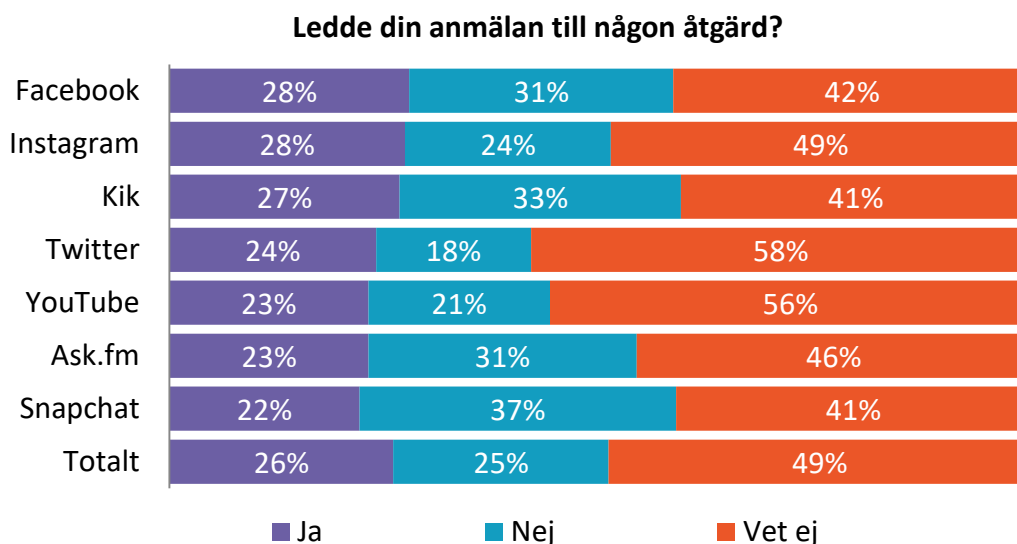
Hur svårt det är att anmäla varierar inte särskilt mycket mellan de olika tjänsterna, de allra flesta anser det mycket eller ganska enkelt att anmäla. Flest uppfattar det som ganska krångligt att anmäla på Kik (17 %), men i övrigt är skillnaderna små.

Figur 8. Ledde din anmälan till någon åtgärd? (Fråga: Ledde din anmälan till någon åtgärd?)

Om man ser till respondenternas uppfattning av vad deras anmälan ledde till, framträder en liten förändring mellan 2016 och 2017. I den förra insamlingen angav 22 % att deras anmälan gett resultat, i den senare 25 %. Det är emellertid fortfarande så att en fjärdedel av anmälningarna inte leder till någon åtgärd och att hälften av respondenterna inte vet vad anmälningen fått för resultat. Det bör

dock påpekas att flera tjänster, till exempel Facebook, automatiskt rapporterar till anmälaren när ett anmälningsärende behandlats. Om den höga andelen användare som svarat "vet ej" beror på att anmälaren ignorerat informationen, eller om återrapporteringen från tjänsteleverantörerna inte fungerar som avsett, är omöjligt att uttala sig om.

Figur 9. Ledde din anmälan till någon åtgärd? (Fråga: Ledde din anmälan till någon åtgärd?) Filter: gjorde anmälan till tjänsten de använde. Nedbrytning: tjänst som hot och/eller hatet inträffade på

En analys av hur de olika tjänsterna hanterar anmälningar måste naturligtvis också ta i beaktande hur många som använder dem. Ju fler användare, desto fler anmälningar. I diagrammet ovan är antalet användare satt i relation till antalet anmälningar. Skillnaden mellan de olika tjänsterna avseende de fall där anmälan lett till åtgärd är inte mer än sex procentenheter, med Facebook i topp och Snapchat i botten. Desto större är skillnaderna när det gäller svarsalternativen "nej" och "vet ej". Medan hela 58 % av de som anmält något till Twitter inte vet vad detta ledde till, är motsvarande siffra för både Kik och Snapchat 41 %.

Vad gällde anmälningarna?

Ett närmare studium av respondenternas öppna svar, där de ombetts redogöra för vad deras anmälning gällde och vad som hände sedan, indikerar att de stora skillnaderna främst gäller språkbruk. Inte ens hälften av svaren innehåller så mycket information att det med säkerhet går att utröna vad anmälningen egentligen gäller. "Hat", "diskriminering", "trakasserier" och "kränkningar" är vanliga, men det framgår i regel inte på vilka grunder någon hatats, diskriminerats, trakasserats eller kränks. Rasistiska? Sexistiska? Religiösa? För att man slagit kränkaren i datorspel? Nedan presenteras de anmälningar där det gått att någorlunda identifiera vad regelöverträdelsen bestått av.

Anmälningssgrund	2016	2017
Rasism	6,4 %	6,9 %
Sexism/sexuella trakasserier	5,8 %	8,8 %
Religiöst motiverade angrepp	0,5 %	0,6 %
Funkofobi	0,2 %	0,0 %
Ospecificerat "hot"	15,9 %	10,5 %
Homo/transfobi	1,4 %	2,5 %
Mobbning	12,7 %	10,5 %
Hackat konto	0,9 %	2,0 %
Fejkat konto	4,7 %	3,3 %
Summa	48,5 %	45,1 %

Tabell 1. Grunder för anmälningar av regelöverträdelser på sociala medier 2016 och 2017.¹⁹⁸

Det kan konstateras att de vanligaste anmälningssorsakerna är ospecificerade hot och mobbning. Båda typerna har minskat över tid, vilket möjligen kan ha sin grund i förändrat språkbruk (se nedan). Sexism och sexuella trakasserier har slagits samman till en kategori, då det är svårt att avgöra vad som är vad i många av respondenternas svar. Där syns en svag ökning, från 5,8 % 2016 till 8,8 % 2017. Detta kan åtminstone delvis ha sin grund i att den senare insamlingen ägde rum samtidigt som #metoo-rörelsen slog igenom medialt. Man kan alltså, rent spekulativt, anta att uppmärksammandet och därmed anmälningssbenägenheten av sexism och sexuella trakasserier ökat till följd av detta.

Anmälningar som uttryckligen gäller rasism är få och har inte ökat nämnvärt mellan de två undersökningarna. Än mer sällsynt är homo/transfobiska uttryck medan religiöst motiverade anmälningar och funkofobi är nästintill icke-existerande. Med utgångspunkt i respondenternas formuleringar är det svårt att skilja hackade konton (när någon utomstående tagit över en persons sociala mediekonto) och fejkade konton (när någon skapat ett konto som utgör sig för att vara en annan person). Om man slår samman de båda kategorierna, syns ingen förändring över tid.

En stor andel av svaren går alltså inte att tolka avseende vad som faktiskt är grunden till anmälan. Trots att flera respondenter angivit flera olika anmälningsskäl, är inte ens hälften av svaren tolkningsbara. Det kan därför vara av intresse att se hur språkbruket ser ut i beskrivningarna.

Språkbruk	2016	2017
Kränk*	15,3 %	26,5 %
Disk*	0,8 %	0,9 %
Trak*	10,1 %	9,2 %
Hat*	14,1 %	9,1 %

Tabell 2. Språkbruk vid anmälningar av regelöverträdelser på sociala medier 2016 och 2017.

De vanligast förekommande orden i dessa beskrivningar är olika böjningar av "kränkning", "diskriminering", "trakasserier" och "hat". Medan användningen av "diskriminering" och "trakasserier" inte varierar över tid, har användningen av "hat" minskat med fem procentenheter och "kränkningar" ökat med 11 procentenheter. I vilken utsträckning "kränkningar" har kommit att ersätta "hat" (och även ospecificerade hot och mobbning som presenterades i tabell xx) går det bara att spekulera i. Eftersom alla dessa begrepp i olika utsträckning överlappar varandra, finns det dock anledning att misstänka att dessa förändringar mer beror på förändringar i språkbruk än på förändringar i onlinebeteende.

¹⁹⁸ Flera anmälningsskäl kan ha angetts av en respondent. Flera svar har uteslutits då det är omöjligt att avgöra vad som egentligen avses, t.ex. "Till en idiot på snap och det gjorde inget".

Anmälningsgrund	Killar	Tjejer
Rasism	8,5 %	6,1 %
Sexism/sexuella trakasserier	2,6 %	12,2 %
Religiöst motiverade angrepp	0,4 %	0,5 %
Funkofobi	0,0 %	0,0 %
Ospecificerat "hot"	9,8 %	10,4 %
Homo/transfobi	1,7 %	3,0 %
Mobbning	12,3 %	9,1 %
Hackat konto	2,1 %	2,0 %
Fejkat konto	0,9 %	4,8 %

Tabell 3. Grunder för anmälningar av regelöverträdelser på sociala medier 2017. Nedbrytning: kön.

När man bryter ned de olika anmälningsgrunderna på kön, kan man konstatera att den enda större skillnaden gäller sexism/sexuella trakasserier, där anmälningar är betydligt vanligare bland flickor. Detta är helt i linje med annan statistik om ungas utsatthet för oönskade sexuella inviter på internet.¹⁹⁹ Jämfört med insamlingen 2016 har två saker förändrats. Vid en nedbrytning på kön visar det sig att flickorna ligger bakom hela den ökning av anmälningar av sexism/sexuella trakasserier som konstateras i tabell 3. Medan andelen pojkar som anmält detta är nära nog identisk i båda datainsamlingarna (2016: 2,7 %, 2017: 2,6 %), har andelen flickor nära nog fördubblats: från 6,4 % 2016 till 12,2 % 2017.

Skillnaderna har alltså ökat mellan pojkars och flickors anmälningar avseende dessa beteenden. Tvärtom förhåller det sig med anmälningar av rasistiskt innehåll från unga med utländsk respektive inhemsk bakgrund. 2016 var andelen unga med utländsk bakgrund som anmälde rasistiskt innehåll dubbelt så stor som andelen med svensk bakgrund (7,8 % respektive 3,6 %). 2017 är motsvarande siffror 7,2 % och 6,1 %.

¹⁹⁹ Se t.ex. *Ungar & medier 2017*.

5 Avslutande diskussion

Någon kartläggning som fokuserar på skyddet av barn och unga på nätet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism har, såvitt Statens medieråd kunnat konstatera, inte genomförts i Sverige tidigare. Däremot genomför flera aktörer återkommande, eller tillfälliga, studier av barns och ungas medievanor, utsatthet för mobbning, kränkningar, trakasserier och hat på nätet, samt barns och ungas utsatthet för brottslighet på nätet. Kartläggningen bryter därför delvis ny mark genom att försöka föra samman flera, komplicerade och komplexa uppgifter till en helhet. Som sådan kan den å ena sidan ge nya perspektiv på frågorna, å andra sidan kan helheten sägas överstiga summan av delarna. Helheten är med andra ord mer en idé, än en faktisk spegling av verkligheten.

I detta avslutande kapitel reflekterar Statens medieråd kring kartläggningens resultat och prövar att teckna en sammanhängande bild av olika typer av bidragande åtgärder.

5.1 Tonvikt på aktörerna och målgrupperna

Som redovisats, innehåller uppdraget flera kartläggningsområden, inom vilka begreppet skydd och vad barn och unga ska skyddas mot ingår. Statens medieråd har valt att lägga tonvikten på tre av fyra områden. De rör kartläggningen av myndigheter, organisationer och barns och ungas upplevelser av utsatthet och anmälningar av regelöverträdelser på sociala medier. Anledningen är enkel. Inom dessa områden finns mest information att utvinna för ett fortsatt arbete. Samtliga aktörer kan bidra med mer fördjupad kunskap om sina pågående verksamheter och tidigare erfarenheter. Barns och ungas egna röster och upplevelser är centrala som utgångspunkt för allt arbete, som syftar till att förebygga, åtgärda eller förhindra att de far illa.

De två övriga kartläggningsområdena – självregleringsåtgärder på sociala medier och dialog med leverantörer av tjänsterna – är av en mindre beständig karaktär, eftersom tjänsters policyer och åtgärder varierar över tid. För vissa tjänster pågår dessutom, som redovisats, utvärdering inom ramen för EU-kommissionens överenskommelse om en gemensam uppförandekod. Utfallet av överenskommelsen bevakas av Sverige som medlemsstat och har sannolikt därför större påverkan på regeringens kommande agerande i frågan.

5.2 Självreglering

Resultatet av kartläggningen av självregleringsåtgärder visar i allt väsentligt att leverantörerna är beroende av att användare skyddar sig själva och anmäler regelöverträdelser. Samtliga tjänster har funktioner för anmälning av andra användningsprofiler, inlägg, foton och filmklipp, meddelanden, sidor etc. Inställningarna gör det också möjligt att blockera andra användare. Det korresponderar med vad som anges i användarvillkoren och redovisningen av vad som är förbjudet på tjänsten. De innehåller åldersgränser, säkerhetsregler, uppförandekoder och publiceringsregler. Publicerat innehåll får inte strida mot lagen, vara kränkande eller väcka anstöt hos andra användare. Det är inte tillåtet att mobba, trakassera eller hota någon, att publicera innehåll som är hatiskt, hotfullt, uppmanar till våldshandlingar eller innehåller grovt våld. Villkoren anger tydligt att ansvaret för detta vilar hos användaren, inte företaget som tillhandahåller tjänsten. De kan däremot på grund av egna granskningar eller utifrån anmälningar ta bort innehåll som uppfattas strida mot villkoren, inaktivera konton och vid behov vidta rättsliga åtgärder.

Att läsa, förstå och agera i enlighet med innehållet i tjänsternas policyer kräver sannolikt för de allra flesta barn och unga en vuxens medverkan. I de flesta fall uppmanas föräldrar att ta ett aktivt ansvar för barns användande av tjänsten och att sätta sig in i reglerna. Flera tjänster tillhandahåller även

särskilda säkerhetsfunktioner för barn i syfte att skydda dem från att vuxna delar innehåll eller tar kontakt med dem. I de föräldraguider som de flesta tjänster har, ges råd om säkerhet och uppförande på nätet.

Ett av regeringens skäl till beslutet att ge Statens medieråd i uppdrag att kartlägga befintliga skyddsåtgärder på internet, var att redan utsatta grupper och individer upplevde en ökad utsatthet på nätet. En av regeringens uttalade avsikter är därför bland annat att leverantörer av sociala medietjänster ska ta ett ökat ansvar för ett förbättrat skydd.

Utifrån de utvärderingar som gjorts av den gemensamma uppförandekoden inom EU mot olaglig hatpropaganda, kan konstateras att deltagande it-bolag gör goda framsteg trots stora utmaningar. Det innebär dock samtidigt att olagligt innehåll som tas bort från de aktuella tjänsterna, undgår rättslig prövning, vilket bör resa en del intressanta frågor i ett rättsamhälle. Vilket ansvar bör och kan kommersiella aktörer ha för att bedöma vad som kan vara olagligt eller inte?

När det gäller fullt lagligt, men kränkande innehåll, fyller befintliga självregleringsåtgärder potentiellt sett sin funktion genom att dels kunna minska förekomsten av uttryck för olika typer av kränkande åsikter och dels öka användarens egen säkerhet. Åtgärderna skulle kunna liknas vid ett ständigt pågående saneringsarbete, vilket visserligen kan bidra till upplevd trygghet, men som i grunden inte rör på det som kan sägas utgöra själva kärnproblemet – värderingarna bakom och viljan att över huvud taget uttrycka kränkande åsikter om andra människor. När det gäller unga användare är det därför intressant att reflektera vidare över vad de faktiskt uppfattar vara hat och hot på sociala medier.

5.3 Vad händer på nätet?

Andelen unga som har anmält hot och hat till sociala medietjänster har ökat något sedan 2016. Då hade 8 % anmält något riktat mot dem själva och 17 % något riktat mot en annan person. 2017 var motsvarande siffror 14 % respektive 19 %.

Utifrån föreliggande data går det inte att utröna om ökningen är resultatet av en ökning av hot och hat i sociala medier, om det beror på ökad anmälningsbenägenhet, eller förenklade rutiner för anmälningar i de sociala medietjänsterna.

Det är vanligare att flickor anmäler, än att pojkar gör det. 2016 syntes inga skillnader i anmälningar mellan unga med utländsk bakgrund och unga med svenskfödda föräldrar. 2017 anmälde en större andel med utländsk bakgrund saker riktade mot dem själva (18 %) än unga med svensk bakgrund gjorde (14 %).

Generellt anser de unga att det är enkelt att anmäla till de olika tjänsterna. 89 % anser att det är mycket eller ganska enkelt att anmäla, samma siffra som 2016 (dock med en större andel ”mycket enkelt” 2017). Variationerna mellan de olika tjänsterna är små.

Sett till det totala antalet anmälningar, sker flest på Instagram. Det är inte förvånande, med tanke på att Instagrams mycket stora användarbas. Om antalet anmälningar sätts i relation till antalet användare av tjänsten, framträder två kluster. Twitter, Facebook, Instagram och Snapchat står för 27–29 % av anmälningarna, medan Kik och YouTube ligger något lägre med 19–21 %. Notera att totalen blir mer än 100 % eftersom respondenterna kan ha anmält mer än en tjänst.

2016 åtgärdades 22 % av anmälningarna. 2017 var motsvarande siffra 25 %. I en fjärdedel av fallen leder anmälan inte till någon åtgärd, medan hälften av respondenterna angett att de inte vet vad som hänt med anmälningen.

Vid ett närmare studium av vad respondenterna angett att de anmält, kan konstateras att det i drygt hälften av fallen inte går att sluta sig till varför en person utsatts för hot och hat. De vanligaste någorlunda konkreta beskrivningarna är ospecificerade hot (2016: 15,9 %, 2017: 10,5 %) och mobbning (2016: 12,7 %, 2017: 10,5 %). Nedgången av denna typ av anmälningar kan möjligen bero på förändringar i det språkbruk som används för att beskriva händelserna. Mellan 2016 och 2017 ökade användningen av "kränkning" i olika böjningsformer från 15,3 % till 26,5 %, vilket är den största förändringen i hela studien.

Värt att notera är också att ingen av de sju diskrimineringsgrunderna som fastslås i diskrimineringslagen utgör ens 10 % av anmälningarna. 2,5 % av anmälningarna gäller homo- eller transfobi, medan funkofofi och religiöst motiverade angrepp utgör mindre än en procent. Rasistiskt motiverat hot och hat utgör knappt 7 % i båda mätningarna (2016: 6,4 % 2017: 6,9 %), medan den vanligast förekommande anmälningsorsaken, sexism och sexuella trakasserier ökat från 5,8 % till 8,8 %. Det måste dock understrykas att detta gäller *andel av anmälda* beteenden. Om man ser till hur många som utsatts för detta, alltså andelen av användare av sociala medier som anmält rasistiska respektive sexism/sexuella trakasserier, handlar det hösten 2017 i båda fallen om 1 %.

Den enskilt största skillnaden mellan demografiska grupper är den att flickor nära fem gånger oftare utsatts för sexism (12,2 %) jämfört med pojkar (2,6 %). Av de sju diskrimineringsgrunderna är alltså könsgrundade angrepp riktade mot unga kvinnor det vanligaste uttrycket för hot och hat i sociala medier.

5.4 Samspelande insatser

I syfte att skapa en överblick över kartlagda myndigheters och organisationers åtgärder, har Statens medieråd avslutningsvis valt att sortera dessa utifrån utgångspunkten att skyddsåtgärder för barn och unga på nätet mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism, kan omfatta både pro- och reaktiva insatser.

Proaktiva insatser

Med proaktiva insatser avses insatser i syfte att främja och stärka barns och ungas tilltro till demokratiska rättigheter och skyldigheter samt principen om alla människors lika värde.

Proaktiva insatser bidrar till att barn och unga utvecklar egna kunskaper och förmågor, som skyddar genom att förebygga risken för att bli utsatt, eller viljan att utsätta andra.

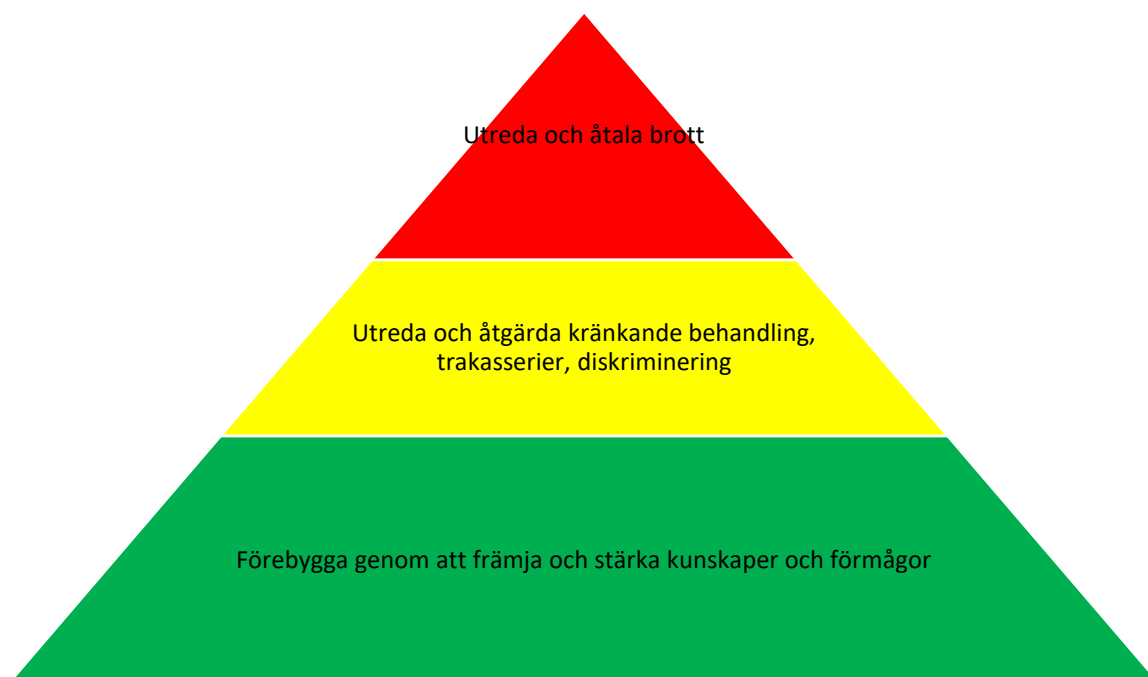
Reaktiva insatser

Med reaktiva insatser avses dels insatser i syfte att åtgärda utsatthet för mobbning, kränkningar och trakasserier på nätet, dels insatser i syfte att utreda och åtala brott på nätet.

Reaktiva insatser träder alltså i kraft när det förebyggande skyddet har brustit. De återupprättar barns och ungas rättigheter och värdighet och bidrar till deras tilltro till samhällets förmåga att skipa rättvisa.

Resultatet av kartläggningen visar att tyngdpunkten av de insatser som genomförs av både statliga myndigheter och organisationer i det civila samhället, ligger på **proaktiva** insatser i syfte att förebygga utsatthet genom att främja och stärka barns och ungas kunskaper och förmågor inom olika områden.

Samspelet mellan pro- respektive reaktiva insatser kan gestaltas i form av en triangel, indelad i tre sektioner (se figur 10).

Figur 10. Fördelning av pro- och reaktiva insatser.

Förebygga genom att främja och stärka kunskaper och förmågor

Det kontinuerliga och långsiktiga proaktiva arbetet kan sägas utgöra grunden för barns och ungas möjligheter att skydda sig själva. Flera aktörer, som *Barn- och Elevombudet* och *Friends*, vittnar om att utsattheten för mobbning, kränkande behandling och trakasserier är stor på nätet. Antalet anmälningar ökar och mörkertalet uppskattas också vara stort. *Riksförbundet Attention* och *Specialpedagogiska skolmyndigheten* framhåller att barn och unga med olika typer av funktionsnedsättningar är särskilt utsatta.

Ju bättre effekter det förebyggande arbetet når, desto färre reaktiva insatser krävs. Resultatet visar att det mest proaktiva arbetet syftar till att främja och stärka olika typer av kunskaper och förmågor, som alla är av vikt för att utveckla barns och ungas egna möjligheter att förstå och kunna hantera en komplicerad omvärld, där nätet är en integrerad del. De handlar bland annat om demokratiska kunskaper och förmågor, rättigheter och skyldigheter, respekten för allas lika värde, jämställdhet och normkritik. Men här finns även riktade insatser som tar fasta på att bidra till en tryggare tillvaro på nätet genom att utveckla digitala kompetenser och medie- och informationskunnighet, kunskap och förmåga att tänka och förhålla sig käll- och sökkritisk, att kunna genomsöka propaganda och antidemokratiska budskap på nätet.

Här bidrar alla myndigheter inom skolsektorn, inom ramen för bland annat tillsyn, utbildning, skolans värdegrunds- och likabehandlingsarbete samt genom främjande och förebyggande insatser mot

kränkningar och trakasserier: *Barn- och elevombudet, Skolinspektionen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens institutionsstyrelse, Statens skolverk.*

Även myndigheter, vars verksamhet riktar sig till skolan, eller når barn och unga inom andra samhällssektorer, bidrar med proaktiva insatser genom att informera och erbjuda resurser som kan utveckla relevanta kunskaper och förmågor. Här verkar myndigheter som: *Barnombudsmannen, Datainspektionen, Diskrimineringsombudsmannen, Forum för levande historia, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för stöd till trossamfund, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Statens medieråd.*

Att förebygga brott och ta fram kunskapsunderlag för att utveckla arbetet, utgör också viktiga delar av pyramidens bas. Här har *Polismyndigheten* och *Brottsförebyggande rådet* viktiga ansvarsroller.

Alla kartlagda organisationer bidrar med proaktiva insatser. Till exempel verkar *Antidiskrimineringsbyråerna* för likabehandling och förebygger diskriminering på lokal och regional nivå. *Flamman Ungdomarnas Hus* bedriver lokalt demokratifrämjande och brottsförebyggande arbete genom att bland annat låta ungas röster ta plats i sociala medier. *Institutet för Juridik och Internet* sprider kunskap om lagar och regler på nätet. *RFSL Stockholm* verkar för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, sexuell identitet, könsidentitet eller arena. *Friends* förebygger mobbning och kränkningar och verkar för en tryggare nätmiljö. Det gör även bland annat *Internetstiftelsen i Sverige, Make Equal, Riksförbundet Attention* och *Surfa Lugnt. Expo* utbildar unga om organiserad intolerans och konspirationsteorier på nätet.

Utreda och åtgärda kränkningar, trakasserier och diskriminering

När utsattheten är ett faktum, när ett barn eller en ung människa kränks eller trakasseras på nätet och det har en koppling till skolans verksamhet, har skolan skyldighet att utreda och vidta aktiva åtgärder för att det ska upphöra. För att det ska kunna ske framhåller skolmyndigheterna och andra aktörer vikten av trygga och tillitsfulla relationer mellan barn och vuxna, så att skolpersonal får kännedom om vad som har hänt och kan anmäla vidare till rektor och skolhuvudman. Anmälningar om kränkande behandling utreds av *Barn- och elevombudet*, som samråder med *Diskrimineringsombudsmannen*, vars uppdrag är att utreda anmälningar om diskriminering, trakasserier och sexuella trakasserier. *Skolinspektionen* granskar skolans arbete mot trakasserier och kränkningar samt kontrollerar att eventuella brister åtgärdas. *Antidiskrimineringsbyråerna* handlägger individärenden på lokal och regional nivå. *Bris* når barn i hela landet med samtalsstöd.

Utsatthet kan också innebära att barn och unga konfronteras med till exempel kränkande eller antidemokratiskt innehåll på nätet. *Myndigheten för press, radio och tv* granskar och fattar beslut om anmälningar av sådant innehåll i beställ-tv och webb-tv. *Datainspektionen* har möjlighet att utreda fall där publicerade personuppgifter på nätet kränker den personliga integriteten och göra polisanmälan.

Utreda och åtala brott

Mycket av det som barn och unga utsätts för på nätet är inte brottsligt. Men det kan vara det. Därför uppmanar flera myndigheter att polisanmäla, även om man är osäker. *Polismyndigheten* och *Åklagarmyndigheten* är centrala aktörer i rättskedjan, som utreder och åtalar bland annat hatbrott på nätet, där motivet varit att kränka på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller liknande omständigheter. Förtydliganden och moderniseringar

av det straffrättsliga skyddet av den personliga integriteten och EU:s dataskyddsreform kommer även att ge utökade möjligheter för myndigheter att agera inom fältet.

Justitiekanslern utreder och väcker åtal mot tryck- och yttrandefrihetsbrott på grundlagsskyddade webbplatser. *Brottsoffermyndigheten* stöttar barn och unga som brottsoffer och handlägger brottskadeersättning.

5.5 Vidgat perspektiv

Skydd av barn och unga och vad de ska skyddas mot, är inte helt enkelt att definiera. Uppdraget innehåller uttryck för åsikter och handlingar, som både kan rymmas inom yttrande- och tryckfriheten och vara olagliga. Valet att utgå från en vidare begreppsförståelse av begreppet skydd, har som ovan beskrivits, resulterat i en mer omfattande bild, än vad som hade varit fallet vid en mer bokstavlig tolkning av uppdraget.

Poängen med detta är inte att tvinga in aktörer på områden de själva inte uppfattar sig verka inom, eller att tillskriva dem hittills okända uppdrag, syften och mål. Redovisningen av kartlagda myndigheter visar att ingen har ett uttalat uppdrag att skydda barn och unga på nätet mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism, enligt instruktion. Polismyndigheten och Statens skolverk tolkar dock att det ingår i myndigheternas övergripande verksamhet. Statens medieråd har ett uppdrag inom ramen för ett särskilt regeringsuppdrag, liksom Statens institutionsstyrelse, som tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten även har uppdrag på området som skolhuvudmän. Ingen av organisationerna i det civila samhället bedriver verksamhet uteslutande i detta syfte.

Poängen med att ändå teckna en mer omfattande bild av åtgärder på området, är istället att försöka belysa hur perspektivet att skydda barn och unga på nätet mot aktuella fenomen, både är beroende av mycket olika typer av åtgärder och stärks av verksamhet inom helt andra arenor. Som flera aktörer påpekar, kan barns och ungas liv på nätet inte separeras från deras övriga liv. Det är en integrerad del av vardagen. Det var också en av utgångspunkterna Statens medieråd antog inför genomförandet av uppdraget.

Sociala medier *gör* inte människor till rasister eller homofober. Den typen av åsikter och värderingar formas av andra orsaker än av hur de kommuniceras, delas och sprids. Digitala kunskaper och förmågor, som käll- och sökkritik, medie- och informationskunnighet är viktiga för att kunna delta i samhället, men de *gör* inte människor automatiskt till toleranta förespråkare för allas lika värde, rättigheter och skyldigheter. Insatser som tar fasta på att utveckla viljan och förmågan till likabehandling, respekt och empati, är därför viktiga att belysa i sammanhanget. De utgör en förutsättning för ett mindre polariserat och mer öppet samhälle, med positiva effekter på hur vi bemöter och tilltalar varandra, oavsett var vi möts.

Därför skulle skyddet av barn och unga på nätet mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism, kunna ses som ett övergripande mål, till vilket samtliga kartlagda åtgärder bidrar, oavsett om de fokuserar på nätet eller ej.

Bilaga 1 Uppdraget

Kulturdepartementet

Regeringsbeslut

21

2016-06-30

Ku2016/01671/DISK

Statens medieråd
Box 27204
102 53 Stockholm

Uppdrag till Statens medieråd att kartlägga skyddet av barn och unga på internet vad avser rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism

Regeringens beslut

Regeringen ger Statens medieråd i uppdrag att kartlägga skyddet av barn och unga på internet vad avser rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism. Kartläggningen ska omfatta offentliga aktörers och civilsamhällets åtgärder på området samt de självregleringsåtgärder som leverantörerna av sociala medier genomför. I den mån könsskillnader har uppmärksammats inom ramen för dessa ska det framgå av kartläggningen. Myndigheten ska sprida resultaten av kartläggningen till berörda aktörer.

Uppdraget ska utföras i samverkan med Barnombudsmannen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Justitiekanslern, Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet samt Myndigheten för press, radio och tv. I uppdraget ingår även att föra en dialog med företrädare för leverantörer av sociala medier rörande den utveckling som sker när det gäller företagens självreglering.

Statens medieråd får för uppdragets genomförande använda högst 250 000 kronor under 2016. Kostnaden ska belasta utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrades etablering, anslaget 2:2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m., anslagsposten 5 för budgetåret 2016. Medlen utbetalas engångsvis efter rekvisition ställd till Kammarkollegiet senast den 1 november 2016. Medel som inte har utnyttjats ska återbetalas till Kammarkollegiet senast den 1 april 2017.

Regeringen avser att återkomma om hur uppdraget ska redovisas.

Postadress
103 33 Stockholm
Besöksadress
Drottninggatan 16

Telefonväxel
08-405 10 00
Telefax

E-post: ku.registrator@regeringskansliet.se

Ärendet

Regeringen konstaterade i budgetpropositionen för 2016 att det finns behov av att samla och systematisera arbetet mot rasism och liknande former av fientlighet i en nationell plan som grund för ett långsiktigt och resultatutrett arbete. Regeringen angav att den avser att inom samma ram också behandla arbetet med att förebygga och motverka hatbrott.

Ett flertal myndigheter ansvarar för att skydda barn och unga inom dessa områden. En av dessa är Statens medieråd, som har till uppgift att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Statens medieråd ska inom sitt verksamhetsområde verka för mediebranschernas självreglering.

Facebook, Twitter, Youtube och Microsoft har nyligen skrivit under Europeiska kommissionens uppförandekod kring hets mot folkgrupp och hatpropaganda på sociala medier. Enligt uppförandekoden förbinder sig företagen att inom 24 timmar granska anmälda hatkommentarer och bedöma om de ska ta bort dem i enlighet med sina användarvillkor. De ska också vara tydliga med vad som får spridas på deras nätverk och upplysa om hur användarna ska gå tillväga om de ser något som bryter mot reglerna och vill anmäla.

Statens medieråd har sedan 2013 i uppdrag att genomföra kampanjen No Hate Speech Movement som syftar till att förebygga bl.a. rasism, sexism och våldsbejakande extremism på internet.

Skälen för regeringens beslut

Företrädare för grupper som utsätts för rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott vittnar om att utsattheten på internet är stor. Åsikter som tidigare endast fördes fram i extrema sammanhang sprids nu dagligen i kommentarsfält och sociala medier. Våldsbejakande extremistiska grupper, nätverk och individer använder vidare internet och sociala medier för spridande av propaganda och annat material som glorifierar våld, våldsbejakande ideologier och terrorism. Det är viktigt att Sverige är rustat för att bemöta sådan propaganda och sådana antidemokratiska budskap även när de sprids på internet. En viktig del i detta är att öka kunskapen om omfattningen av och innehållet i dessa budskap. Totalförsvarets forskningsinstitut har därför fått i uppdrag av regeringen att göra kartläggningar och analyser av våldsbejakande extremistisk propaganda på internet och via sociala medier (Ku2016/01373/D). Uppdraget ska pågå 2016–2018.

För att ytterligare förbättra skyddet av barn och unga vad avser rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism behöver skyddet av barn och unga kartläggas och utifrån kartläggningen behöver förslag

tas fram om vad som behöver göras, såväl av offentliga som privata aktörer, för att öka skyddet. Syftet med uppdraget är att utgöra ett första steg på vägen mot framtida åtgärder och insatser för att förbättra skyddet.

Den totala kostnaden för att genomföra uppdraget beräknas till en miljon kronor. Regeringen har för avsikt att avsätta medel för att genomföra uppdraget med högst 750 000 kronor 2017 under förutsättning att riksdagen anvisar medel för ändamålet.

På regeringens vägnar

Alice Bah Kuhnke

Camilla Abrahamsson

Kopia till

Justitiedepartementet/Polisenheten
 Justitiedepartementet/Åklagarenheten
 Socialdepartementet/Jämställdhetsenheten
 Kulturdepartementet/Enheten för medier och film
 Kulturdepartementet/Enheten för demokrati och det civila samhället
 Den nationella samordnaren för att värna demokratin mot
 våldsbejakande extremism (Ju 2014:18)
 Barnombudsmannen
 Brottsförebyggande rådet
 Justitiekanslern
 Kammarkollegiet
 Myndigheten för press, radio och tv
 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
 Polismyndigheten
 Totalförsvarets forskningsinstitut

Bilaga 2 Enkät

Statens medieråds enkät om skyddet av barn och unga på internet vad avser rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism.

Vänligen svara direkt i dokumentmallen, spara och mejla till: registrator@statensmedierad.se

Enkätsvaret ska vara Statens medieråd tillhanda senast xx 2017.

Myndighetens/ organisationens namn:	
Uppgiftslämnarens namn:	
Befattning:	
E-post:	
Telefon:	

1. Beskriv myndighetens/organisationens arbete med att skydda barn och unga på internet mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism.

--

2. Hur definierar myndigheten/organisationen begreppen rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism?

--

3. Beskriv vilka åtgärder myndigheten/organisationen genomför på området.

--

4. Varför genomför organisationen just dessa åtgärder?

5. Vilka slutsatser kan organisationen dra av de åtgärder som genomförs?

Tack för din medverkan!

Bilaga 3 Tabell myndigheter

Myndighet	Övergripande uppdrag	Uppdrag på området	Åtgärder och material på området	Anknytande verksamhet
BEO	Att tillvarata barns och elevers rättigheter att visas i en skolmiljö fri från kränkand behandling.	Nej	Utreder anmälningar om kränkande behandling riktad mot barn och elever i skolan/nätet enligt skollagen kap. 6. Kortfilmen <i>Du har rätt att känna dig trygg – även utanför skolan</i> om kränkningar på nätet.	Informationspridning, föreläsningar etc. För barn och elever: sajten <i>Din rätt i skolan</i> , för elever och vuxna: BEO-bloggen på elevhalsan.se .
BO	Att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån Barnkonventionen, att driva på genomförande av konventionen.	Nej	Rapporten <i>#välkommen till verkligheten</i> , om barn och ungas utsatthet för kränkningar och trakasserier i skolan/nätet och hur samhällets stöd fungerar.	<i>Uppdrag att under 2015-2018 vidta kunskapshöjande insatser för barn och unga om sina rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och vad de innebär i praktiken både inom skolan och andra områden (S2015/06288/FST)</i> <i>Uppdrag till Barnombudsmannen att öka kunskapen om barns upplevelser av våldsbejakande extremism och terrorism (Ku2016/02294/D).</i>
Brå	Att verka för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar genom att ta fram fakta, sprida kunskap om brottslighet och brottsförebyggande arbete.	Nej		Rapporter om hatbrottsstatistik (polisanmälningar, självrapporterad utsatthet). Rapporten <i>Skolundersökningen om brott</i> om utsatthet för och delaktighet i brott bland elever i år 9. Center mot våldsbejakande extremism.
Brottsoffer-mynd.	Att främja brottsoffers rättigheter och uppmärksamma deras behov och intressen.	Nej		Informationsspridning, utbildning, finansiering av forskning och projekt. För barn och vuxna: foldern <i>Barn och unga som brottsoffer</i> , sajten jagvillveta.se om brottslighet och stöd.

Myndighet	Övergripande uppdrag	Uppdrag på området	Åtgärder och material på området	Anknytande verksamhet
Data-inspektionen	Att genom tillsyn bidra till att behandlingen av personuppgifter inte medför otillbörligt intrång i den personliga integriteten.	Nej	Sajten <i>kränkt.se</i> om vad man kan göra om man känner sig kränkt på nätet.	Utreder vissa anmälningar av kränkningar på nätet, utifrån Personuppgiftslagen. Tillsyn, informationsspridning.
DO	Att främja lika rättigheter och möjligheter, motverka diskriminering, utöva tillsyn.	Nej	Utreder anmälningar om diskriminering, trakasserier och sexuella trakasserier riktade mot barn och elever i skolan/nätet enligt diskrimineringslagen.	Tillsyn, informationsspridning, analyser, rapporter, metodstöd, juridisk rådgivning. <i>Uppdrag att utveckla arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans (A2014/2479/DISK)</i>
FLH	Att med utgångspunkt i Förintelsen främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter.	Nej		För elever och lärare: utställningen <i>Propaganda – risk för påverkan</i> , materialen <i>Källkritik</i> , <i>historiebruk och rasism</i> , <i>HBTQ, normer och makt</i> , podcast <i>Prata rasism</i> . Forskningsrapporter, information, material, utställningar om folkmord, brott mot mänskligheten, demokrati, mänskliga rättigheter, rasism, liknande former av fientlighet. <i>Uppdrag att genomföra en utbildningsinsats om olika former av rasism och intolerans i historien och idag, Regeringen (Ku2015/319/KA)</i>
JK	Att vara "statens jurist", utöva tillsyn över offentlig förvaltning, vara ensam åklagare i mål om tryck- och yttrandefrihetsbrott.	Nej		Utreder och väcker åtal mot tryck- och yttrandefrihetsbrott på grundlagsskyddade webbplatser (främst hets mot folkgrupp, förtal). Samarbete med Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Åklagarmyndigheten rörande hat och hot från extrema grupper.

Myndighet	Övergripande uppdrag	Uppdrag på området	Åtgärder och material på området	Anknytande verksamhet
MPRT	Att verka för yttrandefrihet och främja mångfald och tillgänglighet inom press, radio och tv, utöva tillsyn och granskning.	Nej	Praxissamling <i>Granskat och klart</i> om Granskningsnämndens vägledande beslut angående mediets genomslagskraft, respekt för privatlivet, opartiskhet/ställningstagande mot reklam etc.	Granskar och fattar beslut om anmälningar av innehåll som kan vara skadligt eller kränkande för barn i beställ-tv och webb-tv.
MSB	Att samordna och utveckla samhällets förmåga att förebygga och hantera olyckor och kriser, bidra till det psykologiska försvaret.	Nej		För elever och lärare: sajten <i>säkerhetspolitik.se</i> med fokus på kritiskt förhållningssätt. För 18-åringar: sajten <i>klarakrisen.se</i> om krismedvetenhet och agerande. Analys av påverkanskampanjer på nätet, informationsspridning om källkritik. Forskning om förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism.
MST	Att ge stöd till trossamfund genom statlig finansiering, administration, dialog, rådgivning och utbildning.	Nej		Materialet <i>Demokratin behöver oss!</i> för samtal om demokrati och värderingar. Rapporten <i>Främlingsfientliga handlingar mot trossamfund</i> om religiösa gruppers och individers utsatthet för fientlighet, hat och extremism. För unga och vuxna: kursverksamhet om demokrati, mänskliga rättigheter, ledarskap. <i>Förlängt uppdrag att fördjupa dialogen med trossamfunden i syfte att stimulera arbetet med demokratisk medvetenhet och jämställdhet, med särskilt fokus på kvinnor och unga. Utveckla arbetet mot våldsbejakande extremism, stimulera stöd till ungdomar, föräldrar och anhöriga (Regleringsbrev 2017)</i>

Myndighet	Övergripande uppdrag	Uppdrag på området	Åtgärder och material på området	Anknytande verksamhet
MUCF	Att ta fram och sprida kunskap om ungas levnadsvillkor och det civila samhällets förutsättningar, ge bidrag, vara strategisk myndighet för unga HBTQ-personer.	Nej	För unga och vuxna: materialen <i>Nätkränkningar – hur vanligt är det? Hat på nätet, Får man skriva vad man vill på nätet?</i> Kortfilmer om ungas upplevelser av kränkningar, hot och trakasserier på nätet.	Bidragsgivning till projekt som förebygger och motverkar rasism, liknande former av intolerans, antidemokratiska beteenden, radikalisering, avhopparverksamhet. Skrifter och podcast om unga, genus och våldsbejakande extremism.
Polismynd.	Att förebygga, upptäcka och utreda brott.	Ja, inom ramen för det övergripande uppdraget.	För barn och unga: sajten <i>Ha koll på livet</i> med fakta och råd för att skydda sig mot och anmäla grooming och näthat. Upptäcker och utreder brott mot barn och unga på nätet, ex. hatbrott. Förstärkt arbete mot hatbrott och skyddet av grundläggande fri- och rättigheter. Samverkan om demokratibrott med bl. a Brå, Brottsoffermyndigheten, Åklagarmyndigheten.	<i>Uppdrag till Polismyndigheten att identifiera och genomföra åtgärder för att förstärka förmågan att bekämpa sexualbrott mot barn</i> (Ju2016/06827/PO) Etablerat samarbete med IT-bolag i syfte att öka möjligheterna till informationsöverlämning vid förundersökningar av brott på nätet. För elever och lärare: utställningen <i>Vi och dom</i> – om hatbrott, med tillhörande material och handledning (Polismuseet).
Skolinspekt.	Att granska och utöva tillsyn över skolan, verka för barns och elevers utveckling, lärande och kunskapsresultat.	Nej	För barn och elever: sajten <i>dinrättiskolan.se</i> om barns och elevers rättigheter i skolan/nätet och skolans skyldigheter.	Tillsyn och kvalitetsgranskning av huvudmäns ansvar och verksamheter om bl. a arbetet mot trakasserier och kränkande behandling, utreda anmälningar, kontrollera att brister åtgärdas och kan belägga skolor som inte följer förelägganden med vite, enligt skollagen. <i>Rapporten Kvalitetsgranskning av skolors arbete mot trakasserier och kränkande behandling.</i>

Myndighet	Övergripande uppdrag	Uppdrag på området	Åtgärder och material på området	Anknytande verksamhet
SPSM	Att verka för att alla barn, unga och vuxna, oavsett funktionsförmåga får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö. Huvudman för landets specialskolor.	Ja, i uppdraget som skolhuvudman.	Främjande, förebyggande och åtgärdande arbete mot trakasserier och kränkande behandling i skolan/nätet. För skolpersonal och elever: temaveckor, material, övningar, filmproduktion om vett och etikett på nätet, bildmanipulation etc för att främja likabehandling och motverka rasism. För skolpersonal: processmodell <i>Hantera trakasserier och kränkande behandling</i> om förebyggande arbete och åtgärder i skolan/nätet, internsajten <i>Skolnet</i> med stöd för arbete och undervisning om nätfrågor.	Läromedlet <i>Min kropp</i> på teckenspråk om rätten att säga nej, finns även som pictobilder. För pedagoger: utbildning och material i alternativ och kompletterande kommunikation, stödmaterialet <i>Att mötas</i> om hur sociokulturella strukturer och olika syn på funktionsnedsättning kan påverka samarbetet med nyanlända och flerspråkiga elever och vårdnadshavare.
SiS	Att bedriva anpassad tvångsvård och sluten ungdomsvård genom bl. a behandling, skolundervisning för unga med psykosociala problem. Skolhuvudman.	Ja, i uppdraget som skolhuvudman och inom Ku2016/02296/D	Främjande, förebyggande och åtgärdande arbete mot trakasserier och kränkande behandling i skolan/nätet. Möjlighet att begränsa tillgång till nätet. <i>Uppdrag till Statens Institutionsstyrelse att utveckla det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism</i> , Kulturdepartementet, (Ku2016/02296/D)	För unga: teaterprojekt i syfte att förebygga rasism, främlingsfientlighet och intolerans, normkritiska samtalsgrupper om ideal, normer och maktstrukturer.
STMR	Att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem mot skadlig mediepåverkan.	Ja, inom ramen för No Hate Speech Movement.	<i>Uppdrag att genomföra kampanjen No Hate Speech Movement 2017-2020</i> (Ku2017/00785/DISK) För elever och lärare: <i>Vad gäller juridiskt på nätet</i> , material, podcast, vloggar. <i>Propaganda och bilders makt</i> , material, handledning. <i>Koll på nätet</i> , webbverktyg och material.	För elever och lärare: <i>Lär om medier</i> om källkritik, juridik och livet på nätet. <i>MIK för mig</i> materialbank om medie- och informationskunnighet. <i>Rapporterna Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet, Ungar och medier.</i> Forskning, omvärldsanalys av medieutvecklingen för barn och unga.

Myndighet	Övergripande uppdrag	Uppdrag på området	Åtgärder och material på området	Anknyttande verksamhet
Statens Skolverk	Att främja barns och elevers tillgång till en likvärdig utbildning av god kvalitet i en trygg miljö och bidra till goda förutsättningar för utveckling, lärande, kunskapsresultat. Förvaltningsmyndighet för skolektorn.	Ja, inom ramen för övergripande uppdrag	För skolpersonal: information, rapporter, stödmaterial för ett systematiskt kvalitetsarbete med främjande, förebyggande och åtgärdande arbete mot trakasserier och kränkande behandling i skolan/nätet. För skolpersonal: <i>Lärportalen</i> med kompetensutveckling, lektionstips, best practise om bl. a digital kompetens, säker och kritisk nätanvändning, sök- och källkritik, likabehandling. Kontinuerlig uppföljning av elevers och personals it-användning, om bl. a säkerhet, integritet, förebyggande av kränkningar, käll- och sökkritik etc.	För skolpersonal: information och stöd för kollegiala samtal för förebyggande och åtgärdande av främlingsfientlighet, rasism, diskriminering. För lärare och skolpersonal: <i>Att undervisa i kontroversiella frågor</i> , stödmaterial för öppen, respektfull dialog. <i>Skolan och våldsbejakande extremism</i> , information om skolans demokratifrämjande uppdrag och hur det kan genomföras i syfte att utveckla förmågor att genomsöka propaganda och konspirationsteorier.
Åklagarmynd.	Att bidra till att brottsligheten minskar och tryggheten ökar genom att väcka åtal, utreda och föra statens talan i domstol.	Nej		För personal: information, utbildning, stödmaterial om brott på nätet, hatbrott. Varje åklagarkammare har åklagare med särskilt ansvar för att utreda hatbrott, samarbetar med Polisen. Utvecklingscentrum Malmö bedriver tillsyn, kompetensutveckling av hatbrottsärenden.

Bilaga 4 Tabell organisationer

Organisation på lokal, regional nivå	Övergripande uppdrag	Åtgärder och material på området	Anknytande verksamhet
Antidiskrimineringsbyrån Uppsala	Att förebygga och motverka diskriminering, verka för likabehandling.	<i>Nätaktivistboken – för dig som vill påverka, Agera mot näthat – för dig som vill förändra, Näthat i skolan – för dig som arbetar med unga</i> Information, utbildning, rådgivning, handläggning	För bl. a skol- och bibliotekspersonal: information, utbildning om likabehandling, förebyggande av rasism, kränkande behandling, diskriminering etc. Rådgivning och handläggning av individärenden.
Brottsförebyggande centrum i Värmland	Att förebygga brott och öka tryggheten, medla vid brott, samordna förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism.	För föräldrar, skolpersonal, elever: föreläsningar om trakasserier, hat och brott på nätet.	För skola, socialtjänst och fackförbund: <i>Värna Värmland mot våldsbejakande extremism</i> , projekt för kunskapsstöd och samverkan. Rapportserie som kartlägger våldsbejakande extremism, hatbrott, hot mot förtroendevalda i regionen. För unga: <i>Toleransprojektet</i> för påverkan av unga med intolerant världsbild.
Byrån mot diskriminering i Östergötland	Att förebygga och motverka diskriminering, verka för likabehandling.	För skolpersonal: material från projektet <i>Re:agera</i> , om förebyggande av hatiska budskap på nätet. <i>Jag på nätet</i> , om deltagande och rättsligt skydd på nätet för unga med kognitiva funktionsnedsättningar. Information, utbildning, stöd för likabehandling och förebyggande av trakasserier och näthat. För allmänheten: panelsamtal om hatbrott.	För elever: föreläsningar och utbildningar om rätten att inte diskrimineras, trakasseras eller kränkas genom rasism och annan fientlighet. För allmänheten: <i>Rasism då och nu</i> , årlig föreläsning i samband med Förintelsens minnesdag om vardagsrasism, diskriminering och mänskliga rättigheter i praktiken.
Diskrimineringsbyrån Humanitas	Att förebygga och motverka diskriminering och verka för likabehandling.	För elever: utbildningar om trakasserier, sexuella trakasserier, hot, hat och juridik på nätet.	För elever, lärare och myndighetspersonal: utbildning om normkritik, intersektionalitet och strukturell diskriminering. För allmänheten och föreningar: <i>Eskilstuna mot rasism</i> , kampanj för demokrati och antirasism, mot hat och rasism. <i>MR-nätverket i Eskilstuna</i> om rättighetsfrågor.

Organisationer på lokal, regional nivå	Övergripande uppdrag	Åtgärder och material på området	Anknytande verksamhet
Flamman Ungdomarnas Hus	Att bedriva fritidsverksamhet för barn och unga, främja samhällsutveckling och förbättring.	För barn och unga: <i>Min röst</i> om strukturell rasism och representation i samhället. Kunskap och metoder för demokratiskt och antirasistiskt deltagande genom bloggar och sociala medier.	För barn och unga: <i>High Stakes</i> , online-stöd, samtal, föreläsningar, app etc om spelberoende och förebyggande insatser. <i>Hoppa av nu</i> , program för brottsförebyggande, avradikalisering och avhopparverksamhet. <i>Safe Space</i> demokratifrämjande insatser mot antidemokratiska beteenden.
Malmö mot diskriminering	Att förebygga och motverka diskriminering och verka för likabehandling.	För skolpersonal: utbildning om kränkningar på nätet och hur barn och unga kan skyddas mot diskriminering och hatbrott på nätet. För barn och unga: <i>Diskriminering mot barn och unga</i> om material rättigheter och upprättelse. Juridiskt stöd vid trakasserier på nätet.	För föreningar, organisationer och myndigheter: information och stöd om mänskliga rättigheter och antidiskriminering.
RFSL Stockholm	Att verka för alla människors lika rättigheter och möjligheter och vara ett stöd för hbtq-personer.		För målgruppen: insatser för att ge tolkningsföreträdare, trygghet och möjligheter till engagemang, oavsett arena. Information och utbildning om normmedvetenhet och maktförhållanden för att motverka strukturella orättvisor som rasism, hbtq-fobi, funkofofi etc.
Rättighetscentrum Västerbotten	Att förebygga och motverka diskriminering och verka för likabehandling.		För skolpersonal: utbildning om likabehandling och normkritik. För barn och unga: <i>Perspektivbyrå</i> om normkreativa, interaktiva metoder för jämlikt deltagande i offentliga miljöer.
Sibship	Att bidra till samhällsförändring, ökad trygghet och gemenskap genom innovation.	<i>Att motverka näthat</i> , rapport om normkritiska perspektiv, strategier och metoder mot näthat, För elever, skolpersonal m fl: föreläsningar om mobbning och hat på nätet, demokrati och sociala medier.	För organisationer och myndigheter: utbildningar, föreläsningar, projekt om lika rättigheter, delaktighet, inflytande och aktörskap.
Örebro rättighets-center	Att förebygga och motverka diskriminering och verka för likabehandling.		För elever och skolpersonal: utbildning om normkritik och diskriminering mot rasism och liknande fientlighet. För allmänheten: föreläsningar, seminarier om bl. a mänskliga rättigheter, rasism, homofobi, antifeminism etc.

Organisationer på nationell nivå	Övergripande uppdrag	Åtgärder och material på området	Anknytande verksamhet
Barnens rätt i samhället	Att stärka barns rättigheter och göra barns röster hörda.	Föreläsningar om nätmobbning och integritet på nätet, baserade på rapporterna <i>Motverka nätmobbning</i> , <i>Ungas integritet på nätet</i> och boken <i>Du behövs som vuxen</i> .	För barn och unga: kurativt samtalsstöd och chat. <i>Bris play</i> , filmer och voddar.
Expo	Att kartlägga, granska, analysera, informera och utbilda om organiserad intolerans.	För elever, lärare och skolpersonal: <i>Med myter som vapen</i> , om konspirationism på nätet, <i>Våga ifrågasätta</i> , om rasism, främlingsfientlighet och stereotyper på nätet, <i>Intolerans i skolan</i> , om intoleranta och rasistiska organisationer på nätet.	För elever, lärare och skolpersonal: <i>Expo Skola</i> , kunskapsbank om olika former av intolerans, demokrati och mänskliga rättigheter. För skolor, föreningar, myndigheter, politiska partier: <i>Expo Utbildning</i> , föreläsningar om bl. a intoleranta miljöer och organisationer och hatläror. För allmänheten: <i>Tidskriften Expo</i> och statistiska rapporter om organiserad rasism, intolerans och hatbrott.
Friends	Att verka för barns rättigheter och förebygga mobbning, diskriminering och kränkningar.	För elever, skolpersonal och föräldrar: <i>Schysst på nätet</i> , utbildningspaket om främjande och förebyggande arbete i skolan/hemmet/nätet.	För skolpersonal: utbildningar om goda elevrelationer, normkritik, likabehandling. Rapport: <i>Friends nätrapport</i> om barns och ungas negativa erfarenheter på nätet. Forskning: <i>Aktion mot nätmobbning, Kränkningar, mobbning och elevers lärande, Elevers upplevelser av mobbning och kränkningar kopplade till sociala identitetskategorier</i> .
Föreningen Norden	Att bidra till fred, öppenhet och demokrati.		För elever och skolpersonal: kunskaper från <i>Nätaktivisterna</i> i kommande projekt om elevhälsa och hälsofrämjande arbete.
Institutet för Juridik och Internet	Att utgöra ett kunskapsnav om rättigheter och skyldigheter på nätet.	Juridisk rådgivning vid utsatthet kränkningar på nätet. För elever, föräldrar och skolpersonal: föreläsningar och workshops om bl. a juridik och integritet på nätet, brott kopplade till näthat i skolan. Artiklar om bl. a ansvar på nätet, användande av sociala medier, skolans ansvar. <i>Bra stämning</i> , podcast om nätjuridik.	För elever, lärare, politiker och allmänhet: föreläsningar, rapporter, böcker, podcasts, vloggar om rättigheter och skyldigheter på nätet.

Organisationer på nationell nivå	Övergripande uppdrag	Åtgärder och material på området	Anknytande verksamhet
Internetstiftelsen i Sverige	Att verka för en positiv utveckling av internet.	Internetguiden <i>Motverka nätmobbing</i> , om kränkningar på nätet, strategier och metoder.	För elever och lärare: internetguider om bl. a digitala identiteter, digitalt källskydd, yttrandefrihet. <i>Källkritik på internet</i> , internetguide om käll- och sökkritik med övningar. <i>Webbstjärnan</i> , webbkurser, workshops, filmer och material för unga användare och producenter, ex. <i>Schyssta stjärnor</i> . För lärare: <i>Webbpedagog</i> , bloggtjänst för utbyte av kunskaper och erfarenheter. Rapporter: ex. <i>Svenskarna och internet</i> , <i>Svenskarna och sociala medier</i> , <i>Eleverna och internet</i> .
Make Equal	Att verka för praktiskt och innovativt jämlikhetsarbete.	För unga och vuxna: <i>Skärpning</i> , om metoder för ett inkluderande och ansvarstagande nätklimat.	För ideell, privat och offentlig sektor: utbildningspaketen <i>Antirasism i praktiken</i> , <i>Näthat, normer och nidsbilder</i> , <i>HBQ-kompetens i praktiken</i> , <i>Machoeffekten</i> , <i>Jämlikhetscertifiering</i> , <i>Make Equal Stories</i> .
Riksförbundet Attention	Att verka för att personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar ska bemötas med respekt och stöd.	För barn, unga, föräldrar och andra vuxna: <i>Nätkoll</i> , om strategier och metoder för ökad kunskap och trygghet på nätet.	Insatser för att stärka den mediala kompetensen hos barn och unga med NPF.
RFSU	Att verka för en kunskapsbaserad och öppen syn på sexualitet och samlevnad.	<i>Frågelådan</i> , för information och stöd vid utsatthet för kränkningar eller brott. Moderering av digitala kanaler.	För barn och unga: sexualupplysning som förebyggande insats mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. För migranter: sexualupplysning med antirasistiska perspektiv och metoder. Påverkansarbete om kopplingen mellan sexualitet och rasism.
Rädda barnen	Att verka för alla barns rättigheter, mot utsatthet för våld, övergrepp och diskriminering.		För föräldrar: <i>Nätsmart</i> , stöd för att skydda barn från sexuella övergrepp på nätet. För anhöriga: <i>Orostelefonen mot radikalisering</i> , samtalsstöd och vidareförmedling för hjälp.

Organisationer på nationell nivå	Övergripande uppdrag	Åtgärder och material på området	Anknytande verksamhet
Surfa Lugnt	Att sprida kunskap om nätets möjligheter och risker, barns och ungas säkerhet.	För lärare och andra vuxna: <i>#Nätrespekt</i> , material om det positiva nätet och dialog mellan vuxna och barn. Föreläsningar om juridik, sexuell utsatthet, kränkningar, hat och hot på nätet. För barn, unga och vuxna: <i>Ett filter i huvudet</i> , material om sexuell utsatthet på nätet.	För barn, unga och vuxna: <i>Råd och vägledning</i> kunskap och information om möjligheter och risker på nätet, hur sociala medier fungerar etc. Möjlighet att ställa frågor till expertpanel. För lärare: <i>Ungas nätvardag</i> material om ungas nätvardag och behovet av vuxennärvaro. <i>Surfa Lugnt-priset</i> , för insatser som främjar kommunikation och kunskapsutbyte mellan unga och vuxna på nätet.
Teskedsorden	Att främja positiva attityder, mångfald och tolerans.	För lärare: <i>Nätets mörka sidor – hat, rasism och propaganda online</i> , material om källkritik, rasism och högerextrem propaganda på nätet. För elever och lärare: utbildningar om bl. a näthat.	För lärare och skolpersonal: fortbildningsinsatser, tolerans- och mångfaldsutbildning. För elever och lärare: <i>Hur man botar en fanatiker</i> , bok och material om fanatism, konflikter och MR. För skolor, företag och organisationer: workshops, föreläsningar och rådgivning om diskriminering och normbrytande arbete.
UMO.se	Att stärka och stödja ungas identitets-utveckling, relationer och hälsa.	För unga: råd om kontakter, kränkningar och hot på nätet.	För unga: svar om sex, hälsa och relationer. Information om rättigheter och skyldigheter, diskriminering, jämställdhet, rasism, hedersvåld, lagstiftning för sexualbrott.
Ung Media Sverige	Att stödja unga medieproducenter och respekten för ungas rätt till tryck- och yttrandefrihet.	För yrkesverksamma som arbetar med unga: <i>Ta nätet på allvar</i> , bok om antirasistiskt arbete mot hat och hot på nätet. För elever och lärare: utbildning, material om nättivistisk antirasism.	För unga: normkritiska utbildningar om yttrande- och tryckfrihet, juridik, press- och källkritik etc. För unga nyanlända: <i>Alla röster</i> , medieprojekt om egna berättelser och mänskliga rättigheter.

Bilaga 5 Förteckning tillfrågade organisationer

Följande organisationer har tillfrågats, men avböjt att medverka

1. Amnesty
2. Antidiskrimineringsbyrå Helsingborg
3. Antidiskrimineringsbyrå i Trollhättan
4. Byrå för lika rättigheter
5. Fryshuset/Nätvandrarerna (vilande verksamhet)
6. Göteborgs rättighetscenter
7. RFSL
8. RFSL Ungdom
9. Röda Korsets ungdomsförbund
10. Scouterna
11. SKL
12. Svenska FN-förbundet
13. Ungdom mot rasism (omorganisation)

Följande organisationer har tillfrågats, men inte besvarat förfrågan

14. Rättighetscentrum Norrbotten
15. Rättighetscentrum Dalarna
16. Antidiskrimineringsbyrå Sydost
17. Peaceworks
18. Raoul Wallenberg Academy
19. Kumulus
20. Sverok

Följande organisationer deltar i kartläggningen

21. Antidiskrimineringsbyrå Uppsala
22. Bris
23. Brottsförebyggande centrum i Värmland
24. Byrå mot diskriminering i Östergötland
25. Diskrimineringsbyrå Humanitas
26. EXPO
27. Flamman – Ungdomarnas Hus
28. Friends
29. Föreningen Norden
30. Internetstiftelsen i Sverige
31. Make Equal
32. Malmö mot diskriminering
33. RFSL Stockholm
34. RFSU
35. Riksförbundet Attention
36. Rädda Barnen
37. Rättighetscentrum Västerbotten
38. Sibship
39. Surfa Lugnt

- 40. Teskedorden
- 41. UMO.se
- 42. Ungdomar.se
- 43. Ung Media
- 44. Örebro rättighetscenter